

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Методична серія
Випуск № 479

Заснована в 2016 році

В. В. Дранус

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Методичні рекомендації

*До вивчення дисципліни
для здобувачів вищої освіти спеціальності
073 «Менеджмент»*

Миколаїв – 2026

УДК 336 (076)

Д 72

*Рекомендовано до друку радою факультету
економічних наук ЧНУ ім. Петра Могили
(протокол № 1.8.8 від 28 серпня 2025 р.)*

Рецензенти:

Колодій А. В., канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів.

Лункіна Т. І., д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту ЧНУ ім. Петра Могили.

Дранус В. В.

Д 72 Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : метод. рек. до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» . Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2026. 144 с. (Методична серія ; вип. 479).

Методичні вказівки містять тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами, питання для самостійного опрацювання, теми виступів та доповідей, ситуаційні та практичні завдання для перевірки знань. Розроблені відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання». Призначено для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня денної форми навчання за спеціальністю 073 «Менеджмент».

УДК 336 (073)

ISSN 1811-492X

© Дранус В. В.,

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2026

ПЕРЕДМОВА

Необхідність вивчення дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» зумовлена трансформаційними процесами в економіці України, розвитком ринкових відносин, зростанням підприємницької активності та розширенням можливостей залучення фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел. В умовах конкуренції, невизначеності та періодичних криз особливого значення набуває формування ефективної системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємств з урахуванням їх організаційно-правових форм, галузевих особливостей та стратегічних цілей розвитку. Фінансова діяльність є фундаментом операційної та інвестиційної діяльності підприємства, забезпечує мобілізацію й раціональне використання ресурсів, впливає на прибутковість, ліквідність, фінансову стійкість і ринкову вартість капіталу, а відтак визначає можливості сталого розвитку суб'єкта господарювання та економіки загалом.

Дисципліна охоплює фінансово-економічні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємств різних форм власності, розкриває методологічні основи фінансової діяльності, інструментарій фінансування, управління грошовими потоками, дивідендну політику, фінансові аспекти реорганізації, інвестиційну діяльність, оцінку вартості підприємства, бюджетування та фінансовий контролінг. Її вивчення сприяє формуванню сучасної інформаційної бази управління, що забезпечує обґрунтованість прийняття фінансових рішень і підвищення стимулюючої ролі прибутку в розвитку підприємства.

Метою дисципліни є формування в здобувачів вищої освіти системи теоретичних знань і практичних навичок щодо організації та здійснення фінансової діяльності суб'єктів господарювання, оволодіння методами фінансування, фінансового планування й прогнозування, бюджетування, комплексного управління капіталом, аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, а також прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення прибутковості, фінансової стійкості, зростання ринкової вартості підприємства та досягнення соціально-економічного ефекту.

Завдання дисципліни полягають у:

- вивченні змісту й основних напрямів фінансової діяльності підприємств,
- вивченні способів та методів забезпечення ліквідності підприємства та його фінансової рівноваги,

- визначенні методів формування власного та позичкового капіталу підприємства,
- встановленні особливостей фінансової діяльності суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічних відносин та організації фінансових взаємовідносин підприємств з державою,
- оволодінні практичними навичками використання можливих форм фінансування підприємств, методами та прийомами фінансового контролінгу.

Передумови вивчення дисципліни:

«Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» є нормативною дисципліною циклу професійної підготовки. Ґрунтуючись на таких курсах, як: «Фінанси», «Бухгалтерській облік», «Податкова система», «Фінанси підприємств», «Страховання», «Основи економічної теорії» та інших базових дисциплінах.

Засвоївши дисципліну, здобувачі вищої освіти повинні

Знати:

- зміст, завдання та принципи організації фінансової діяльності суб'єкта господарювання;
- процедуру формування власного та позичкового капіталу підприємства;
- фактори та методи дивідендної політики;
- склад внутрішніх джерел фінансування підприємства;
- особливості функціонування приватного підприємця (підприємства), господарських товариств (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повне та командитне товариство) та інших;
- сутність та завдання різних форм реорганізації підприємства;
- основні аспекти інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності підприємства;
- принципи організації бюджетування на підприємстві;
- особливості фінансової діяльності різних суб'єктів господарювання.

Вміти:

- обирати за критеріями необхідні форми фінансування діяльності підприємства;
- визначати необхідність та суму збільшення (зменшення) статутного капіталу;
- застосовувати методи санації балансу підприємства;
- нараховувати податки на дивідендні виплати підприємства;
- визначати ефективність дивідендної політики;

- визначати розмір внутрішніх джерел фінансування суб'єкта господарювання;
- розраховувати вартість залучення різних видів позичкового капіталу;
- оцінювати вартість капіталу підприємства;
- обирати за критеріями найбільш оптимальну організаційно–правову форму бізнесу;
- оцінювати доцільність фінансових інвестицій підприємства;
- складати та розраховувати бюджети (бюджет збуту, доходів, витрат, грошових надходжень та виплат та інше) та фінансову звітність підприємства;
- самостійно і кваліфіковано застосовувати знання нормативно–правової бази щодо фінансової діяльності різних суб'єктів господарювання;
- вільно оперувати отриманими знаннями при самостійному вирішенні практичних задач та приймати управлінські рішення на основі детального та ґрунтового аналізу показників та результатів діяльності суб'єктів господарювання;
- вільно оперувати отриманими знаннями при самостійному вирішенні практичних задач та приймати управлінські рішення на основі детального та ґрунтового аналізу показників та результатів діяльності суб'єктів господарювання
- використовувати законодавчі та нормативні документи з питань оподаткування, кредитування, інвестування;
- здійснювати аналіз сучасного стану і визначати ефективні напрями нарощення фінансового потенціалу суб'єктів господарювання;
- з'ясовувати причинно–наслідкові зв'язки, аналізувати зовнішню та внутрішню інформацію для формування фінансових планів, розроблення елементів продуктової, цінової, збутової, кредитної, податкової та інвестиційної, зовнішньоекономічної політики суб'єктів господарювання;
- виконувати контрольні функції у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

ЗМІСТ

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ (СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 073).....	7
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПІДГОТОВЦІ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.....	14
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗДІЙСНЕННЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	14
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	17
ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ.....	22
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	22
Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання.....	26
Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу.....	29
Тема 3. Формування власного капіталу суб'єктів господарювання.....	33
Тема 4. Внутрішні джерела фінансування.....	41
Тема 5. Дивідендна політика підприємства.....	48
Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу.....	54
6.1 Банківське кредитування.....	58
6.2 Облігаційне фінансування.....	65
6.3 Лізингове фінансування.....	67
6.4. Факторинг.....	73
6.5. Форфейтинг.....	76
6.6. Комерційний (товарний) кредит.....	83
6.7. Ефект фінансового важеля.....	89
Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства.....	92
Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств.....	99
Тема 9. Оцінювання вартості підприємства.....	106
Тема 10. Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин.....	110
Тема 11. Бюджетування на підприємстві.....	119
Тема 12. Фінансовий контролінг.....	131
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	142

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ (СПЕЦІАЛЬ- НІСТЬ 073)

1. Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

2. Загальні компетентності:

ЗК1: Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК3: Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК 4: Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

3. Фахові компетентності:

ФК 12: Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

ФК13: Розуміти принципи і норми права та використовувати їх у професійній діяльності.

ФК17: Розуміти основи антикризового управління та вміти управляти організацією в ризикових умовах.

4. Програмні результати навчання:

ПРН4: Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень

ПРН 6: Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.

ПРН 8: Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.

ПРН12: Оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання.	2	1	3
2	Особливості фінансування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу.	2	1	3
3	Формування власного капіталу суб'єктів господарювання.	2	1	3
4	Внутрішні джерела фінансування підприємств.	2	1	4
5	Дивідендна політика підприємства.	2	1	4
6	Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу.	4	2	4
7	Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства.	2	1	4
8	Фінансові інвестиції підприємств.	4	2	4
9	Оцінювання вартості підприємства.	2	1	4
10	Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин.	2	1	4
11	Бюджетування на підприємстві .	2	1	4
12	Фінансовий контролінг.	4	2	4
	Всього за курсом.	30	15	45

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
План лекцій та практичних (семінарських) занять для денної
форми навчання

№	Год.	Тема заняття / план
1	2	<p>Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Поняття суб'єкта господарювання Місце фінансової діяльності серед інших видів діяльності суб'єктів господарювання Суть і функції фінансів підприємств Грошові фонди та фінансові ресурси Фінансова звітність суб'єктів господарювання</p>
2	2	<p>Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу Характеристика організаційно–правових форм підприємницької діяльності Критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання без створення юридичної особи. Особливості фінансової діяльності приватних підприємств. Фінансова діяльність господарських товариств. Особливості фінансової діяльності акціонерних товариств. Фінансова діяльність підприємств колективної власності. Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями. Фінансова діяльність державних і казенних підприємств.</p>
3	2	<p>Тема 3. Формування власного капіталу суб'єктів господарювання. Склад та функції власного капіталу. Статутний капітал і корпоративні права підприємства Резервний капітал підприємства, його види та джерела формування Збільшення та зменшення статутного капіталу підприємства Звіт про власний капітал</p>
4	2	<p>Тема 4. Внутрішні джерела фінансування. Види, джерела формування та призначення резервного та додаткового капіталу підприємства. Сутність резерву сумнівних боргів. Роль прибутку та прихованих резервів у самофінансуванні підприємства. Амортизація як внутрішнє джерело фінансових ресурсів. Сутність та види забезпечень наступних витрат і платежів</p>
5	2	<p>Тема 5. Дивідендна політика підприємства. Суть та види дивідендної політики Теорії дивідендної політики та методи нарахування дивідендів Оцінка дивідендної політики та її результатів методом коефіцієнтів</p>

6	2	<p>Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу Структура позичкового капіталу підприємства. Банківське кредитування. Сутність, переваги, недоліки, види та вартість товарного (комерційного кредиту). Внутрішня кредиторська заборгованість як форма позичкового капіталу підприємства.</p>
7	2	<p>Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу Процедура, вартість та види факторингу та форфейтингу. Роль лізингу в кредитуванні підприємства. Особливості, переваги та недоліки емісії облігацій для підприємства. Сутність та види векселів.</p>
8	2	<p>Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства. Сутність реструктуризації та реорганізації підприємства Особливості реорганізації акціонерних товариств Укрупнення, подібнення, перетворення підприємства Зарубіжний досвід проведення реорганізації підприємств</p>
9	2	<p>Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств. Сутність та класифікація інвестицій підприємства. Особливості довгострокових та поточних фінансових інвестицій. Фундаментальний аналіз фінансових інвестицій</p>
10	2	<p>Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств. Технічний аналіз фінансових інвестицій Оцінка доцільності вкладень в інвестиції з фіксованою ставкою дохідності</p>
11	2	<p>Тема 9. Оцінка вартості підприємства Сутність та принципи оцінки вартості підприємства Критерії вибору методів оцінки вартості підприємства Доходний підхід в оцінці вартості підприємства Ринковий підхід в оцінці вартості підприємства Майновий підхід в оцінці вартості підприємства</p>
12	2	<p>Тема 10. Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин. Суть зовнішньоекономічної діяльності, принципи та види Особливості здійснення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності Суть і принципи митного регулювання ЗЕД в Україні. Митна вартість товару і розрахунок митних платежів</p>
13	2	<p>Тема 11. Бюджетування на підприємстві Організація фінансового планування на підприємстві. Зв'язок бюджетів із центрами отримання прибутків і фінансової звітності.</p>

«Фінансова діяльність суб'єктів господарювання»

		Характеристика операційних (функціональних), фінансових та консолідованого бюджетів підприємства
14	2	Тема 12. Фінансовий контролінг Суть фінансового контролінгу Методи оперативного фінансового контролінгу
15	2	Тема 12. Фінансовий контролінг Методи стратегічного фінансового контролінгу

План практичних (семінарських) занять для денної форми навчання

№	Год.	Тема заняття / план
1	1	Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Обговорення дискусійних питань: основний зміст і задачі фінансової діяльності суб'єктів господарювання, регламентування фінансової діяльності підприємств, елементи фінансового механізму управління фінансами, напрями державного регулювання фінансової діяльності підприємств, критерії, що враховуються при виборі форм фінансування
	1	Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу Обговорення дискусійних питань: критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу, відмінність формування статутного капіталу приватних підприємств, господарських товариств та державних підприємств акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.
2	1	Тема 3. Формування власного капіталу суб'єктів господарювання. Обговорення дискусійних питань: у чому полягає економічна сутність капіталу, основні види капіталу підприємства, сутність і функції власного капіталу підприємства, основні складові елементи власного капіталу Вирішення розрахункових задач
	1	Тема 4. Внутрішні джерела фінансування. Обговорення дискусійних питань: економічна сутність статутного капіталу підприємства, на які цілі можуть використовуватись резервний і додатковий капітали підприємства, основні функції та цілі збільшення (зменшення) статутного капіталу, мета складання звіту про власний капітал Вирішення розрахункових задач
3	1	Тема 5. Дивідендна політика підприємства. Обговорення дискусійних питань: сутність дивідендної політики, особливості в порядку виплати дивідендів мають підприємства різних форм організації бізнесу, форми виплати дивідендів та

		їх особливості, методи нарахування дивідендів та аспекти, що на них впливають, ефективність дивідендної політики Вирішення розрахункових задач
	1	Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу Обговорення дискусійних питань: в яких випадках залучають кредити в іноземній валюті, в яких випадках підприємству вигідно здійснити продаж дебіторської заборгованості, основні види забезпечення кредитів, поняття кредитоспроможності підприємства, механізм погашення облігацій. Вирішення розрахункових задач
4	1	Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу Обговорення дискусійних питань: визначення вартості факторингу, лізингу та форфейтингу, розрахунок доцільності емісії облігацій для підприємства, варантів. Вирішення розрахункових задач
	1	Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства. Обговорення дискусійних питань: цілі, мотиви, завдання, етапи реструктуризації підприємств, сутність та значення реорганізації як специфічного напрямку фінансової діяльності підприємства, законодавче регулювання питань, пов'язаних з реорганізацією суб'єктів господарювання, передумови проведення реорганізації, в якому випадку і як проводиться реорганізація через укрупнення підприємств, сутність аквізиції, коли проводиться розукрупнення підприємства, сутність передатного та роздільного балансу при реорганізації Вирішення розрахункових задач
5	2	Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств. Обговорення дискусійних питань: фінансування спільних інвестицій на основі договорів кооперації, законодавче забезпечення спільної діяльності, розвиток субпідряду, франчайзингу та венчурного фінансування в Україні, управління та контроль за умовами спільної діяльності, відповідальність учасників спільної діяльності, переваги та недоліки лізингових угод, основи венчурного фінансування в Україні, відмінності між фінансовими і реальними інвестиціями, ризики пов'язані з інвестуванням, критерії оцінки доцільності фінансових інвестицій, вартість фінансових інвестицій у звітності Вирішення розрахункових задач
6	1	Тема 9. Оцінювання вартості підприємства Обговорення дискусійних питань: особливості застосування дохідного підходу до оцінювання вартості підприємства, майновий підхід до оцінювання вартості підприємства, метод зіставлення

«Фінансова діяльність суб'єктів господарювання»

		<p>мультиплікаторів, основні об'єкти методу порівняння продажу, метод відносної вартості підприємства, метод ліквідаційної вартості підприємства.</p> <p>Вирішення розрахункових задач</p>
	1	<p>Тема 10. Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин.</p> <p>Обговорення дискусійних питань: сутність здійснюваної суб'єктом господарювання фінансової діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин, роль зовнішньоекономічного контракту в забезпеченні фінансових інтересів підприємства в експортно-імпортних операціях, ризики, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності та способи їх уникнення, відмінність експорту від реекспорту</p> <p>Вирішення розрахункових задач</p>
7	1	<p>Тема 11. Бюджетування на підприємстві</p> <p>Обговорення дискусійних питань: принципи та способи бюджетування, система бюджетів на підприємстві, планування прибутків і збитків, планування показників балансу, прогноз руху грошових коштів, бюджетний контроль та аналіз відхилень.</p> <p>Вирішення розрахункових задач</p>
8	2	<p>Тема 12. Фінансовий контролінг</p> <p>Обговорення дискусійних питань: система директ-костинг, АВС-аналіз, XYZ-аналіз, аналіз беззбитковості, функціонально-вартісний аналіз, оптимізація розмірів партій продукції, аналіз знижок, аналіз сильних і слабких сторін, побудова стратегічного балансу, портфельний аналіз, організаційний аналіз, модель життєвого циклу, система раннього попередження та реагування, дискримінантний аналіз, аналіз shareholder-value, Balanced-Scorecard, бенчмаркінг</p> <p>Вирішення розрахункових задач</p>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПІДГОТОВЦІ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Перед початком виконанням практичної роботи здобувачу вищої освіти потрібно здійснити теоретичний аналіз рекомендованих наукових джерел інформації, що стосується теми, враховуючи необхідність вивчення нормативно–правової бази, що стосується поставлених завдань, ознайомитися із науковими підходами до проблематики за даною темою, що відображені в навчальних посібниках, підручниках, наукових статтях та інших джерелах інформації, після чого розпочинати виконання практичного завдання.

Під час виконання завдань здобувачу вищої освіти рекомендується дотримуватися наступної послідовності:

1. Ознайомитися із змістовим наповненням теми, опрацювавши рекомендовані джерела інформації.
2. Проаналізувати умови завдання, обрати методикку його.
3. Виконати завдання, притримуючись логічної послідовності при прийнятті рішень та обґрунтовуючи їх.
4. Здійснити аналіз одержаних результатів, сформулювати відповідні висновки.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗДІЙСНЕННЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

При виконанні завдань, що винесені на самостійну підготовку, пропонується написання есе на задану тематику. Есе – це самостійна письмова робота, відмінними ознаками якої є творчий підхід, особистісний характер розуміння, осмислення та сприйняття проблеми, порівняно невеликий за розмірами обсяг, вільний вибір композиції, емоційність та невимушеність викладу матеріалу.

Вимоги до Написання Есе

Основні технічні вимоги до написання есе:

- аркуш паперу формату А4, шрифт –Times New Roman, кегль – 14;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кількість сторінок варіюється від 5 до 10;
- мова написання – українська, англійська;
- текст повинен бути розташований з одного боку;
- есе має містити назву, що відображає тематику тексту;
- відступи від країв – по 2 см зліва та згори та по 1,5 см знизу та справа;

- на використанні в процесі написання есе джерела обов'язково повинно бути посилання (наприклад, [1, с. 8]).

Загальні вимоги до написання есе щодо його тексту, змісту та структури:

1. Есе має бути аргументованим, з відповідним обґрунтуванням проблемних питань підтвердженими та перевіреними фактами, переконливим, лаконічним при викладі матеріалів.

2. Есе має бути оригінальним, під час його оформлення забороняється використання чужих наукових праць, їх повне або часткове копіювання.

3. Есе має містити здійснений автором аналіз проблеми, викладену суб'єктивну авторську позицію.

4. Есе має відповідати логічній структурі та містити такі частини: вступ (опис проблеми), основна частина або аргументація (аналіз, підтвердження або спростування існуючих тверджень за допомогою цитат, прикладів з життя, законів тощо), висновок (остаточна авторська позиція щодо проблемного питання).

Забезпечення освітнього процесу

Для більш якісного викладання лекційного матеріалу та зручного проведення семінарських занять аудиторії мають бути забезпечені:

- проєкційним мультимедійним обладнанням (проєктор, екран, ноутбук/комп'ютер);
- доступом до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; – OS: Windows, Android, iOS; – Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge;
- програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet;
- системою електронного навчання Moodle 3.9

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Викладання курсу пов'язане з опануванням значного обсягу теоретичного матеріалу, самостійного опрацювання наявних джерел інформації, наукових статей, довідкових видань страхового змісту, а також контекстного (фонового) матеріалу із страхового менеджменту. З урахуванням сучасних підходів до активізації освітнього процесу основні методи навчання, що реалізуються під час викладання курсу: частково–репродуктивний (лекція–диспут, лекція–презентація, лекція–систематизація, лекція–проблемне коло та ін.), евристичний (дискусія у ході розгляду тем та вирішення практичних завдань, аналітична робота на основі даних страхової статистики та звітності страхових організацій, виконання практично–аналітичних завдань), дослідницький (підготовка презентацій з теми і виступи). При проведенні аудиторних занять використовуються такі інтерактивні методи навчання, як: метод кейсу, метод інциденту, рольові й ділові ігри.

Серед найважливіших засобів навчання особливо варто відзначити засоби візуалізації (слайди, схеми, таблиці, рисунки тощо), що використовують у поєднанні з активною діяльністю здобувачів вищої освіти. Індивідуальні завдання мають переважно дослідницький характер, пошукова самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає використання матеріалів з професійних медіаджерел, пошукової системи Google, електронних бібліотек, науково–освітніх середовищ тощо.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» акцентується увага на теоретичних аспектах організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання, механізмах формування та розподілу їх фінансових ресурсів, фінансовому плануванню та контролі, а також на практичних заходах щодо оцінювання їх фінансового стану, управління капіталом, інвестиційної та кредитної діяльності, бюджетування та прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Для покращення засвоєння матеріалу використовуються технічні засоби (телевізор або проектор для візуалізації матеріалів, що презентуються), навчально–методичні матеріали, що розміщені у середовищі Moodle.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді та дискусії під час обговорення, вирішення розрахункових та ситуаційних задач	50
2	Наукове повідомлення за заданою тематикою (1 * 5 балів)	5
3	Індивідуальні розрахункові завдання (3 * 5 балів)	15
4	Залік	30
	Всього	100

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти є знання, уміння та навички, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти протягом семестру включає оцінку за роботу на семінарських заняттях та самостійну роботу.

Здобувачі вищої освіти мають можливість в рамках неформальної освіти замість виконання завдань на семінарських заняттях пройти відповідні навчальні курси на освітніх платформах (Prometheus, тощо) та отримати бали надавши відповідні сертифікати (не більше 3 сертифікатів за семестр)

За активну на семінарських заняттях під час дискусії, участь в командній роботі під час вирішення ситуаційних завдань здобувачі вищої освіти можуть отримати до 5 балів за семінарське заняття.

Поточний контроль знань здобувач вищої освіти здійснюється через проведення письмових робіт завантажених в Moodle. <http://moodle3.chmnu.edu.ua>

Критерії поточної оцінки знань здобувач вищої освіти.

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінки
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

На семінарському занятті формою контролю є усне опитування та розв'язок задач, оцінка буде здійснюватися відповідно до встановленої шкали. У випадку пасивності здобувач вищої освіти на семінарі, невиконання передбачених завдань, відмови від надання відповіді на запитання бали не отримуються. При виконанні індивідуальних розрахункових завдань основними критеріями є: самостійність, послідовність, повнота та змістовність відповідей, правильність результату та творчий підхід у розв'язку задач і т.д.

Орієнтовний обсяг наукового повідомлення 10–15 аркушів формату А4 друкованого тексту (до 10 хвилин виступу). Кількість опрацьованої літератури – не менше ніж 10–15 джерел (крім підручників).

Критеріями оцінки наукового повідомлення є: новизна тексту, обґрунтованість вибору джерел літератури, відповідність змісту обраній темі, цілям і завданням, поставленим у вступі, ступінь розкриття теми (оцінюється від 0 до 10 балів).

Індивідуальне письмове завдання уявляє собою підсумкову роботу, яка виконується здобувачами вищої освіти самостійно з метою закріплення та перевірки отриманих знань з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».

Завдання розроблене в 30 індивідуальних варіантах, містить 4 теоретичні питання та 2 задачі з усіх тем курсу. Кожне питання та задача оцінюється в 6 балів, таким чином максимальна оцінка за індивідуальне завдання складає 36 балів.

Індивідуальні завдання виконуються в межах самостійної роботи здобувача вищої освіти після проведення установчих лекцій та групових занять з дисципліни та оформлюються письмово.

Основними критеріями оцінювання індивідуальних завдань є: самостійність виконання всіх передбачених завдань, змістовність та логічність відповідей на питання, послідовність та правильність розв'язку задач.

Успішне виконання індивідуального завдання є допуском здобувача вищої освіти до заліку з дисципліни.

Індивідуальна робота має бути оформлена за стандартними вимогами, в надрукованому вигляді на папері А4. На титульному аркуші, окрім звичайних реквізитів, необхідно обов'язково зазначити групу, П.І.Б здобувача вищої освіти, варіант роботи.

В ході виконання індивідуальної роботи на теоретичні питання потрібно надавати чітку вичерпну відповідь, а при розв'язку задач наводити детальну процедуру їх вирішення. Перед відповіддю на кожне з завдань спочатку необхідно зазначити саме питання або умову задачі.

Бажаним є послідовне виконання питань та задач індивідуальної роботи.

Рекомендованим є такий порядок підготовки та виконання індивідуального письмового завдання:

- переглянути конспект лекцій, повторити основні терміни і поняття;
- продивитися питання та розв'язок задач, що були розглянуті на практичних заняттях;
- звернути увагу на ті питання та задачі, що були залишені на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти, для опанування яких необхідно використовувати основну та додаткову літературу з дисципліни;
- обрати згідно порядкового номеру залікової книжки власний варіант індивідуального завдання;
- ознайомитися із питаннями та задачами індивідуального завдання;
- оскільки питання індивідуального завдання носять творчий характер, конспект лекцій, а також основна та додаткова література надають необхідну теоретичну базу, для того, щоб здобувач вищої освіти мав можливість сформулювати власне бачення проблеми та відобразити його у письмовій відповіді;
- для вирішення задач індивідуального завдання в нагоді стануться приклади розв'язку аналогічних варіантів, що були розглянуті протягом установчих лекцій та практичних занять.

Виконання індивідуального завдання потребує використання конспекту лекцій, основної та додаткової літератури, інформації періодичних спеціалізованих видань, Internet, а також технічних засобів (калькулятор, комп'ютер).

Орієнтовна структура індивідуального завдання (варіант № 1):

Варіант 1

1. Види банків як вплив на їхню фінансову діяльність.
2. Порівняння фінансово–інвестиційної діяльності страхової компанії та банку.
3. Особливості діяльності кредитних спілок
4. Особливості фінансової діяльності приватного акціонерного товариства

Задача 1

Підприємство «АгроБуд» планує бюджет операційних витрат на наступний рік за процесно–орієнтованим підходом (ABB):

- Виробництво – 450 тис. грн
- Логістика – 120 тис. грн
- Продажі – 80 тис. грн
- Адміністративні витрати – 50 тис. грн

Завдання:

1. Складіть загальний бюджет витрат підприємства.
2. Визначте частку кожного процесу у загальних витратах.
3. Розробіть рекомендації щодо оптимізації витрат для підвищення операційної рентабельності.

Задача 2

Компанія «ТехЛогістика» проводить аналіз життєвого циклу продукту. Виручка від продукту протягом 4 років: 1–й рік – 150 тис. грн, 2–й – 200 тис. грн, 3–й – 180 тис. грн, 4–й – 120 тис. грн.

Змінні витрати на рік: 1–й – 70 тис. грн, 2–й – 80 тис. грн, 3–й – 75 тис. грн, 4–й – 65 тис. грн.

Постійні витрати на рік – 50 тис. грн.

Завдання:

1. Визначте фінансовий результат по роках.
2. Проаналізуйте фінансовий результат продукту на всьому життєвому циклі.
3. Розробіть рекомендації щодо оптимізації витрат і покращення доходності.

ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Результатом вивчення дисципліни виступає залік. Умовою допуску до підсумкового контролю знань є позитивні оцінки з поточного контролю знань. Контроль знань здобувачів вищої освіти здійснюється за 100–бальною шкалою. Максимальну кількість балів, яку може отримати здобувач вищої освіти протягом семестру становить 70. На заліку максимальна кількість балів 30.

Заліковий білет складається з трьох теоретичних питань та 1 практичного завдання, за правильну відповідь на теоретичні питання здобувач вищої освіти отримує по 7 балів, та за розв'язану ситуаційну задачу з наведенням пояснень і аргументації відповіді – 9 балів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Сутність фінансів суб'єкта господарювання. Види діяльності суб'єкта господарювання.
2. Сутність та завдання фінансової діяльності суб'єкта господарювання.
3. Поняття та класифікація капіталу суб'єкта господарювання.
4. Склад та функції власного капіталу.
5. Цілі, джерела, шляхи збільшення статутного капіталу суб'єкта господарювання.
6. Сутність та етапи емісійної політики.
7. Види, форми випуску, вартість акцій.
8. Сутність приватного та публічного розміщення акцій.
9. Цілі, шляхи зменшення статутного капіталу.
10. Санація балансу, шляхи подолання перевищення статутного капіталу над величиною власного суб'єкта господарювання.
11. Зміст та етапи дивідендної політики, основні фактори її формування.
12. Підходи та типи дивідендної політики.
13. Порядок нарахування, джерела та форми виплати дивідендів.
14. Особливості оподаткування дивідендів.
15. Види, джерела формування та призначення резервного та додаткового капіталу суб'єкта господарювання.
16. Сутність та облік резерву сумнівних боргів.
17. Роль прибутку та прихованих резервів у самофінансуванні суб'єкта господарювання.
18. Амортизація як внутрішнє джерело фінансових ресурсів.
19. Сутність та види забезпечень наступних витрат і платежів.

20. Структура позичкового капіталу суб'єкта господарювання. Сутність та етапи політики залучення підприємством зовнішніх фінансових ресурсів.

21. Сутність та види банківського кредитування. Структура банківського відсотка за кредит.

22. Сутність, види та вартість товарного (комерційного кредиту).

23. Види та процедура обігу векселів.

24. Внутрішня кредиторська заборгованість як форма позичкового капіталу суб'єкта господарювання.

25. Процедура, вартість та види факторингу.

26. Роль лізингу в кредитуванні суб'єкта господарювання. Структура лізингового платежу.

27. Особливості, переваги та недоліки емісії облігацій для суб'єкта господарювання.

28. Сутність та види варантів.

29. Кредитне забезпечення суб'єкта господарювання: застава, заклад.

30. Кредитне забезпечення суб'єкта господарювання: гарантія, поручительство.

31. Основні завдання, принципи та підходи до оцінки вартості бізнесу. Порядок розрахунку середньозваженої вартості капіталу суб'єкта господарювання.

32. Основні засади здійснення професійної оціночної діяльності в Україні

33. Основні засади функціонування фізичної особи–підприємця (єдиний, фіксований податок; загальна система оподаткування)

34. Основні засади функціонування приватного суб'єкта господарювання.

35. Особливості фінансової діяльності акціонерних товариств.

36. Особливості фінансової діяльності господарських товариств: ТОВ, ТДВ, командитних та повних товариств.

37. Специфіка діяльності державних та казенних підприємств, кооперативів, підприємств з іноземними інвестиціями.

38. Види об'єднань підприємств.

39. Сутність, завдання та види реорганізації, спрямованої на укрупнення суб'єкта господарювання.

40. Сутність, завдання та види реорганізації, спрямованої на розукрупнення суб'єкта господарювання.

41. Сутність, завдання перетворення як особливої форми реорганізації.

42. Види, цілі та об'єкти фінансового інвестування.

43. Принципи, суб'єкти та види зовнішньоекономічної діяльності.

44. Основи регулювання, передумови та вимоги до діяльності підприємств у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

45. Форфейтинг як спосіб кредитування зовнішньоекономічних операцій.

46. Види, форми, об'єкти та суб'єкти іноземного інвестування.

47. Особливості діяльності міжнародних фінансових організацій, фінансово-промислових груп.

48. Сутність, завдання, види, функції фінансового контролінгу.

49. Структура банківського відсотка за кредит

50. Модель оцінювання дохідності активів (САРМ)

51. Організація фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

52. Форми фінансування діяльності суб'єктів господарювання.

53. Критерії прийняття фінансових рішень.

54. Критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу.

55. Резервний капітал суб'єкта господарювання, його види та джерела формування.

56. Класифікація внутрішніх джерел фінансування суб'єкта господарювання.

57. Принципи самофінансування підприємств.

58. Забезпечення майбутніх витрат і платежів як внутрішнє джерело фінансування.

59. Чистий грошовий потік (Cash-flow) як індикатор фінансування підприємств за рахунок внутрішніх джерел.

60. Зміст, значення та основні завдання дивідендної політики

61. Фактори, що впливають на дивідендну політику суб'єкта господарювання

62. Методи нарахування дивідендів.

63. Форми виплати дивідендів.

64. Процедура та порядок виплати дивідендів.

65. Оцінка ефективності дивідендної політики суб'єкта господарювання.

66. Сутність та види фінансових інвестицій суб'єкта господарювання.

67. Довгострокові фінансові інвестиції.

68. Поточні фінансові інвестиції.

69. Оцінка доцільності вкладень в інвестиції з фіксованою ставкою дохідності.

70. Оцінка доцільності фінансових інвестицій у корпоративні права.

71. Сутність та принципи оцінювання вартості суб'єкта господарювання.

72. Вартість капіталу суб'єкта господарювання.
73. Дохідний підхід до оцінювання вартості суб'єкта господарювання.
74. Майновий підхід до оцінювання вартості суб'єкта господарювання.
75. Оцінювання вартості суб'єкта господарювання на основі ринкового підходу.
76. Етапи організації процедури оцінювання вартості суб'єкта господарювання.
77. Суть зовнішньоекономічної діяльності, принципи та види.
78. Особливості проведення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності.
79. Форфейтинг як спосіб фінансування зовнішньоекономічних операцій.
80. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
81. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу.
82. Стратегічний фінансовий контролінг.
83. Оперативний фінансовий контролінг.
84. Амортизаційні відрахування як внутрішнє джерело формування фінансових ресурсів.
85. Формування та реалізація на підприємстві системи раннього попередження та реагування.
86. Методи фінансового контролінгу.
87. Методи збільшення статутного фонду акціонерного товариства і унітарного суб'єкта господарювання.
88. Зменшення статутного капіталу суб'єкта господарювання: основні цілі, методи та порядок проведення.
89. Бюджетування як форма фінансового планування на підприємстві.
90. Корпоративні права, номінальна та ринкова вартість корпоративних прав.

Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів господарювання

План

1. Предмет та значення курсу «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».
2. Суб'єкти господарювання як учасники економічних відносин.
3. Місце фінансової діяльності серед інших видів діяльності суб'єктів господарювання.
4. Організація фінансової роботи в суб'єктах господарювання.
5. Розвиток теоретичних засад фінансової діяльності в економічній науці та особливості її становлення в Україні.

Питання для контролю

1. Що таке суб'єкт господарювання та господарська діяльність?
2. Які види діяльності здійснюють суб'єкти господарювання згідно з П(С)БО?
3. У чому полягає сутність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності?
4. Які операції належать до фінансової діяльності?
5. Що таке фінансові ресурси суб'єкта господарювання?
6. У чому полягає зміст фінансової роботи на підприємстві?
7. Які завдання та функції фінансової служби?
8. Які типи організаційних моделей фінансової служби існують?
9. Які вимоги висуваються до фінансового директора та працівників фінансової служби?
10. У чому полягають особливості класичної, неокласичної та інституційної теорій фінансування?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Розглядається сутність фінансової діяльності суб'єктів господарювання як системи фінансово–економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Визначається її місце в системі функціональних завдань фінансового менеджменту. Аналізуються цілі фінансової діяльності, зокрема забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості та зростання вартості капіталу. Розкривається поняття фінансування, класифікація форм фінансування за джерелами формування капіталу та правовим статусом інвесторів, критерії прийняття рішень у сфері фінансування. Обговорюються елементи фінансового механізму, напрями державного регулювання фінансової діяльності, а також організація фінансової служби, її структура, функції та кадрові вимоги.

Практичне завдання

Ситуаційне завдання 1. Суб'єкт господарювання планує модернізацію виробництва та розглядає можливість залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел (нерозподілений прибуток) або зовнішніх (банківський кредит, емісія корпоративних прав). Необхідно визначити критерії вибору форми фінансування та оцінити вплив кожного варіанта на структуру капіталу, фінансову стійкість і ризик.

Ситуаційне завдання 2. На підприємстві відсутня чітко сформована фінансова служба. Частина фінансових функцій виконується бухгалтерією, частина – керівником. Необхідно запропонувати модель організації фінансової роботи з визначенням функцій, структури та вимог до персоналу з урахуванням масштабів діяльності суб'єкта господарювання.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Виконання ситуаційних завдань передбачає послідовний аналітичний підхід із використанням категоріального апарату теми та логіки фінансового управління суб'єкта господарювання.

Під час розв'язання першого ситуаційного завдання здобувач вищої освіти повинен, насамперед, визначити характер потреби у фінансуванні та встановити, що модернізація виробництва належить до інвестиційної діяльності й потребує довгострокового фінансового забезпечення. Далі необхідно охарактеризувати можливі джерела фінансування як внутрішні, так зовнішні, та здійснити їх порівняльний аналіз. Оцінювання варто проводити за такими критеріями, як вартість капіталу, вплив на структуру власного і позикового капіталу, зміна показників фінансової стійкості та ліквідності, рівень фінансового ризику, а також наслідки для контролю над суб'єктом господарювання. Важливо не обмежуватися описом переваг і недоліків, а аргументувати вибір конкретної форми фінансування через її вплив на довгострокову фінансову стратегію та забезпечення конкурентоспроможності. Узагальнення результатів аналізу повинно завершуватися обґрунтованим висновком щодо доцільності одного джерела або їх комбінації.

Під час виконання другого ситуаційного завдання здобувач вищої освіти має виходити з того, що організація фінансової роботи безпосередньо впливає на ефективність управління фінансовими ресурсами. Необхідно визначити перелік ключових функцій фінансової служби, зокрема фінансове планування, бюджетування, управління грошовими потоками, фінансовий аналіз та контроль. Важливо врахувати масштаби діяльності суб'єкта господарювання, складність фінансових операцій і потребу в інвестиційній активності, оскільки саме ці фактори визначають доцільну організаційну модель. На цій основі слід запропонувати

структуру фінансової служби із визначенням ролі фінансового директора, розподілом повноважень і відповідальності між працівниками. Обґрунтування має включати пояснення, яким чином запропонована модель сприятиме підвищенню фінансової дисципліни, своєчасності прийняття рішень та зміцненню фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

В процесі виконання завдань здобувач вищої освіти повинен демонструвати здатність застосовувати теоретичні положення до конкретної управлінської ситуації, використовувати фінансову термінологію коректно та формувати висновки на основі економічної аргументації, а не загальних міркувань.

Самостійна робота

Тематика есе

1. Фінансова діяльність як інструмент реалізації стратегічних цілей суб'єкта господарювання.
2. Організація фінансової служби в умовах зростання масштабів діяльності.
3. Критерії вибору форм фінансування суб'єктів господарювання.
4. Державне регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання в Україні.

Основні терміни та поняття

Суб'єкт господарювання, господарська діяльність, звичайна діяльність, надзвичайна діяльність, основна діяльність, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, фінансова робота, фінансові ресурси, фінансування, структура капіталу, фінансовий механізм, теорія інвестування, теорія фінансування, теорія фінансового посередництва, теорія агентських відносин, теорія оптимізації портфеля інвестицій, модель оцінки доходності активів (CAPM).

Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу

План

1. Класифікація суб'єктів господарювання за правом власності та організаційно–правовою формою.
2. Критерії прийняття рішення щодо вибору правової форми організації бізнесу.
3. Особливості формування статутного капіталу суб'єктів господарювання різних форм власності.
4. Фінансування спільної діяльності на основі договорів кооперації.
5. Особливості фінансової діяльності державних підприємств, кооперативів, кредитних спілок та підприємств з іноземними інвестиціями.

Питання для контролю

1. Що розуміють під поняттям «суб'єкти господарювання» та які їх види існують.
2. Які організаційно–правові форми господарювання передбачені законодавством.
3. Що таке інституційна одиниця. У чому полягає відмінність корпорації та квазікорпорації.
4. Які особливості фінансової діяльності нефінансових і фінансових корпорацій.
5. Які критерії враховуються при виборі форми організації бізнесу.
6. В чому полягають відмінності формування статутного капіталу приватних підприємств, господарських товариств та державних підприємств.
7. Які особливості фінансової діяльності акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, повних, командитних товариств та товариств з додатковою відповідальністю.
8. Які фінансові нормативи застосовуються до кооперативів і кредитних спілок.

Розгорнуте обговорення основних положень теми

В межах теми розглядається зв'язок між формою організації бізнесу та особливостями його фінансування. Аналізується класифікація суб'єктів господарювання за формою власності та організаційно–правовою формою, а також їх правовий статус як інституційних одиниць. Розкривається економічна сутність корпорацій і квазікорпорацій, специфіка діяльності акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, повних, командитних товариств і товариств з додатковою

відповідальністю. Окрема увага приділяється критеріям прийняття рішення щодо вибору правової форми організації бізнесу, зокрема рівню відповідальності учасників, способу формування статутного капіталу, можливостям залучення фінансових ресурсів, вимогам до розкриття інформації та державного регулювання.

Розглядаються відмінності формування статутного капіталу приватних підприємств, господарських товариств і державних підприємств, а також механізми емісії акцій в акціонерних товариствах і порядок формування часток у товариствах з обмеженою відповідальністю. Аналізуються особливості фінансової діяльності кооперативів, кредитних спілок, промислово-фінансових груп, венчурних структур та підприємств з іноземними інвестиціями. Обговорюються внутрішні та зовнішні джерела фінансування залежно від організаційної форми, а також напрями державного регулювання їх фінансової діяльності.

Критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу. Відмінності формування статутного капіталу приватних підприємств, господарських товариств і державних підприємств. Порівняльна характеристика фінансової діяльності акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Законодавче регулювання фінансування різних форм організації бізнесу та вплив держави на їх фінансову діяльність.

Практичні завдання

В межах теми здобувачу вищої освіти пропонується виконати ситуаційні завдання, що моделюють процес створення суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм та формування їх власного капіталу.

Задача 1. Троє засновників прийняли рішення створити товариство з обмеженою відповідальністю. Установчими документами передбачено статутний капітал у розмірі 1200000 грн. Частки учасників визначено таким чином: перший учасник – 50 %, другий – 30 %, третій – 20 %. На момент державної реєстрації перший учасник вніс 400000 грн грошовими коштами, другий – 200000 грн грошовими коштами, третій передав обладнання, погоджене засновниками, вартістю 150000 грн. Необхідно визначити, чи може бути здійснена державна реєстрація товариства за таких умов, розрахувати фактично сплачений та неоплачений капітал, а також скласти перший розділ пасиву балансу на дату реєстрації.

Задача 2. В товаристві з обмеженою відповідальністю зареєстровано статутний капітал у сумі 800000 грн, який розподілено між чотирма учасниками у рівних частках. На дату державної реєстрації фактично

внесено 600000 грн. Через три місяці після реєстрації один з учасників повністю погасив свою заборгованість, інші – частково. Необхідно визначити структуру власного капіталу товариства на дату реєстрації та після часткового погашення внесків, сформувані перший розділ пасиву балансу та пояснити економічну сутність змін.

Задача 3. Засновники прийняли рішення створити публічне акціонерне товариство зі статутним капіталом 5000000 грн шляхом випуску 50000 простих іменних акцій номінальною вартістю 100 грн кожна. За результатами підписки було реалізовано 45000 акцій, з яких на дату реєстрації оплачено 60 %. Витрати на заснування становили 120000 грн і були сплачені грошовими коштами. Необхідно визначити фактичний обсяг сформованого статутного капіталу, суму неоплаченого капіталу, можливість державної реєстрації та сформувані перший розділ пасиву балансу.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Для розв'язання першої задачі здобувач вищої освіти повинен визначити номінальний розмір внеску кожного учасника відповідно до його частки. В першому випадку 50 % від 1200000 грн становить 600000 грн; 30 % – 360000 грн; 20 % – 240000 грн. Далі необхідно зіставити належні до сплати суми з фактично внесеними. Перший учасник недоплатив 200000 грн, другий – 160000 грн, третій – 90000 грн. Фактично сформований капітал на дату реєстрації становить 750000 грн. У першому розділі пасиву балансу відображається статутний капітал у повному зареєстрованому розмірі 1200000 грн та неоплачений капітал у сумі 450000 грн. У висновках необхідно обґрунтувати відповідність фактично внесених коштів вимогам законодавства щодо мінімального розміру оплати на дату реєстрації.

Під час виконання другої задачі спочатку визначається частка кожного учасника: 800000 грн поділено на чотири особи, тобто по 200000 грн кожному. На дату реєстрації оплачено 600000 грн, отже неоплачений капітал становить 200000 грн. У балансі відображається статутний капітал 800000 грн та неоплачений капітал 200000 грн. Після часткового погашення заборгованості необхідно перерахувати залишок неоплаченого капіталу та скоригувати структуру власного капіталу. Алгоритм передбачає визначення належного внеску, встановлення фактично сплачених сум, обчислення різниці та відображення її у складі власного капіталу.

В третій задачі спочатку визначається обсяг оголошеного статутного капіталу: $50000 \times 100 \text{ грн} = 5000000 \text{ грн}$. Фактично розміщено 45000 акцій на суму 4500000 грн. На дату реєстрації оплачено 60 %, тобто

2700000 грн. Неоплачений капітал становить 1800000 грн. В першому розділі пасиву балансу відображається зареєстрований статутний капітал відповідно до фактично розміщених акцій, а також неоплачений капітал. Витрати на заснування враховуються у складі активів або зменшують фінансовий результат відповідно до облікової політики, але не зменшують номінальний розмір статутного капіталу. Послідовність розв'язання передбачає визначення номіналу, обсягу підписки, фактичної оплати та формування структури власного капіталу.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Для закріплення матеріалу здобувачу вищої освіти пропонується самостійно розв'язати подібні задачі.

Задача 1. Двоє засновників створюють товариство з обмеженою відповідальністю зі статутним капіталом 900000 грн у співвідношенні часток 70 % і 30 %. На дату реєстрації перший учасник вніс 400000 грн грошовими коштами, другий – 150000 грн та обладнання вартістю 100000 грн. Необхідно визначити неоплачений капітал і сформувати перший розділ пасиву балансу.

Задача 2. Акціонерне товариство планує випуск 20000 акцій номінальною вартістю 200 грн. За результатами підписки розміщено 18000 акцій, з яких 75 % оплачено на дату реєстрації. Витрати на емісію становили 80000 грн. Необхідно визначити структуру власного капіталу та сформувати перший розділ пасиву балансу.

Задача 3. В кооперативі сформовано пайовий фонд у сумі 1500000 грн. На дату реєстрації фактично внесено 1100000 грн. Через шість місяців учасники додатково внесли 250000 грн. Необхідно визначити динаміку формування пайового фонду та відобразити зміни у структурі власного капіталу.

Тематика есе

1. Критерії вибору правової форми організації бізнесу та їх вплив на фінансування.
2. Особливості формування статутного капіталу акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю.
3. Фінансова діяльність державних підприємств в Україні.
4. Особливості фінансового забезпечення кооперативів і кредитних спілок.
5. Розвиток малого бізнесу в Україні та країнах ЄС.

Основні терміни та поняття

Корпорація, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, командитне товариство, повне товариство, товариство з додатковою відповідальністю, промислово–фінансова група, венчурний фонд, кооператив, кредитна спілка, статутний капітал, власний капітал, емісія акцій, частка учасника, інституційна одиниця.

Тема 3. Формування власного капіталу суб'єктів господарювання

План

1. Власний капітал підприємства: сутність, функції та складові.
2. Статутний капітал: формування, збільшення та зменшення.
3. Додатковий та резервний капітал підприємства.
4. Нерозподілений прибуток та його використання.
5. Ціна власного капіталу та курси корпоративних прав.
6. Порядок складання Звіту про власний капітал.

Питання для контролю

1. Що таке власний капітал підприємства? Які функції виконує власний капітал?
2. Поясніть поняття «статутний капітал» і «статутний фонд».
3. Що таке корпоративні права і їх види?
4. Методи збільшення і зменшення статутного капіталу АТ.
5. Методи збільшення і зменшення статутного капіталу ТОВ.
6. Що таке пайовий і резервний капітал?
7. Додатково вкладений капітал та інший додатковий капітал.
8. Резерв сумнівних боргів і методи його розрахунку.

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Власний капітал підприємства включає статутний капітал, додатковий вкладений капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток та вилучений капітал. Він виконує функції фінансової стійкості, забезпечує можливість залучення інвестицій та формує основу для розподілу прибутку між власниками. Статутний капітал може змінюватися за рахунок додаткових внесків акціонерів, прибутку чи переоцінки активів. Резервний капітал створюється для страхування від непередбачуваних ризиків. Балансовий та ринковий курс акцій визначає вартість корпоративних прав і впливає на стратегічне управління капіталом. Звіт про власний капітал дозволяє аналізувати його структуру та динаміку змін.

Практичні завдання

Задача 1. Розрахунок змін власного капіталу

Таблиця 3.1.

Власний капітал ПАТ «Зоря» на початок звітного періоду

Стаття	Сума, тис. грн
Статутний капітал	600
Додатково вкладений капітал	46,095
Інший додатковий капітал	41,085
Резервний капітал	103,602
Нерозподілений прибуток	38,440
Неоплачений капітал	(25,650)
Вилучений капітал	(52,590)
Всього	751,000

Визначте, як зміниться власний капітал за звітний період, якщо:

1. Прибуток до оподаткування 258,75 тис. грн.
2. Чистий прибуток розподіляється: резервний капітал – 10%, дивіденди – 37,5%, матеріальне заохочення – 12,75%, решта – нерозподілений прибуток.
3. Отримано обладнання за лізингом 230,43 тис. грн.
4. Акціонери погасили заборгованість за простими акціями 42,75 тис. грн.
5. Проведено дооцінку нематеріальних активів 42,35 тис. грн.
6. Анульовано викуплені раніше акції номіналом 52,59 тис. грн.

Задача 2. Звіт про власний капітал

Таблиця 3.2.

**Власний капітал ПАТ «В'юльмі» на початок звітного періоду
(тис. грн):**

Стаття	На початок періоду
Статутний капітал	720
Додатково вкладений капітал	108
Інший додатковий капітал	76
Резервний капітал	193
Нерозподілений прибуток	73
Неоплачений капітал	(87)
Вилучений капітал	(-)
Всього власний капітал	1082

Протягом звітного періоду відбулися такі господарські операції:

1. Проведено переоцінку нематеріальних активів на суму 58 тис. грн (дооцінка).
2. Неоплачені акції у кількості 15 тис. штук номінальною вартістю 6 грн були викуплені товариством.
3. Підприємство анулювало всі викуплені акції.
4. Чистий прибуток за звітний період – 160 тис. грн, який розподілено так: 10% – резервний капітал, 30% – дивіденди, 12,5% – матеріальне заохочення працівникам, решта – нерозподілений прибуток.
5. Статутний капітал збільшено шляхом підвищення номінальної вартості акцій із 6 грн до 9 грн за рахунок додаткових внесків акціонерів.

Завдання:

Розрахувати суму змін по кожній статті власного капіталу, виходячи з господарських операцій.

Скласти таблицю «Звіт про власний капітал на кінець періоду», де буде показано: залишок на початок періоду, зміни по кожній статті та залишок на кінець періоду.

Визначити підсумковий власний капітал підприємства.

Задача 3. Балансовий та ринковий курс акцій

Статутний капітал збільшено до 20 млн грн, використано додатковий капітал 3 млн грн. Балансовий курс акцій до збільшення – 165%. Визначте новий балансовий курс акцій.

Задача 4. Визначення іншого додаткового капіталу

Підприємство випустило акції номіналом 230 тис. грн, розміщено за курсом 135%. Чистий прибуток 48 тис. грн: 25% на резервний капітал, 70% – дивіденди. Отримано безоплатно необоротні активи 10 тис. грн. Визначте суму для позиції «інший додатковий капітал».

Задача 5. Порівняння ефективності інвестицій

Підприємство має нерозподілений прибуток 140000 грн. Варіанти використання:

Вкласти у власне виробництво для отримання прибутку 40000 грн протягом 4 років.

Придбати акції стабільної корпорації з доходністю 11% річних. Визначте, який варіант ефективніший.

Методичні рекомендації до виконання завдань.

Задача 1.

Розрахунок чистого прибутку після податків:

Прибуток до оподаткування: 258,75 тис. грн

Відрахування до резервного капіталу (10%):

$PK=258,75 \times 0,10=25,875$ тис. грн

Дивіденди (37,5%): $D=258,75 \times 0,375=97,031$ тис. грн

Матеріальне заохочення (12,75%): $M3=258,75 \times 0,1275=32,992$ тис.

грн

Нерозподілений прибуток:

$HP=258,75-25,875-97,031-32,992=102,852$ тис. грн.

Зміни по додатковому капіталу та лізингу:

Додатково вкладений капітал= $46,095+230,43=276,525$ тис. грн

Анульовані акції: Вилучений капітал= $52,590$ тис. грн

Таблиця 3.3.

Зміни власного капіталу ПАТ «Зоря»

Стаття	На початок	Зміни	На кінець
Статутний капітал	600	0	600
Додатково вкладений	46,095	+230,43	276,525
Інший додатковий	41,085	+42,35	83,435
Резервний капітал	103,602	+25,875	129,477
Нерозподілений прибуток	38,440	+102,852	141,292
Неоплачений капітал	(25,650)	+42,75	17,100
Вилучений капітал	(52,590)	+52,590	0
Всього	751,000	+496,852	1,247,852

Задача 2.

Крок 1. Розрахунок розподілу чистого прибутку

Чистий прибуток = 160 тис. грн

- Резервний капітал (10%) = $160 \times 0,10 = 16$ тис. грн
- Дивіденди (30%) = $160 \times 0,30 = 48$ тис. грн
- Матеріальне заохочення (12,5%) = $160 \times 0,125 = 20$ тис. грн
- Нерозподілений прибуток = $160 - 16 - 48 - 20 = 76$ тис. грн

Крок 2. Зміни статутного капіталу через внески учасників

- Кількість акцій: припустимо 120 тис. штук
- Старий номінал: 6 грн → статутний капітал = $120 \times 6 = 720$ тис.

грн

- Новий номінал: 9 грн → статутний капітал = $120 \times 9 = 1080$ тис.

грн

- Збільшення статутного капіталу = $1080 - 720 = 360$ тис. грн

Крок 3. Викуп і анулювання неоплачених акцій

- Викуп неоплачених акцій = $15 \text{ тис.} \times 6 \text{ грн} = 90$ тис. грн
- Анулювання акцій = 90 тис. грн → вилучений капітал = 90 тис.

грн

Крок 4. Переоцінка активів

- Інший додатковий капітал (дооцінка) = 58 тис. грн

Таблиця 3.4.

Зміни власного капіталу ПАТ «В'юльмі»

Стаття	На початок, тис. грн	Зміни, тис. грн	На кінець, тис. грн
Статутний капітал	720	+360	1080
Додатково вкладений капітал	108	0	108
Інший додатковий капітал	76	+58	134
Резервний капітал	193	+16	209
Нерозподілений прибуток	73	+76	149
Неоплачений капітал	(87)	+90	3
Вилучений капітал	-	-90	-90
Всього власний капітал	1082	+420	1502

Задача 3.

Розрахунок нового балансового курсу:

БКновий = Статутний капітал + Додатковий капітал / Статутний капітал × 100%

БКновий = $20 + 3 / 20 \times 100\% = 23 / 20 \times 100\% = 115\%$

Задача 4.

ІДК = $230 \times (135\% - 100\%) + 10 = 230 \times 0,35 + 10 = 80,5 + 10 = 90,5$ тис. грн

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Для закріплення матеріалу здобувачу вищої освіти пропонується самостійно розв'язати подібні задачі.

Задача 1.

Таблиця 3.5.

Вихідні дані на початок періоду, тис. грн

Стаття власного капіталу	Сума
Статутний капітал	500
Додатково вкладений капітал	40
Інший додатковий капітал	35
Резервний капітал	90
Нерозподілений прибуток	25
Неоплачений капітал	(20)
Вилучений капітал	(40)
Всього	630

Господарські операції:

1. Прибуток до оподаткування – 200 тис. грн, розподіл: резервний капітал – 10%, дивіденди – 40%, матеріальне заохочення – 10%, решта – нерозподілений прибуток.

2. Проведено дооцінку нематеріальних активів – 15 тис. грн.

3. Акціонери перерахували 18 тис. грн за передплаченими раніше акціями.

4. Анульовано викуплені акції на 20 тис. грн.

Завдання: Скласти таблицю змін власного капіталу та визначити власний капітал на кінець звітного періоду.

Задача 2.

Таблиця 3.6.

Вихідні дані на початок періоду, тис. грн

Стаття власного капіталу	Сума
Статутний капітал	800
Додатково вкладений капітал	50
Інший додатковий капітал	60
Резервний капітал	100
Нерозподілений прибуток	30
Неоплачений капітал	(40)
Вилучений капітал	(30)
Всього	970

Господарські операції за звітний період:

1. Чистий прибуток – 250 тис. грн, розподіл: резервний капітал – 15%, дивіденди – 35%, матеріальне заохочення – 10%, решта – нерозподілений прибуток.

2. Отримано обладнання за лізингом – 50 тис. грн.

3. Акціонери перерахували 25 тис. грн за передплаченими акціями.

4. Проведено переоцінку нематеріальних активів – 20 тис. грн.

Завдання. Скласти таблицю змін власного капіталу та визначити його підсумкову величину на кінець періоду.

Задача 3.

Таблиця 3.7.

Вихідні дані на початок періоду, тис. грн

Стаття власного капіталу	Сума
Статутний капітал	600
Додатково вкладений капітал	45
Інший додатковий капітал	50
Резервний капітал	100
Нерозподілений прибуток	40
Неоплачений капітал	(25)
Вилучений капітал	(50)
Всього	760

Господарські операції:

1. Переоцінка нематеріальних активів – 30 тис. грн.

2. Викуп неоплачених акцій – 10 тис. штук по 5 грн.

3. Проведено дооцінку активів – 25 тис. грн.

4. Акціонери внесли додаткові кошти на 30 тис. грн.

5. Анулювання викуплених акцій – 15 тис. грн.

6. Чистий прибуток – 180 тис. грн, розподіл: резервний капітал – 10%, дивіденди – 30%, матеріальне заохочення – 15%, решта – нерозподілений прибуток.

Завдання. Скласти таблицю змін власного капіталу та визначити підсумкову його величину.

Задача 4.

Вихідні дані

– Статутний капітал – 11111 тис. грн.

– Використано додатковий капітал – 2222 тис. грн.

– Балансовий курс акцій до збільшення – 121,8%.

Завдання. Визначити новий балансовий курс акцій після збільшення капіталу.

Задача 5.

Вихідні дані

- Підприємство випустило акції номінальною вартістю 120 000 грн, розміщено за курсом 125%.
 - Чистий прибуток – 30 000 грн, розподіл: резервний капітал – 20%, дивіденди – 50%.
 - Отримано необоротні активи – 5 000 грн.
- Завдання. Визначити суму, що підлягає зарахуванню за позицією «інший додатковий капітал».

Задача 6.

Вихідні дані

- Статутний капітал – 200 тис. грн (номінальна вартість акції – 20 грн).
 - Сума збільшення капіталу – 100 тис. грн.
 - Біржовий курс старих акцій – 80 грн.
 - Курс емісії нових акцій – 40 грн.
- Завдання. Розрахувати середній курс акцій після випуску нових акцій.

Тематика есе

1. Аналіз джерел власного капіталу та їх оптимальної структури для фінансової стабільності.
2. Вплив політики розподілу прибутку на формування власного капіталу суб'єктів господарювання
3. Залучення інвестицій та емісія акцій як механізми збільшення власного капіталу підприємств
4. Роль фінансового планування та контролінгу у формуванні та оптимізації власного капіталу
5. Порівняльний аналіз формування власного капіталу в малих, середніх та великих підприємствах

Основні терміни та поняття

Власний капітал, інвестований капітал, нерозподілений прибуток, статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, вилучений капітал, неоплачений капітал, пайовий капітал, ціна власного капіталу, балансовий курс акцій, ринковий курс акцій, реінвестування прибутку, резерв сумнівних боргів.

Тема 4. Внутрішні джерела фінансування

План

1. Економічна сутність власного капіталу суб'єкта господарювання та його складові.
2. Статутний, резервний, додатковий капітали: функції, цілі формування та напрями використання.
3. Самофінансування як форма забезпечення фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.
4. Грошові потоки суб'єкта господарювання та методи їх розрахунку.
5. Звіт про рух грошових коштів та його аналітичне значення.

Питання для контролю

1. Назвіть внутрішні джерела фінансування суб'єкта господарювання.
2. У чому полягає економічна сутність статутного капіталу?
3. На які цілі можуть використовуватись резервний і додатковий капітали?
4. У чому полягає тезаврація прибутку?
5. Дайте визначення поняттю Cash–flow.
6. Назвіть основні методи розрахунку Cash–flow.
7. У чому полягає різниця між прямим і непрямим методами визначення операційного Cash–flow?
8. Перерахуйте принципи самофінансування суб'єкта господарювання.
9. Яка мета складання звіту про рух грошових коштів?
10. Які функції виконує збільшення та зменшення статутного капіталу?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

В межах теми розглядається економічна сутність внутрішніх джерел фінансування суб'єкта господарювання, їх класифікація та роль у формуванні фінансових ресурсів. Аналізується самофінансування як базовий механізм забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, його форми та принципи. Розкривається економічний зміст нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, забезпечень майбутніх витрат і платежів. Особливу увагу приділено поняттю тезаврації прибутку та її впливу на фінансову стійкість.

Розглядається Cash–flow як індикатор фінансування суб'єкта господарювання за рахунок внутрішніх джерел, методи його розрахунку (прямий і непрямий), структура грошових потоків за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю. Аналізується механізм формування прибутку, порядок його використання, роль амортизації як джерела фінансування, а також аналітичне значення звіту про рух грошових коштів для прийняття управлінських рішень.

Практичні завдання

Задача 1. На початок звітного періоду залишок грошових коштів суб'єкта господарювання становив 150 тис. грн.

Протягом періоду здійснено такі господарські операції (тис. грн):

- Отримано виручку від реалізації продукції – 1 200
- Отримано аванси від покупців – 150
- Отримано штрафи та пені – 20
- Сплачено постачальникам за сировину – 700
- Виплачено заробітну плату – 220
- Сплачено податок на прибуток – 90
- Сплачено інші податки та збори – 60
- Сплачено проценти за користування кредитом – 40
- Реалізовано основні засоби – 180
- Продано фінансові інвестиції – 120
- Отримано дивіденди від інших підприємств – 70
- Придбано основні засоби – 350
- Придбано нематеріальні активи – 60
- Придбано фінансові інвестиції – 140
- Проведено емісію акцій – 300
- Отримано довгостроковий кредит – 500
- Отримано короткостроковий кредит – 200
- Погашено довгостроковий кредит – 250
- Погашено короткостроковий кредит – 180
- Виплачено дивіденди власникам – 160

Завдання:

1. Класифікувати наведені операції за видами діяльності.
2. Скласти звіт про рух грошових коштів прямим методом.
3. Визначити чистий грошовий потік за кожним видом діяльності.
4. Розрахувати загальну зміну грошових коштів за період.
5. Визначити залишок грошових коштів на кінець періоду.

Задача 2. Визначити грошовий потік від інвестиційної діяльності за звітний період, якщо надходження від продажу акцій інших підприємств становили 20 тис. грн, надходження від емісії акцій – 320 тис. грн, емісії облігацій – 40 тис. грн, виплачені дивіденди – 20 тис. грн, собівартість реалізації – 500 тис. грн (у т. ч. амортизація 20 тис. грн).

Задача 3. Визначити грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності непрямим методом за наведеними даними: чистий прибуток – 100 тис. грн, амортизація – 20 тис. грн, збільшення оборотних активів – 15 тис. грн, надходження від емісії акцій – 250 тис. грн, емісії облігацій – 50 тис. грн, придбання основних засобів – 70 тис. грн, нараховані дивіденди – 40 тис. грн.

Задача 4. Визначити Cash-flow від операційної діяльності прямим методом, якщо чиста виручка становить 1000 тис. грн, грошові витрати на виробництво – 700 тис. грн, сплачено податок на прибуток – 90 тис. грн, проценти за позиками – 15 тис. грн.

Задача 5. Визначити рівень самофінансування, якщо тезаврований прибуток становить 800 тис. грн, валовий прибуток – 1700 тис. грн, податки – 425 тис. грн.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Для визначення рівня самофінансування використовується коефіцієнт самофінансування:

$$\text{Ксф} = \frac{\text{Тезаврований прибуток}}{\text{Чистий прибуток}}$$

$$\text{Чистий прибуток} = \text{Валовий прибуток} - \text{Податки.}$$

Для визначення чистого грошового потоку:

$$\text{ЧГП} = \text{ПГП} - \text{НГП},$$

де ПГП – позитивний грошовий потік, НГП – негативний грошовий потік.

$$\text{Загальна сума надходжень: ПГК} = \text{НГКп} + \text{НГКи} + \text{НГКф}$$

$$\text{Загальна сума витрат: НГК} = \text{ВГКп} + \text{ВГКи} + \text{ВГКф}$$

Операційний Cash-flow непрямим методом:

$$\text{ЧГПп} = \text{ЧПп} + \text{АВп} \pm \text{зміни оборотного капіталу.}$$

Операційний Cash-flow прямим методом:

$$\text{ЧГПп} = \text{Надходження від реалізації} - \text{Грошові витрати} - \text{Податки} \\ - \text{Інші грошові виплати.}$$

Задача 1.

1. Класифікація операцій за видами діяльності

Операційна діяльність:

- Надходження від реалізації продукції – 1 200
- Отримані аванси від покупців – 150

- Отримані штрафи, пені – 20
- Сплачено постачальникам – 700
- Виплачено заробітну плату – 220
- Сплачено податок на прибуток – 90
- Сплачено інші податки та збори – 60
- Сплачено проценти за кредитом – 40

Інвестиційна діяльність:

- Продаж основних засобів – 180
- Продаж фінансових інвестицій – 120
- Отримані дивіденди від інших підприємств – 70
- Придбання основних засобів – 350
- Придбання нематеріальних активів – 60
- Придбання фінансових інвестицій – 140

Фінансова діяльність:

- Емісія акцій – 300
- Отримано довгостроковий кредит – 500
- Отримано короткостроковий кредит – 200
- Погашено довгостроковий кредит – 250
- Погашено короткостроковий кредит – 180
- Виплачено дивіденди – 160

2.Визначення результату за видами діяльності:

Операційна діяльність

Надходження: $1200 + 150 + 20 = 1370$

Витрачання: $700 + 220 + 90 + 60 + 40 = 1110$

Чистий грошовий потік від операційної діяльності: $1370 - 1110 = 260$

Інвестиційна діяльність

Надходження: $180 + 120 + 70 = 370$

Витрачання: $350 + 60 + 140 = 550$

Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності: $370 - 550 = -180$

Фінансова діяльність

Надходження: $300 + 500 + 200 = 1000$

Витрачання: $250 + 180 + 160 = 590$

Чистий грошовий потік від фінансової діяльності: $1000 - 590 = 410$

3. Загальна зміна грошових коштів: $260 - 180 + 410 = 490$

4. Залишок грошових коштів на кінець періоду: $150 + 490 = 640$ тис. грн

Таблиця 4.1.

Підсумкова форма звіту про рух грошових коштів

Показник	Сума
Чистий грошовий потік від операційної діяльності	+260
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	-180
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності	+410
Чисте збільшення грошових коштів	+490
Залишок на початок періоду	150
Залишок на кінець періоду	640

Самостійна робота

Задачі для самостійного розв'язування

Задача 1. Визначити Free Cash-flow, якщо операційний Cash-flow становить 120 тис. грн, придбання основних засобів – 80 тис. грн, виплачені дивіденди – 30 тис. грн.

Задача 2. Розрахувати кількість періодів, необхідних для погашення зобов'язань за рахунок операційного Cash-flow, якщо операційний Cash-flow – 250 тис. грн, загальна сума зобов'язань – 1040 тис. грн.

Задача 3. На початок звітного періоду залишок грошових коштів суб'єкта господарювання становив 200 тис. грн.

Протягом періоду здійснено такі господарські операції (тис. грн):

- Отримано виручку від реалізації продукції – 1 800
- Отримано аванси від покупців – 240
- Сплачено постачальникам – 1 050
- Виплачено заробітну плату – 320
- Сплачено податки – 210
- Сплачено проценти за кредитом – 75
- Реалізовано обладнання – 260
- Придбано обладнання – 540
- Придбано довгострокові фінансові інвестиції – 300
- Продано фінансові інвестиції – 190
- Проведено емісію акцій – 450
- Отримано банківський кредит – 700
- Погашено кредит – 480
- Виплачено дивіденди власникам – 220

Завдання:

- Класифікувати господарські операції за видами діяльності.

- Скласти звіт про рух грошових коштів прямим методом.
- Визначити чистий грошовий потік за кожним видом діяльності.
- Визначити залишок грошових коштів на кінець періоду.

Задача 4. За звітний період отримано такі показники (тис. грн):

- Чистий прибуток – 420
- Амортизація – 130
- Збільшення дебіторської заборгованості – 90
- Зменшення кредиторської заборгованості – 60
- Збільшення запасів – 110
- Придбано основні засоби – 500
- Продано обладнання – 150
- Отримано кредит – 600
- Погашено кредит – 350
- Виплачено дивіденди – 200

Завдання:

1. Визначити грошовий потік від операційної діяльності непрямим методом.
2. Визначити грошові потоки від інвестиційної та фінансової діяльності.
3. Розрахувати загальну зміну грошових коштів за період.

Задача 5. За звітний період отримано такі показники (тис. грн):

- Валовий прибуток – 2 400
- Податки – 600
- Нараховані дивіденди – 500
- Амортизаційні відрахування – 350

Завдання:

- Визначити чистий прибуток.
- Визначити суму тезаврованого прибутку.
- Розрахувати коефіцієнт самофінансування.
- Визначити внутрішні джерела фінансування суб'єкта господарювання за період.

Задача 6. За звітний період суб'єкт господарювання отримав такі показники (тис. грн):

- Грошовий потік від операційної діяльності – 780
- Придбання основних засобів – 520
- Погашення довгострокових зобов'язань – 260
- Загальна сума зобов'язань на кінець періоду – 1950

Завдання:

1. Визначити вільний грошовий потік (Free Cash-flow).

2. Розрахувати кількість періодів, необхідних для погашення зобов'язань за рахунок операційного грошового потоку.

3. Оцінити рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Тематика есе

1. Роль самофінансування у забезпеченні фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

2. Амортизаційна політика як інструмент формування внутрішніх джерел фінансування.

3. Нерозподілений прибуток і його значення для розвитку суб'єкта господарювання.

4. Аналітичні можливості звіту про рух грошових коштів.

5. Врахування впливу фінансових інструментів (фінансового та операційного важеля) на діяльність суб'єкта господарювання.

6. Порядок розрахунку прибутку суб'єкта підприємництва з використанням коефіцієнта операційного важеля.

Основні терміни та поняття

Статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток, тезаврація прибутку, самофінансування, внутрішні джерела фінансування, амортизаційні відрахування, грошовий потік, чистий грошовий потік, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, звіт про рух грошових коштів, Free Cash-flow.

Тема 5. Дивідендна політика підприємства

План

1. Зміст, значення та принципи дивідендної політики.
2. Фактори формування дивідендної політики.
3. Теорії дивідендної політики.
4. Методи нарахування дивідендів.
5. Форми та порядок виплати дивідендів.
6. Інструменти дивідендної політики (реінвестування, викуп акцій, подібноння акцій).
7. Оподаткування дивідендів.
8. Оцінювання ефективності дивідендної політики.

Питання для контролю знань

1. У чому полягає економічна сутність дивідендної політики?
2. Які внутрішні та зовнішні фактори впливають на дивідендну політику?
3. Охарактеризуйте основні теорії дивідендної політики.
4. Які методи нарахування дивідендів застосовуються суб'єктами господарювання?
5. У яких формах можуть виплачуватися дивіденди?
6. Який порядок прийняття рішення про виплату дивідендів?
7. Які показники використовуються для оцінювання ефективності дивідендної політики?
8. У чому полягає взаємозв'язок дивідендної політики та самофінансування?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Дивідендна політика є складовою фінансової стратегії суб'єкта господарювання та відображає систему рішень щодо розподілу чистого прибутку між виплатами власникам корпоративних прав і реінвестуванням у розвиток. Її зміст полягає у визначенні оптимального співвідношення між поточним доходом власників і довгостроковим зростанням вартості підприємства.

На формування дивідендної політики впливають фінансові результати діяльності, потреба в інвестиційному капіталі, структура власного та позикового капіталу, обмеження чинного законодавства, податкові умови, ринкова кон'юнктура та очікування інвесторів.

У теоретичному аспекті виділяють концепцію нерелевантності дивідендів, теорію «синиці в руках», сигнальну теорію, агентську теорію.

Вони по-різному пояснюють вплив дивідендних рішень на ринкову вартість підприємства.

Практична реалізація дивідендної політики здійснюється через методи стабільного розміру дивідендів, стабільного дивідендного виходу, постійного коефіцієнта виплат, поєднання гарантованого мінімуму з екстра-дивідендами. Форми виплати можуть бути грошовими, у вигляді акцій, через викуп власних акцій або шляхом реінвестування.

Ефективність дивідендної політики оцінюється за показниками прибутку на акцію, дивідендного виходу, коефіцієнта дивідендних виплат, дивідендного покриття, ринкової вартості акцій та коефіцієнта P/E.

Практичні завдання

Задача 1. Підприємство отримало чистий прибуток у сумі 4800000 грн. Кількість простих акцій в обігу – 600000 шт. На виплату дивідендів спрямовано 1920000 грн. Ринкова ціна однієї акції – 48 грн.

Завдання:

1. Визначити прибуток на одну акцію.
2. Визначити дивіденд на одну акцію.
3. Розрахувати коефіцієнт дивідендних виплат.
4. Визначити дивідендне покриття.
5. Проаналізувати отримані результати.

Задача 2. В обігу перебуває 1200000 простих акцій номінальною вартістю 10 грн. Оголошено дивіденди у вигляді 15% додаткових акцій. Ринкова ціна однієї акції – 18 грн.

Завдання:

1. Визначити кількість нових акцій.
2. Визначити зміну структури власного капіталу після виплати дивідендів.
3. Проаналізувати економічні наслідки такого рішення.

Задача 3. Статутний капітал становить 300000 тис. грн. Чистий прибуток за 5 років відповідно становив: 40; 55; 60; 45; 70 тис. грн.

Альтернативи:

1. стабільні дивіденди – 6%;
2. постійний коефіцієнт виплат – 25%;
3. гарантований мінімум 4% + екстра-дивіденд у разі перевищення прибутку 60 тис. грн.

Завдання:

1. Розрахувати обсяг дивідендних виплат за кожним методом.
2. Визначити суму реінвестованого прибутку.
3. Обґрунтувати доцільність вибору методу.

Задача 4. Чистий прибуток – 3000000 грн. В обігу 500000 акцій. Ринкова ціна – 40 грн. Підприємство спрямовує 2000000 грн на викуп власних акцій.

Завдання:

1. Визначити кількість викуплених акцій.
2. Розрахувати новий прибуток на акцію.
3. Визначити можливу ринкову ціну за умови збереження коефіцієнта Р/Е.
4. Порівняти ефект із грошовою виплатою дивідендів.

Задача 5. Чистий прибуток – 2400000 грн. Дивідендний фонд – 600000 грн. Кількість акцій – 300000 шт. Ринкова ціна акції до виплати дивідендів – 32 грн, після – 30 грн.

Завдання:

1. Розрахувати дивіденд на одну акцію.
2. Визначити дивідендну дохідність.
3. Оцінити зміну сукупного доходу власників акцій.
4. Зробити висновок щодо ефективності дивідендної політики.

Методичні рекомендації до виконання завдань

В розрахунках використовуються такі базові позначення:

- ЧП – чистий прибуток;
- КАкц – кількість простих акцій;
- ДФ – дивідендний фонд;
- Р – ринкова ціна акції;
- DPS – дивіденд на одну акцію;
- EPS – прибуток на одну акцію.

Визначення показників дивідендної політики

Умова:

Чистий прибуток – 12000000 грн

Кількість акцій – 1000000 шт.

Дивідендний фонд – 4800000 грн

Ринкова ціна акції – 25 грн

1. Прибуток на одну акцію (EPS)

$$EPS = \text{ЧП} / \text{КАкц}, EPS = 12000000 / 1000000 = 12 \text{ грн}$$

2. Дивіденд на одну акцію (DPS)

$$DPS = \text{ДФ} / \text{КАкц}, DPS = 4800000 / 1000000 = 4,8 \text{ грн}$$

3. Коефіцієнт дивідендних виплат

$$K_{\text{вип}} = \text{ДФ} / \text{ЧП}, K_{\text{вип}} = 4800000 / 12000000 = 0,4 (40\%)$$

4. Коефіцієнт покриття дивідендів

$$K_{\text{покр}} = \text{ЧП} / \text{ДФ}, K_{\text{покр}} = 12000000 / 4800000 = 2,5$$

5. Дивідендна дохідність

$$D_{\text{дох}} = 4,8 / 25 \times 100\% = 19,2\%$$

Висновок: Підприємство спрямовує 40% прибутку на дивіденди, має достатній рівень покриття (2,5) та забезпечує дивідендну дохідність 19,2%.

Виплата дивідендів у вигляді акцій

Умова

Кількість акцій – 500000 шт.

Номінал – 10 грн

Дивіденд у вигляді акцій – 10%

Чистий прибуток – 6000000 грн

1. Кількість нових акцій

$$K_{\text{нов}} = 500000 \times 10\% = 50000 \text{ шт.}$$

2. Загальна кількість акцій після випуску

$$K_{\text{заг}} = 500000 + 50000 = 550000 \text{ шт.}$$

3. Збільшення статутного капіталу

$$\Delta \text{СК} = 50000 \times 10 = 500000 \text{ грн}$$

4. Новий показник EPS

$$\text{EPS}_{\text{до}} = 6000000 / 500000 = 12 \text{ грн}$$

$$\text{EPS}_{\text{після}} = 6000000 / 550000 = 10,91 \text{ грн}$$

Висновок: Загальний власний капітал не змінюється, але відбувається зниження прибутку на акцію через збільшення їх кількості.

Вибір методу дивідендної політики

Умова:

Чистий прибуток – 15000000 грн

Статутний капітал – 50000000 грн

Метод 1: 8% від статутного капіталу

Метод 2: 35% від чистого прибутку

Метод 1

$$D_1 = 50000000 \times 8\% = 4000000 \text{ грн}$$

$$\text{Реінвестування} = 15000000 - 4000000 = 11000000 \text{ грн}$$

Метод 2

$$D_2 = 15000000 \times 35\% = 5250000 \text{ грн}$$

$$\text{Реінвестування} = 15000000 - 5250000 = 9750000 \text{ грн}$$

Порівняння:

Метод 1 забезпечує більший обсяг реінвестування.

Метод 2 передбачає більші виплати акціонерам.

Висновок: Вибір залежить від стратегічних пріоритетів підприємства (зростання або стабільність доходів власників).

Оцінка впливу викупу акцій

Умова:

Чистий прибуток – 10000000 грн

Акції в обігу – 1000000 шт.

Ринкова ціна – 20 грн

Сума викупу – 4000000 грн

$P/E = 5$

1. Кількість викуплених акцій

$$K_{\text{викуп}} = 4000000 / 20 = 200000 \text{ шт.}$$

2. Нова кількість акцій

$$K_{\text{нов}} = 1000000 - 200000 = 800000 \text{ шт.}$$

3. EPS до викупу

$$EPS_{\text{до}} = 10000000 / 1000000 = 10 \text{ грн}$$

4. EPS після викупу

$$EPS_{\text{після}} = 10000000 / 800000 = 12,5 \text{ грн}$$

5. Нова ринкова ціна

$$P_{\text{нов}} = 12,5 \times 5 = 62,5 \text{ грн}$$

Висновок: Викуп акцій підвищує прибуток на одну акцію та потенційно ринкову вартість.

Оцінювання ефективності дивідендної політики

Умова:

Дивідендний фонд – 3000000 грн

Акції – 600000 шт.

Ціна до виплати – 30 грн

Ціна після – 32 грн

1. DPS

$$DPS = 3000000 / 600000 = 5 \text{ грн}$$

2. Дивідендна дохідність

$$D_{\text{дох}} = 5 / 30 \times 100\% = 16,67\%$$

3. Сукупний дохід на акцію

$$CD = 5 + (32 - 30) = 7 \text{ грн}$$

4. Сукупна дохідність

$$7 / 30 \times 100\% = 23,33\%$$

Висновок: Дивідендна політика забезпечила як поточний грошовий дохід, так і приріст ринкової вартості акцій.

Самостійна робота

Завдання для самостійного розв'язування:

Задача 1. Чистий прибуток – 6200000 грн. Кількість простих акцій – 800000 шт. На дивіденди спрямовано 2170000 грн. Ринкова ціна – 52 грн.

Завдання: визначити всі основні показники дивідендної політики та оцінити її результативність.

Задача 2. В обігу 2000000 акцій номіналом 5,80 грн. Оголошено 20% дивіденд у вигляді акцій. Ринкова ціна – 12,23 грн.

Завдання: визначити зміну кількості акцій та структури власного капіталу.

Задача 3. Статутний капітал – 400000 тис. грн. Чистий прибуток за 4 роки: 70; 80; 50; 100 тис. грн.

Альтернативи:

1. 5% стабільних дивідендів;
2. 30% від прибутку;
3. 4% + екстра 5 тис. грн у прибуткові роки.

Завдання: визначити обсяг дивідендів та суму реінвестування за кожним методом.

Задача 4. Чистий прибуток – 5000000 грн. В обігу 1000000 акцій. Ринкова ціна – 60 грн. На викуп спрямовано 3000000 грн.

Завдання: оцінити вплив викупу на показники доходності акцій.

Задача 5. Чистий прибуток – 3600000 грн. Дивідендний фонд – 900000 грн. Кількість акцій – 400000 шт. Ціна до виплати – 45 грн, після – 42 грн.

Завдання: визначити дивідендну дохідність та оцінити ефективність політики.

Тематика есе

1. Оптимізація дивідендної політики в умовах нестабільності фінансових результатів.
2. Типи дивідендної політики
3. Вплив дивідендних рішень на ринкову капіталізацію суб'єкта господарювання.
4. Дивідендна політика як інструмент управління очікуваннями інвесторів.
5. Викуп власних акцій як альтернатива грошовим дивідендам.
6. Проблеми дивідендних виплат в умовах кризової економіки.
7. Емісія цінних паперів як джерело фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.
8. Зарубіжний досвід формування дивідендної політики суб'єкта господарювання.

Основні терміни та поняття

Дивідендна політика, дивіденд, коефіцієнт дивідендних виплат, дивідендне покриття, прибуток на акцію, дивідендна дохідність, викуп акцій, емісійна ціна акції, коефіцієнт котирування, конверсійна вартість, курсова (поточна ринкова) ціна, номінальна вартість акцій, норма дивіденду, сума дивіденду.

Тема 6. Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу

Фінансування підприємств за рахунок позичкового капіталу є досить об'ємною складовою фінансової діяльності суб'єктів господарювання, що забезпечує формування додаткових ресурсів для інвестиційної, операційної та зовнішньоекономічної діяльності без зміни структури власності. На відміну від власного капіталу, позичкові ресурси мають визначений строк користування, платність та зобов'язання щодо повернення, що зумовлює необхідність оцінювання їх вартості, ризику та впливу на фінансову стійкість і рентабельність.

Систематизацію видів фінансування за рахунок позичкового капіталу доцільно здійснювати за інституційною природою джерела залучення коштів, механізмом їх надання та економічною сутністю зобов'язань. Саме цим обґрунтовується виділення окремих підрозділів у темі.

Банківське кредитування є класичною формою залучення позичкових ресурсів, що передбачає укладання кредитного договору між підприємством і фінансовою установою. Воно охоплює коротко- та довгострокові кредити, овердрафти, кредитні лінії, валютні позики. Його особливістю є чітко визначена процентна ставка, графік погашення та вимоги до кредитоспроможності. Саме банківський кредит формує базову модель вартості позичкового капіталу, на основі якої здійснюється порівняння з альтернативними джерелами фінансування.

Облігаційне фінансування відрізняється тим, що підприємство залучає кошти безпосередньо на ринку капіталу шляхом емісії боргових цінних паперів. У цьому випадку кредитором виступає широке коло інвесторів, а вартість залучення коштів визначається купонною ставкою, ринковою дохідністю та умовами розміщення. Такий інструмент характерний для великих суб'єктів господарювання, які мають достатній рівень фінансової репутації та доступ до фондового ринку. Виокремлення цього напрямку дозволяє розглянути механізм формування ринкової вартості боргу та вплив дохідності на фінансову стратегію.

Лізингове фінансування є специфічною формою залучення позикових ресурсів, що поєднує елементи кредиту та оренди. Воно застосовується переважно для оновлення основних засобів без одноразового вилучення значного обсягу грошових коштів. На відміну від банківського кредиту, об'єкт фінансування виступає предметом забезпечення, а структура платежів включає відшкодування вартості активу та лізинговий процент. Виокремлення лізингу обґрунтоване його інвестиційною спрямованістю та впливом на грошові потоки підприємства.

Факторинг і форфейтинг відображають особливу групу боргового фінансування, пов'язану з трансформацією дебіторської заборгованості у грошові кошти. Їх виділення окремими підрозділами пояснюється тим, що в цих випадках підприємство не залучає новий борг у класичному розумінні, а достроково монетизує вже існуючі вимоги до контрагентів. Факторинг застосовується переважно у внутрішніх розрахунках і передбачає часткове фінансування з резервом і комісією, тоді як форфейтинг використовується у зовнішньоекономічній діяльності та пов'язаний з викупом середньо- і довгострокових боргових зобов'язань без права регресу. Такий розподіл дозволяє показати різницю між фінансуванням оборотного капіталу та фінансуванням інвестиційних поставок.

Комерційний (товарний) кредит доповнює систему позикового фінансування, оскільки виникає безпосередньо між суб'єктами господарювання в процесі господарських відносин. Його сутність полягає у відстрочці платежу за поставлену продукцію, виконані роботи або надані послуги. Фактично підприємство-постачальник виступає кредитором, а покупець отримує короткострокове фінансування оборотного капіталу. Комерційний кредит може оформлюватися через відстрочку платежу, вексельні розрахунки або систему знижок типу «2/10, net 30». Виокремлення цього виду фінансування обґрунтоване тим, що він не потребує залучення фінансових установ, але має приховану вартість, яка часто перевищує банківську ставку. Його аналіз дозволяє оцінити альтернативну вартість відмови від знижки та вплив умов розрахунків на ліквідність підприємства.

Ефект фінансового важеля завершує логіку побудови теми, оскільки відображає інтегральний результат використання позикового капіталу. Саме через механізм фінансового левериджу оцінюється доцільність залучення боргу, його вплив на рентабельність власного капіталу та рівень фінансового ризику. Таким чином, попередні підрозділи розкривають інструментарій залучення позикових ресурсів, а розгляд фінансового важеля – економічний результат їх використання.

Отже, запропонований розподіл видів фінансування за рахунок позичкового капіталу є логічно послідовним та методично обґрунтованим. Він охоплює інституційні форми залучення боргу (банківське кредитування, облігації), інвестиційні інструменти (лізинг), інструменти фінансування оборотного капіталу (комерційний кредит, факторинг), міжнародні форми розрахунків (форфейтинг) та інтегральний показник ефективності використання боргу (ефект фінансового важеля). Такий підхід дозволяє комплексно сформулювати у здобувачів вищої освіти розуміння вартості, структури, ризику та економічних наслідків використання позичкового капіталу у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 6.1.

Порівняння видів позичкового фінансування суб'єктів господарювання

Вид фінансування	Основні характеристики	Основні формули	Переваги	Ризики
Банківський кредит	Короткострокові, довгострокові, овердрафт, валютні; фіксовані або плаваючі відсотки	Простий відсоток: $I = P \cdot r \cdot t$ Складний: $FV = P \cdot (1 + r)^t$	Швидке отримання коштів, планування платежів	Фінансовий тиск при погашенні, ризик дефолту
Облігації	Державні, корпоративні; купонні або дисконтні	Поточна вартість: $P = \sum C / (1+r)^t + F / (1+r)^n$	Можливість залучення великих сум; стабільний дохід інвесторів	Залежність від ринкової ставки, коливання курсу облігацій
Лізинг	Прямий, зворотний, непрямий; регулярні або нерегулярні платежі	Ануїтетний платіж: $A = C \cdot r / (1 - (1+r)^{-n})$	Не потребує значного капіталу, податкові пільги	Загальна вартість об'єкта вище; зобов'язання на весь термін
Факторинг	Відкритий, закритий; авансування дебіторської заборгованості	Витрати = (Сума факторингу · Ставка комісії) + Податкові платежі	Швидке отримання ліквідності, зниження ризику неплатежу	Комісії знижують прибуток; залежність від фінансового стану дебіторів
Форфейтинг	Купівля векселів без права регресу; часто для експорту	Номинальна вартість векселів: $N = F \cdot (1 - r)^t$	Зниження ризику неплатежу, передача кредитного ризику	Висока вартість обслуговування; обмежене коло інвесторів
Комерційний (товарний) кредит	Відстрочка платежу між суб'єктами господарювання; оформлюється договором поставки або векселем; можливі умови типу «2/10, net 30»	Ефективна ставка відмови від знижки: $r = (\text{Знижка} / (1 - \text{Знижка})) \cdot (360 / (\text{Строк відстрочки} - \text{Пільговий період}))$	Не потребує залучення фінансових установ; гнучкість розрахунків; швидке фінансування оборотного капіталу	Прихована висока вартість; ризик прострочення; погіршення ділової репутації
Фінансовий важіль	Вплив позичкового капіталу на ROE	$ROE = ROA + (ROA - K_D) \cdot D/E$	Підвищення рентабельності власного капіталу	Зростання фінансового ризику, ймовірність втрати платоспроможності

6.1 Банківське кредитування

План

1. Позичковий капітал підприємства: сутність, складові та функції.
2. Види банківських кредитів: короткострокові, середньо– та довгострокові.
3. Умови кредитування: процентна ставка, термін, спосіб погашення.
4. Вартість залучення кредитних ресурсів та ефективна процентна ставка для позичальника.
5. Механізми забезпечення кредитів: застава, поручительство, гарантії, страхування.

Питання для контролю

1. Що таке позичковий капітал і які його основні ознаки?
2. Які основні види банківських кредитів для підприємств?
3. Які умови кредитування визначають вартість позики для підприємства?
4. Що таке ефективна процентна ставка і як її обчислюють для позичальника?
5. Які основні способи забезпечення кредитів?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Позичковий капітал – це залучені підприємством кошти з метою фінансування поточної діяльності або інвестицій, які підлягають поверненню з оплатою відсотків. Основними джерелами є банківські кредити, облігації, лізингові та факторингові угоди. Використання позичкового капіталу дозволяє збільшити фінансові ресурси підприємства без зміни власного капіталу, проте підвищує фінансові ризики та потребує уважного управління. Ефективне використання позичкового капіталу включає розрахунок витрат за кредитами, оцінку впливу на ліквідність та фінансову стійкість, а також аналіз різних варіантів залучення коштів з урахуванням умов процентної ставки та комісій. Позичковий капітал – це кошти, залучені підприємством від зовнішніх джерел на основі договорів, які передбачають повернення капіталу та сплату відсотків. Його складові включають банківські кредити, комерційні позики, облігаційні позики та інші форми боргового фінансування.

Банківський кредит – це позика, яку підприємство отримує від банку на певний термін під встановлені проценти. Основні види кредитів:

– Короткострокові – термін до 1 року, для поповнення оборотного капіталу.

- Довгострокові – термін понад 1 рік, для придбання основних фондів.
- Овердрафт – кредитна лінія на поточний рахунок, за якою можна використовувати кошти понад залишок.
- Валютні кредити – залучаються при потребі розрахунків у іноземній валюті (експорт, імпорт).

Банківські кредити можуть бути короткостроковими (до 1 року), середньо– та довгостроковими (1–5 років) і довгостроковими (понад 5 років). Вартість кредиту залежить від процентної ставки, періоду нарахування відсотків, способу погашення основної суми (анітет, рівні частини, кінцева виплата) та додаткових комісій.

Для підприємства важливим є розрахунок ефективної процентної ставки, яка враховує не лише номінальну ставку, а й всі супутні платежі та умови, що впливають на реальну вартість залучення коштів.

Забезпечення кредитів може здійснюватися через заставу майна, поручительство, банківські гарантії та страхування відповідальності позичальника. Використання механізмів забезпечення підвищує довіру кредитора і може знижувати вартість позики.

Практичні завдання

Задача 1. Підприємство ТОВ «Мультикард» планує залучити кредит 200 тис. грн на 4 роки. Банки пропонують:

1. АБ «ОТБ–банк»: 24 %, відсотки авансом, погашення в кінці періоду.
2. АБ «Правексбанк»: 26 %, відсотки наприкінці року, рівномірне погашення боргу.
3. АКБ «Укрсиббанк»: 27 %, відсотки наприкінці року, погашення боргу наприкінці періоду.
4. АКБ «Приватбанк»: диференційована ставка (26 %, 26 %, 27 %, 28 %), відсотки щорічно, погашення боргу наприкінці періоду.

Визначити грант–елемент за кожним варіантом і скласти рейтингову таблицю умов кредитування.

Задача 2. Підприємство отримало кредит 120 тис. грн на 3 роки під 26 % річних. Скласти графік погашення кредиту та відсотків рівними щорічними платежами.

Задача 3. Кредитна лінія 800 тис. грн, компенсаційний залишок: 11 % по непогашеній сумі та 9 % по невикористаній частині. Позичка: 200 тис. грн під 17 %. Визначити реальну процентну ставку.

Методичні рекомендації

Ключові поняття

Прості проценти: $P=S \cdot i \cdot t$, де S – сума кредиту, i – ставка, t – час у роках.

Складні проценти (нарошена сума): $S_n=S \cdot (1+i)^n$, де n – кількість періодів нарахування відсотків

Графік погашення боргу – розрахунок платежів по роках або кварталах.

Задача 1. Прості проценти

Позичка $S=711,67$ тис. грн, термін $t=4$ роки, ставка $i=18,3\%$.

Формула простих процентів:

$$P=S \cdot i \cdot t=711,67 \cdot 0,183 \cdot 4=711,67 \cdot 0,732=520,35 \text{ тис. грн}$$

Відповідь: проценти на нарощення боргу – 520,35 тис. грн.

Задача 2. Сума боргу при змінній ставці (прості проценти)

Кредит 4 млн грн, термін 5 років, ставка:

- 1-й рік: 12,7%
- 2-й рік: $12,7 + 0,7 = 13,4\%$
- 3–5 рік: $12,7 + 0,53 = 13,23\%$

Нарахування простих процентів:

$$P=S \cdot i \cdot tP$$

- 1-й рік: $4000 \cdot 0,127 \cdot 1=508$ тис. грн
- 2-й рік: $4000 \cdot 0,134 \cdot 1=536$ тис. грн
- 3-й рік: $4000 \cdot 0,1323 \cdot 1=529,2$ тис. грн
- 4-й рік: 529,2 тис. грн
- 5-й рік: 529,2 тис. грн

Загальна сума процентів: $508+536+529,2 \cdot 3=2631,6$ тис. грн

Сума боргу для погашення: $S+P=4000+2631,6=6631,6$ тис. грн

Задача 3. Складні відсотки для банківського кредиту

Суб'єкт господарювання отримав банківський кредит у сумі 1200000 грн під 18% річних строком на 3 роки з щорічною капіталізацією відсотків (відсотки не сплачуються щороку, а приєднуються до основної суми боргу). Погашення – наприкінці строку однією сумою.

$$S_n=S \cdot (1+i)^n$$

Розрахунок:

$$S_n = 1200000 \cdot (1 + 0,18)^3$$

$$S_n = 1200000 \cdot (1,18)^3$$

$$S_n = 1200000 \cdot 1,6420$$

$$S_n = 1970400 \text{ грн}$$

Отже, через 3 роки підприємство повинно повернути 1970400 грн.

Сума нарахованих відсотків становить: $1970400 - 1200000 = 770400$

грн

Економічний зміст: відсотки щороку додаються до тіла кредиту, і в наступному періоді нарахування відбувається вже на збільшену базу, що формує ефект “відсотки на відсотки”.

Задача 4. Алгоритм розрахунку:

- Визначити суму процентних платежів за кожним банком.
- Розрахувати грант–елемент (як економію/додаткові витрати) у відсотках від суми кредиту.
- Побудувати рейтингову таблицю з урахуванням терміну погашення, способу виплати відсотків та ефективної ставки.

1. Формули:

Сума процентів: $I = P \times r \times t$, де P – сума кредиту, r – річна ставка, t – кількість років.

Для кредитів із авансовою виплатою відсотків грант–елемент розраховується як приведена вартість: $GE = I_{\text{реальні}} - I_{\text{номінальні}} / P \times 100\%$

Таблиця 6.2.

Порівняння умов кредитування різними банками

Банк	Сума кредиту, тис. грн	Ставка, %	Спосіб виплати	Сума відсотків, тис. грн	Грант–елемент, %
ОТБ–банк	200	24	авансом, в кінці	192	16
Правексбанк	200	26	щорічно, рівномірно	208	15
Укрсиббанк	200	27	кінцеве погашення	216	14
Приватбанк	200	26–28	диференційовано	212	13

Відповідь: Найвигідніший кредит за умовами грант–елемента: ОТБ–банк, грант–елемент 16 %.

Задача 5.

Розрахунок ануїтетного платежу та графіка погашення

1. Розрахунок ануїтетного платежу:

$$A = P \frac{r(1+r)^n}{(1+r)^n - 1}$$

де $P = 120\,000$ грн, $r = 0,26$, $n = 3$.

$$A = 120000 \frac{0,26(1+0,26)^3}{(1+0,26)^3 - 1} = 57\,840 \text{ грн}$$

Таблиця 6.3.

Графік платежів

Рік	Баланс на початок, тис. грн	Платіж, тис. грн	Відсотки, тис. грн	Погашення боргу, тис. грн	Баланс на кінець, тис. грн
1	120	57,84	31,2	26,64	93,36
2	93,36	57,84	24,27	33,57	59,79
3	59,79	57,84	15,55	42,29	17,5

Пояснення: відсотки = баланс × ставка; погашення боргу = платіж – відсотки; новий баланс = баланс – погашення боргу.

Відповідь: Ануїтетний платіж: 57840 грн щорічно. Баланс після 3 років: 17500 грн

Задача 6.

Розрахунок реальної процентної ставки при кредитній лінії з компенсаційним залишком

1. Алгоритм:

– Розрахувати процентні витрати за використану суму: $I_1 = P_{\text{використано}} \times r$

– Розрахувати витрати за невикористану частину (компенсаційний залишок): $I_2 = (P_{\text{лінія}} - P_{\text{використано}}) \times r_{\text{залишок}}$

– Сумарні витрати: $I_{\text{реальні}} = I_1 + I_2$

– Реальна ставка: $r_{\text{еф}} = I_{\text{реальні}} / P_{\text{використано}} \times 100\%$

2. Приклад розрахунку для 800 тис. грн кредитної лінії, використано 200 тис. грн, ставка 17 %, компенсаційний залишок 11 % (непогашена сума) і 9 % (невикористана):

– Витрати на використану суму: $200 \times 17\% = 34$ тис. грн

– Витрати на невикористану частину: $(800 - 200) \times 9\% = 54$ тис. грн

– Реальні витрати: $34 + 54 = 88$ тис. грн

– Ефективна ставка: $88 / 200 \times 100\% = 44\%$

Пояснення: кредитна лінія має значні додаткові витрати за невикористані кошти, тому реальна ставка значно вища за номінальну.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Суб'єкт господарювання планує отримати кредит у сумі 500000 грн строком на 4 роки. Банк пропонує дві альтернативні схеми фінансування:

1. 18 % річних із щорічним нарахуванням відсотків та погашенням основної суми наприкінці строку;

2. 16 % річних із щоквартальним нарахуванням складних відсотків та рівномірним погашенням основного боргу щороку. Комісія банку становить 1,5 % від суми кредиту та сплачується одноразово при отриманні.

Визначте повну суму виплат за кожним варіантом, ефективну річну ставку та обґрунтуйте економічно доцільніший варіант.

Задача 2. Підприємство отримало банківський кредит у розмірі 5000000 грн строком на 4 роки під 18% річних з щомісячним ануїтетним погашенням. Через 18 місяців підприємство здійснило дострокове часткове погашення основного боргу в сумі 800000 грн. Банк залишив строк кредиту незмінним, але перерахував розмір щомісячного платежу.

Необхідно:

1. Визначити розмір початкового ануїтетного платежу.
2. Розрахувати залишок заборгованості через 18 місяців.
3. Визначити новий розмір ануїтетного платежу після часткового дострокового погашення.
4. Обчислити загальну суму відсотків за весь період користування кредитом з урахуванням дострокового погашення.

Задача 3. Підприємству відкрито відновлювану кредитну лінію з лімітом 10000000 грн строком на 1 рік під 16% річних. Комісія за відкриття – 1% від ліміту, комісія за невикористаний залишок – 0,5% річних. Протягом року підприємство використовувало кошти таким чином:

- 1–4 місяць: 6000000 грн
- 5–8 місяць: 9000000 грн
- 9–12 місяць: 4000000 грн

Необхідно:

1. Розрахувати суму сплачених відсотків.
2. Визначити суму комісії за невикористаний ліміт.
3. Обчислити повну вартість кредиту.
4. Розрахувати ефективну річну ставку кредитування.

Задача 4. Суб'єкт господарювання отримав кредит у сумі 3600000 грн строком на 3 роки під 20% річних з щомісячним погашенням

основної суми рівними частинами. На 10-му місяці було прострочено платіж на 20 днів. Штрафна ставка становить 0,1% від простроченої суми за кожен день прострочення.

Необхідно:

1. Визначити розмір щомісячного погашення основного боргу.
2. Розрахувати суму відсотків за перший рік користування кредитом.
3. Визначити суму штрафу за прострочення.
4. Оцінити вплив прострочення на загальну вартість кредиту.

Задача 5. Підприємство отримало кредит у розмірі 500000 дол. США строком на 2 роки під 9% річних з щоквартальною сплатою відсотків та погашенням основної суми в кінці строку. На момент отримання кредиту курс становив 38 грн/дол., через 1 рік – 42 грн/дол., на дату погашення – 45 грн/дол.

Необхідно:

1. Розрахувати суму відсоткових платежів у валюті кредиту.
2. Визначити суму гривневих витрат на обслуговування боргу за кожний рік.
3. Оцінити додаткові витрати підприємства внаслідок валютного ризику.
4. Розрахувати фактичну вартість кредиту в гривневому еквіваленті.

Задача 6. Підприємство планує залучити інвестиційний кредит у сумі 8000000 грн строком на 5 років під 17% річних. Очікуваний чистий грошовий потік від реалізації проекту становить:

- 1 рік – 2200000 грн
- 2 рік – 2500000 грн
- 3 рік – 2800000 грн
- 4 рік – 3000000 грн
- 5 рік – 3200000 грн

Погашення кредиту – ануїтетне.

Необхідно:

1. Визначити річний платіж за кредитом.
2. Розрахувати коефіцієнт покриття боргу (DSCR) по роках.
3. Оцінити фінансову стійкість проекту.
4. Визначити мінімальний грошовий потік, необхідний для безпечного обслуговування кредиту при $DSCR \geq 1,3$.

Тематика есе

1. Переваги та недоліки банківського кредитування для малого та середнього бізнесу.
2. Використання ефекту фінансового важеля при залученні позичкового капіталу.
3. Механізми забезпечення кредитів та їх вплив на вартість залучення ресурсів.
4. Вплив позичкового капіталу на фінансову стійкість та ефективність діяльності підприємства

Основні терміни і поняття

Позичковий капітал, банківський кредит, короткостроковий кредит, середньо– та довгостроковий кредит, ефективна процентна ставка, гарантія, застава, поручительство, компенсаційний залишок

6.2 Облігаційне фінансування

План

1. Види облігацій, механізм виплати купонів, розрахунок ефективної ставки.
2. Визначення прибутковості та ринкової вартості облігацій.
3. Переваги та ризики облігаційного фінансування для підприємства.

Питання для контролю

1. Які основні види облігацій та їхні характеристики?
2. Як визначається номінал та купонна ставка облігації?
3. Що таке ефективна ставка облігації та як її розрахувати?
4. Як визначити поточну ринкову вартість облігації?
5. Які фінансові ризики несе підприємство при облігаційному фінансуванні?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Облігаційне фінансування – це залучення позикових коштів шляхом випуску цінних паперів – облігацій. Підприємство, випускаючи облігації, отримує грошові ресурси без зміни власного капіталу, зобов'язуючись сплатити власникам облігацій номінал та відсотки (купони). Види облігацій: державні, корпоративні, конвертовані, дисконтні. Купонна ставка визначає розмір періодичних платежів, а ефективна ставка відображає реальні витрати на залучення капіталу з урахуванням дисконту або премії, комісій та інших витрат. Розрахунок прибутковості та ринкової вартості облігацій дозволяє оцінити доцільність їх випуску та прогнозувати фінансові результати.

Практичні завдання

Задача 1. Розрахунок купонного доходу облигації.

Підприємство випустило облигацію номіналом 10000 грн з річною купонною ставкою 12 %. Купони сплачуються раз на рік.

Задача 2. Визначення ефективної ставки облигації.

Облигація номіналом 5000 грн продана за 4800 грн, купонна ставка 10 %, термін 2 роки. Розрахувати ефективну річну ставку.

Задача 3. Розрахунок поточної ринкової вартості облигації

Облигація з номіналом 1000 грн, купонна ставка 8 %, термін 3 роки, ринкова ставка – 10 %. Визначити поточну вартість облигації.

Задача 4. Визначення прибутковості облигації при дисконті

Облигація номіналом 1000 грн продана за 950 грн з купонною ставкою 9 %, термін – 1 рік. Розрахувати фактичну прибутковість для інвестора.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

$I_{\text{купон}} = \text{Номінал} \times \text{Купонна ставка} = 10000 \times 0,12 = 1200$ грн.

Відповідь: 1200 грн річного купонного доходу.

Задача 2.

$$r_{\text{еф}} = \frac{I_{\text{купон}} + (\text{Номінал} - \text{Ціна продажу})/T}{\text{Середня ціна облигації}} \times 100\%$$

$$I_{\text{купон}} = 5000 \times 0,10 = 500 \text{ грн}$$

$$r_{\text{еф}} = \frac{500 + (5000 - 4800)/2}{(5000 + 4800)/2} \times 100\% = \frac{500 + 100}{4900} \times 100\% = 12,24\%$$

Відповідь: ефективна річна ставка = 12,24 %.

Задача 3.

$$PV = \sum_{t=1}^T \frac{I_{\text{купон}}}{(1+r)^t} + \frac{\text{Номінал}}{(1+r)^T}$$

$$I_{\text{купон}} = 1000 \times 0,08 = 80 \text{ грн}, r = 0,10, T = 3$$

$$PV = \frac{80}{1,1} + \frac{80}{1,1^2} + \frac{80}{1,1^3} + \frac{1000}{1,1^3} = 72,73 + 66,12 + 60,11 + 751,31 = 950,27 \text{ грн}$$

Відповідь: ринкова вартість = 950,27 грн.

Задача 4.

$$r_{\text{факт}} = \frac{I_{\text{купон}} + (\text{Номінал} - \text{Ціна купівлі})}{\text{Ціна купівлі}} \times 100\%$$

$$r_{\text{факт}} = \frac{90 + (1000 - 950)}{950} \times 100\% = \frac{140}{950} \times 100\% = 14,74\%$$

Відповідь: фактична прибутковість = 14,74 %.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Розрахувати купонний дохід облігації номіналом 15000 грн, купонна ставка 11 %, виплата купонів раз на рік.

Задача 2. Визначити ефективну ставку облігації номіналом 10000 грн, проданої за 9600 грн, купон 9 %, термін – 2 роки.

Задача 3. Розрахувати поточну ринкову вартість облігації номіналом 5000 грн, купонна ставка 7 %, термін 4 роки, ринкова ставка – 8 %.

Тематика есе

1. Облігації як інструмент залучення позичкового капіталу: ефективність та ризики для підприємства
2. Стратегія емісії корпоративних облігацій як інструмент диверсифікації джерел фінансування суб'єкта господарювання
3. Порівняльна оцінка банківського кредитування та облігаційного фінансування: вартість капіталу та фінансові ризики
4. Вплив умов емісії облігацій на фінансову стійкість та ліквідність суб'єкта господарювання
5. Облігаційні запозичення в системі управління структурою капіталу: оптимізація фінансового важеля

Основні терміни і поняття

Облігація, номінал, купонна ставка, ефективна ставка, поточна ринкова вартість, дисконт, прибутковість облігації.

6.3 Лізингове фінансування

План

1. Сутність та місце лізингового фінансування в системі фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
2. Класифікація видів лізингу.
3. Механізм формування лізингових платежів: складові, методи розрахунку, фактори впливу.
4. Порівняльний аналіз лізингу та банківського кредитування як джерел залучення капіталу.
5. Ризики лізингового фінансування та напрями їх мінімізації.

Питання для контролю

1. Що таке лізинг і які його основні види?
2. Які переваги та недоліки фінансового лізингу порівняно з банківським кредитом?
3. Як розрахувати регулярні та нерегулярні лізингові платежі?

4. Як побудувати графік платежів та визначити остаточну вартість об'єкта лізингу?

5. Які фінансові наслідки використання лізингового фінансування для підприємства?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Лізинг – це форма фінансування, при якій лізингодавець передає лізингоодержувачу право користування майном за умови регулярних платежів. Основні види лізингу: прямий (оригінальний постачальник передає обладнання), зворотний (компанія продає майно лізинговій компанії та продовжує його використовувати), непрямий (лізинг із посередництвом фінансових компаній). Лізинг дозволяє підприємству отримати необхідне обладнання без значного початкового капіталу. Регулярні платежі визначаються за формулою анuitету, а нерегулярні – індивідуально для кожного періоду. Графік платежів допомагає оцінити фінансове навантаження та остаточну вартість об'єкта після закінчення строку лізингу.

Практичні завдання

Задача 1. Розрахунок регулярного лізингового платежу.

Підприємство бере обладнання в лізинг на 3 роки, вартість 120000 грн, річна ставка 12 %, платежі здійснюються щороку рівними частинами.

Задача 2. Розрахунок нерегулярного платежу.

Вартість обладнання 150000 грн, перший платіж – 50000 грн, другий – 60000 грн, третій – решта, річна ставка – 10 %.

Задача 3. Побудова графіка платежів

На основі даних із Задачі 1 скласти графік погашення з розподілом основного боргу та відсотків.

Задача 4. Визначення остаточної вартості об'єкта після закінчення лізингу

Обладнання із первісною вартістю 100000 грн, амортизація 20 % на рік, термін лізингу – 4 роки.

Задача 5. Підприємство планує залучити у виробництво додаткове обладнання вартістю 300 тис. грн. Строк служби обладнання – 6 років. Є дві можливості профінансувати його придбання. Перша – це взяти кредит у банку в розмірі 300 тис. грн. під 30 % з щорічним погашенням основної суми заборгованості за кредитом рівними частками впродовж трьох років. Друга – це укласти договір фінансового лізингу терміном на чотири роки з щорічними сплатами лізингового платежу; відшкодування вартості лізингового майна відбувається рівними частками;

лізинговий процент нараховується за ставкою 25 % від залишкової вартості об'єкта лізингу; викуп обладнання здійснюється за його залишковою вартістю на момент закінчення договору лізингу. Дисконтна ставка – 20 %. Необхідно: оцінити витрати за кожним варіантом придбання обладнання, порівняти їх і на основі цього прийняти рішення на користь однієї з альтернатив.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

$$R = \frac{C \cdot i}{1 - (1 + i)^{-T}}$$

де $C = 120\,000$ грн, $i = 0,12$, $T = 3$.

$$R = \frac{120\,000 \cdot 0,12}{1 - (1 + 0,12)^{-3}} = \frac{14\,400}{1 - 0,7118} = \frac{14\,400}{0,2882} = 49\,942 \text{ грн}$$

Відповідь: 49942 грн щорічно.

Задача 2.

Розрахунок відсотків для кожного періоду:

– Перший рік: відсотки на залишок 150000 грн → $150\,000 \times 0,10 = 15\,000$ грн, платіж 50000 → погашення основного боргу = $50\,000 - 15\,000 = 35\,000$ грн.

– Другий рік: залишок = $150\,000 - 35\,000 = 115\,000$ грн, відсотки = $115\,000 \times 0,10 = 11\,500$ грн, платіж 60000 → погашення основного боргу = $48\,500$ грн.

– Третій рік: залишок = $115\,000 - 48\,500 = 66\,500$ грн → остаточний платіж = $66\,500 + 6\,650$ (10 % відсотків) = $73\,150$ грн.

Відповідь: платежі – 50000, 60000, 73150 грн.

Задача 3.

Таблиця 6.4.

Графік платежів (ануїтет, дані із Задачі 1)

Рік	Платіж, грн	Відсотки, грн	Погашення основного боргу, грн	Залишок боргу, грн
1	49942	14400	35542	84458
2	49942	10135	39807	44651
3	49942	5358	44584	67

Задача 4.

Амортизація 20 % на рік: $100000 \cdot (1 - 0,20)^4 = 100000 \cdot 0,4096 = 40960$ грн

Відповідь: 40960 грн після закінчення лізингу.

Задача 5.

Розв'язок подаємо через визначення грошових потоків за кожним варіантом та їх приведеної вартості (ставка дисконту 20 %).

Варіант 1 – Банківський кредит

Сума кредиту: 300000 грн

Ставка: 30 %

Погашення основної суми – рівними частками протягом 3 років (по 100000 грн щорічно)

Таблиця 6.5.

Грошові потоки та їх приведена вартість за кредитом

Рік	Залишок боргу на початок, грн	Погашення основної суми, грн	Відсотки (30%), грн	Загальний платіж, грн	Дисконт-фактор (20%)	Поточна вартість платежу, грн
1	300000	100000	90000	190000	0,8333	158333
2	200000	100000	60000	160000	0,6944	111111
3	100000	100000	30000	130000	0,5787	75231
Разом	–	300000	180000	480000	–	344675

Варіант 2 – Фінансовий лізинг

Строк договору – 4 роки

Відшкодування вартості – рівними частками ($300000 / 4 = 75000$ грн щороку)

Лізинговий процент – 25 % від залишкової вартості

Після 4-го року викуп за залишковою вартістю

Таблиця 6.6.

Грошові потоки та їх приведена вартість за лізингом

Рік	Залишкова вартість на початок, грн	Відшкодування вартості, грн	Лізинговий процент (25%), грн	Загальний платіж, грн	Дисконт-фактор (20%)	Поточна вартість платежу, грн
1	300000	75000	75000	150000	0,8333	125000
2	225000	75000	56250	131250	0,6944	91875
3	150000	75000	37500	112500	0,5787	65104
4	75000	75000	18750	93750	0,4823	45216

Таблиця 6.7.

Порівняння варіантів фінансування

Показник	Банківський кредит	Фінансовий лізинг	Різниця (Лізинг – Кредит)
Загальна сума платежів (номінально), грн	480000	487500	+7500
Приведена вартість витрат (20%), грн	344675	327195	-17480

Висновок: Незважаючи на те, що загальна номінальна сума платежів за фінансовим лізингом перевищує витрати за банківським кредитом на 7500 грн, це перевищення формується через іншу структуру та розподіл платежів у часі. За лізинговою схемою більша частина виплат здійснюється пізніше, тоді як за кредитом значна частина фінансового навантаження припадає на перші роки, що підвищує їхню теперішню вартість.

Після дисконтування за ставкою 20 % встановлено, що приведена вартість витрат за лізингом становить 327195 грн, тоді як за кредитом – 344675 грн. Таким чином, реальні витрати за лізингом є меншими на 17480 грн.

Отже, з позиції критерію мінімізації приведених витрат та з урахуванням вартості грошей у часі доцільно обрати фінансовий лізинг як економічно вигіднішу альтернативу фінансування придбання обладнання.

Самостійна робота**Завдання для самостійної роботи**

Задача 1. Здійсніть порівняльний аналіз доцільності придбання підприємством обладнання на основі використання банківського кредиту та договору фінансового лізингу. Висновки обґрунтуйте.

Підприємство планує придбати додаткове обладнання вартістю 312 тис. грн. Строк експлуатації обладнання – шість років. Для розв'язання цієї проблеми можна скористатися банківським кредитом в сумі 312 тис. грн під 20 % зі щорічним погашенням основної суми боргу протягом двох років. Також можна укласти договір фінансового лізингу строком на чотири роки із щорічними сплатами лізингового платежу. Повне відшкодування вартості майна здійснюється рівними частинами. Лізингові платежі нараховують за ставкою 15 % від залишкової вартості об'єкта лізингу.

Задача 2. Розрахуйте регулярні лізингові платежі, скориставшись відомими вам методами. Який із цих методів є найпривабливішим для лізингодавця та лізингоодержувача? Обґрунтуйте висновки.

Вартість предмета лізингу становить 500000 грн., ставка – 2 % на місяць, строк лізингу – 6 місяців, залишкова (викупна) вартість – 80000 грн.

Задача 3. Фірма отримала обладнання з лізингу на 16,3 млн. грн, термін лізингу 5 років. Норма амортизаційних відрахувань – 10% річних, відсоткова ставка за кредитом, наданим лізингодавцем 22% річних. Комісійна винагорода 4% річних. Розмір винагороди за додаткові послуги (юридичні консультації, навчання персоналу) становить 0,10 млн. грн за весь період. Після закінчення лізингового договору можливий викуп обладнання за залишковою вартістю. Потрібно визначити розміри лізингових внесків та залишкову вартість обладнання, якщо лізингові внески сплачуються щорічно рівними сумами. Скласти графік платежів.

Тематика есе

1. Лізинг як ефективний інструмент залучення позичкового капіталу: переваги та ризики для підприємства.
2. Механізм формування лізингових платежів: складові, методи розрахунку, фактори впливу.
3. Методика оцінювання ефективності лізингового фінансування для суб'єкта господарювання.
4. Порівняльний аналіз лізингу та банківського кредитування як джерел залучення капіталу.
5. Вплив лізингових операцій на фінансовий стан, ліквідність та структуру капіталу суб'єкта господарювання.
6. Практичні аспекти застосування лізингового фінансування в діяльності суб'єктів господарювання.

Основні терміни і поняття

Лізинг, пряма угода, зворотний лізинг, непрямий лізинг, регулярний платіж, нерегулярний платіж, ануїтет, амортизація, остаточна вартість об'єкта.

6.4. Факторинг

План

1. Економічна сутність факторингу та його місце у системі фінансування суб'єктів господарювання
2. Класифікація факторингу за основними ознаками
3. Механізм здійснення факторингової операції та етапи її реалізації
4. Структура факторингового платежу: резерв, комісія, відсоткова складова

Питання для контролю

1. Що таке факторинг і які його види?
2. Як визначаються комісії, авансування та резерви у факторингових операціях?
3. Як розрахувати суму витрат за факторинговою угодою?
4. Чим факторинг відрізняється від банківського кредиту?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Факторинг – це фінансова операція, при якій фактор (банк або фінансова компанія) купує у підприємства його дебіторську заборгованість з правом отримання платежу від дебітора. Основні види: відкритий (дебітор знає про факторинг), закритий (дебітор не знає), з регресом (підприємство несе частину ризику) і без регресу (ризик повністю на факторі).

Комісії факторингової компанії включають плату за управління рахунком, відсоток за авансування та резерв на неплатежі.

Практичні завдання

Задача 1. Розрахувати суму авансування при факторинговій угоді з дебіторською заборгованістю 200000 грн, аванс 80%, комісія 1% від суми авансу, резерв 5%.

Задача 2. Визначити остаточну суму, що отримає підприємство після погашення дебіторської заборгованості, враховуючи аванс, комісію та резерв.

Задача 3. Підприємство передбачає укласти договір факторингу продаж дебіторську заборгованість 300 тис. грн. Банк залишає резерв 17% від дебіторської заборгованості, що купується, на випадок можливих ризиків неплатежів дебіторів. Комісійні встановлені на рівні 2% від дебіторської заборгованості, що купується. Відсотки дорівнюють 16% від дебіторської заборгованості, зменшеної на суму резерву та

комісійних. Визначити реальну ставку факторингу і зробити вибір взяти кредит під 21% річних, або продати рахунок–фактуру (факторингова операція).

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

Формула:

$$\text{Аванс} = \text{ДЗ} \times k_{\text{аванс}},$$

де ДЗ – дебіторська заборгованість, $k_{\text{аванс}}$ – відсоток авансування.

Розрахунок: $\text{Аванс} = 200000 \times 0,8 = 160000$ грн

Комісія факторингової компанії:

$\text{Комісія} = \text{Аванс} \times k_{\text{комісії}} = 160000 \times 0,01 = 1600$ грн

Резерв на неплатежі: $\text{Резерв} = \text{З} \times k_{\text{резерв}} = 200000 \times 0,05 = 10000$ грн

Задача 2.

Формула:

$$\text{Сума після погашення} = \text{ДЗ} - \text{Аванс} - \text{Комісія} - \text{Резерв}$$

Розрахунок:

$\text{Сума після погашення} = 200000 - 160000 - 1600 - 10000 = 28400$ грн

Отже, підприємство додатково отримує 28400 грн після погашення дебіторської заборгованості, крім авансу.

Задача 3.

Таблиця 6.8.

Розрахунок суми фінансування та витрат за факторингом

Показник	Розрахунок	Сума, грн
Дебіторська заборгованість	–	300000
Резерв (17%)	$300000 \times 0,17$	51000
Комісія (2%)	$300000 \times 0,02$	6000
База для нарахування відсотків	$300000 - 51\ 000 - 6\ 000$	243000
Відсотки (16%)	$243000 \times 0,16$	38880
Загальні витрати за факторингом	$6000 + 38880$	44880
Фактично отримані кошти одразу	$300000 - 51000 - 6000$	243000

Визначення реальної ставки факторингу

Реальна ставка визначається як відношення загальних витрат до фактично отриманої суми фінансування.

$\text{Реальна ставка} = 44880 / 243000 = 0,1847 = 18,47\ %$

Отже, фактична (ефективна) ставка факторингового фінансування становить 18,47 %.

Таблиця 6.9.

Порівняння факторингу з банківським кредитом

Варіант фінансування	База для розрахунку	Витрати, грн	Реальна ставка
Факторинг	243000	44880	18,47 %
Банківський кредит	300000	63000	21 %

Висновок. Факторинг забезпечує підприємству 243000 грн негайного фінансування при фактичній вартості 18,47 %, що є нижчим за альтернативну ставку банківського кредиту 21 %. Навіть з урахуванням резервування частини суми та сплати комісії, ефективна ціна факторингового фінансування є меншою.

Отже, з позиції мінімізації вартості залучення коштів доцільно обрати факторингову операцію, оскільки її реальна ставка нижча за ставку банківського кредиту.

Самостійна робота**Завдання для самостійної роботи**

Задача 1. Фірма А, відвантаживши продукцію на адресу фірм Б і В і виписавши відповідні рахунки загальну суму 900000 грн, надала право інкасації боргу з них банку.

Банк після оцінки кредитоспроможності фірм Б та В визначив розмір авансу, який може бути виплачений фірмі А – 150000 грн. Оплата рахунків банку фірмами Б та В проводилася за графіком:

- 280000 грн – через 5 днів після видачі авансу фірмі А;
- 170000 грн – через 4 дні;
- 450000 грн – за 7 днів.

Одноденна відсоткова ставка за факторингову послугу банку становить 0,13%. Розрахуйте прибуток банку за факторингову послугу за відсотками за виплачений аванс клієнту.

Задача 2. Ставка за кредитом становить 15% річних. Середній термін оборотності коштів у розрахунках із покупцями 25 днів. Продавцем представлені рахунки–фактури на суму 212 тис. грн. Визначте ставку та суму плати за факторинг.

Тематика есе

1. Факторинг як інструмент управління ліквідністю підприємства та альтернативне джерело позичкового капіталу
2. Нормативно–правове регулювання факторингових операцій в Україні
3. Суб'єкти факторингових відносин, їх функції та економічні інтереси
4. Методика оцінювання вартості факторингового фінансування та визначення його ефективності
5. Порівняльна характеристика факторингу та банківського кредитування
6. Переваги, недоліки та ризики використання факторингу для суб'єктів господарювання
7. Роль факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю та ліквідністю підприємства

Основні терміни і поняття

Факторинг, дебіторська заборгованість, авансування, комісія, резерв, фактор, регрес, без регресу.

6.5. Форфейтинг

План

1. Економічна сутність форфейтингу та його роль у системі фінансування зовнішньоекономічної діяльності
2. Нормативно–правове регулювання форфейтингових операцій
3. Суб'єкти форфейтингових відносин та їх функціональне призначення
4. Об'єкти форфейтингу та фінансові інструменти, що використовуються в операціях (векселі, тратти, інші боргові зобов'язання)
5. Механізм здійснення форфейтингової операції та основні етапи її реалізації

Питання для контролю

1. Що таке форфейтинг і чим він відрізняється від факторингу?
2. Як визначається номінальна вартість векселів і дисконт форфейтингової операції?
3. Як розрахувати загальну вартість форфейтингової операції для експортера?
4. Які основні переваги та ризики форфейтингу для експортерів і імпортерів?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Форфейтинг – це фінансова операція, при якій експортер продає банку або фінансовій установі (форфейтеру) свої середньо– та довгострокові безрегресні векселі або інші боргові інструменти з відстрочкою платежу. Форфейтер отримує право на отримання платежу від імпортера та сплачує експортеру відразу, за вирахуванням дисконту.

Особливості форфейтингу: без регресу, забезпечує миттєву ліквідність експортеру, ризики неплатежу переходять до форфейтера.

Практичні завдання

Задача 1. Визначити повну ціну товару, що реалізується за форфейтинговою угодою, суму, яку сплатить імпортер експортеру і суму, яку сплатить експортер форфейтеру, якщо відомо: загальна вартість товару, що реалізується за форфейтинговою угодою 450000 дол. США; кількість річних поставок товару – 3; щорічний відсоток – 15%; розмір комісійних за оформлення позички банком – 5%. Здійснити нарахування відсотків прогресивним методом. Визначити суму, яку отримає форфейтер.

Задача 2. Визначити номінальну вартість кожного із п'яти векселів, загальну вартість операцій за форфейтингом, яку має сплатити імпортер експортеру та середню вартість одного векселя, якщо відомо: загальна вартість товарів, що реалізуються за форфейтингом – 400000 дол. США; щорічний відсоток – 8%; обсяг річного продажу товару 80000 дол. США; нарахування відсотків здійснюється регресивним способом.

Розрахунок здійснити у вигляді таблиці з поясненням одержаних результатів.

Задача 3. Підприємство–експортер планує профінансувати поставку продукції на суму 1000000 грн із відстрочкою платежу на 1 рік. Для фінансування оборотного капіталу розглядаються три альтернативи:

1. Банківський кредит під 22 % річних, разова комісія банку – 2 % від суми кредиту.

2. Факторинг із такими умовами: аванс – 85 % від суми вимоги; резерв – 15 %; комісія – 3 % від номіналу; відсоткова ставка – 18 % річних (на суму фактичного фінансування).

3. Форфейтинг: відстрочка платежу – 1 рік; дисконтна ставка – 20 % річних; комісія форфейтера – 2 % від номіналу; викуп векселя без права регресу.

Необхідно:

1. Визначити суму коштів, яку підприємство реально отримає при кожному варіанті фінансування.

2. Розрахувати повну вартість фінансування.

3. Порівняти альтернативи та зробити висновок.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1. Розв'язання здійснимо поетапно із застосуванням прогресивного методу нарахування відсотків (відсотки нараховуються на повну суму заборгованості за весь період користування коштами).

Вихідні дані:

Загальна вартість товару – 450000 дол.

Кількість років (та річних поставок) – 3

Відсоткова ставка – 15 % річних

Комісія банку – 5 %

1. Нарахування відсотків прогресивним методом

Відсотки нараховуються за формулою складних відсотків:

$$S = P \times (1 + r)^n$$

$$S = 450000 \times (1 + 0,15)^3 = (1,15)^3 = 1,520875$$

$$S = 450000 \times 1,520875 = 684\,393,75 \text{ дол.}$$

Отже, повна сума з урахуванням відсотків становить 684393,75 дол.

2. Комісійні банку

$$\text{Комісія} = 450000 \times 5\% = 22500 \text{ дол.}$$

3. Повна ціна товару за форфейтинговою угодою

$$\text{Повна ціна} = 684393,75 + 22500 = 706893,75 \text{ дол.}$$

4. Сума, яку сплатить імпортер

Імпортер сплачує повну ціну контракту з урахуванням відсотків та комісії:

$$706893,75 \text{ дол.}$$

5. Сума, яку експортер сплатить форфейтеру

Форфейтер виплачує експортеру суму боргових вимог за мінусом комісії.

$$\text{Сума, отримана експортером} = 450000 - 22500 = 427500 \text{ дол.}$$

6. Сума, яку отримає форфейтер

Форфейтер отримає від імпортера 706893,75 дол. Його витрати – 427500 дол.

$$\text{Дохід форфейтера: } 706893,75 - 427500 = 279393,75 \text{ дол.}$$

Висновок. Повна ціна товару за форфейтинговою угодою становить 706893,75 дол. США. Імпортер сплачує цю суму. Експортер отримує 427500 дол., а форфейтер – 706893,75 дол., що забезпечує йому дохід у розмірі 279393,75 дол.

Задача 2.

Вихідні дані:

Загальна вартість контракту – 400000 дол.

Річний продаж – 80000 дол.

$$\text{Кількість років (векселів)} = 400000 / 80000 = 5$$

Ставка – 8 % річних

Метод нарахування – регресивний (просте нарахування відсотків на суму кожного векселя залежно від строку відстрочки).

Регресивний метод означає, що відсотки нараховуються за формулою простих відсотків:

$$S = P \times (1 + r \times n)$$

Таблиця 6.10.

Розрахунок форфейтингових платежів

Рік погашення	Номинал поставки, дол.	Кількість років (n)	Коефіцієнт $(1 + 0,08 \times n)$	Номинальна вартість векселя, дол
1	80000	1	1,08	86400
2	80000	2	1,16	92800
3	80000	3	1,24	99200
4	80000	4	1,32	105600
5	80000	5	1,40	112000

Загальна сума, яку сплатить імпортер:

$$86400 + 92800 + 99200 + 105600 + 112000 = 496000 \text{ дол.}$$

Середня вартість одного векселя: $496000 / 5 = 99200$ дол.

Висновок. За регресивного способу відсотки нараховуються пропорційно строку користування комерційним кредитом. Тому кожний наступний вексель має більшу номінальну вартість, оскільки строк відстрочки платежу збільшується. Перший вексель зростає лише на 8 %, тоді як п'ятий – на 40 % від початкової суми поставки.

Загальна вартість форфейтингової операції становить 496000 дол., що на 96000 дол. перевищує початкову контрактну вартість товарів (400000 дол.). Середній номінал одного векселя дорівнює 99200 дол.

Задача 3.

Банківський кредит

$$\text{Сума кредиту} = 1000000 \text{ грн}$$

$$\text{Комісія} = 1000000 \times 2 \% = 20000 \text{ грн}$$

$$\text{Відсотки} = 1000000 \times 22 \% = 220000 \text{ грн}$$

$$\text{Загальні витрати} = 220000 + 20000 = 240000 \text{ грн}$$

$$\text{Сума повернення банку} = 1240000 \text{ грн}$$

Фактично отримано підприємством (після сплати комісії)

$$1000000 - 20000 = 980\,000 \text{ грн}$$

$$\text{Ефективна вартість} = 240000 / 980000 = 24,49 \%$$

Факторинг

$$\text{Номинал дебіторської заборгованості} = 1000000 \text{ грн}$$

$$\text{Аванс (85 \%)} = 850000 \text{ грн}$$

$$\text{Комісія} = 1000000 \times 3 \% = 30000 \text{ грн}$$

Проценти = $850000 \times 18\% = 153000$ грн

Резерв = 150000 грн

Сума, що буде повернута з резерву після погашення боргу:

$150000 - 30000 - 153000 = -33\ 000$

Оскільки витрати перевищують резерв, підприємство фактично отримає:

$850000 - 30000 - 153000 = 667000$ грн

Повна вартість фінансування: $1000000 - 667000 = 333000$ грн

Ефективна ставка = $333000 / 667000 = 49,93\%$

Форфейтинг

Дисконт = $1000000 \times 20\% = 200000$ грн

Комісія = $1000000 \times 2\% = 20000$ грн

Сума, яку отримає експортер: $1000000 - 200000 - 20000 = 780000$ грн

Повна вартість фінансування: $1000000 - 780000 = 220000$ грн

Ефективна ставка = $220000 / 780000 = 28,21\%$

Таблиця 6.11.

Порівняння банківського кредиту, факторингу та форфейтингу

Показник	Банківський кредит	Факторинг	Форфейтинг
Фактично отримано, грн	980000	667000	780000
Загальні витрати, грн	240000	333000	220000
Ефективна ставка, %	24,49	49,93	28,21
Ризик неплатежу	на підприємстві	частково (можливий регрес)	відсутній (без регресу)

Висновок. Найменшу номінальну вартість фінансування має форфейтинг (220 тис. грн), проте підприємство одразу втрачає значну частину вартості через дисконт. Банківський кредит має трохи вищі загальні витрати, ніж форфейтинг, але забезпечує найбільший обсяг фактично залучених коштів (980 тис. грн) і нижчу ефективну ставку, ніж факторинг.

Факторинг у наведених умовах є найдорощим інструментом фінансування.

Отже, за умови платоспроможності підприємства та прийнятного кредитного ризику доцільним є банківський кредит. Якщо ж

пріоритетом є усунення ризику неплатежу імпортера, оптимальним буде форфейтинг.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Визначити номінальну вартість одного векселя, загальну вартість операцій за форфейтером і середню вартість одного векселя, якщо відомо: загальна вартість товару 600000 дол. США; щорічний відсоток—12%; обсяг річного продажу товару – 120000 дол. США; нарахування відсотків здійснюється прогресивним способом. Нарахування здійснити у вигляді таблиці з поясненням одержаних результатів.

Задача 2. Визначити номінальну вартість кожного векселя, загальну вартість операцій за форфейтингом, суму яку отримає форфейтер, середню вартість одного векселя, якщо відомо: загальна вартість товару 300000 дол. США; щорічний відсоток—10%; обсяг річного продажу товару – 50000 дол. США; нарахування відсотків здійснюється прогресивним способом; премія за ризик і розмір комісійних за оформлення позички становить 3% від суми, що реалізується за форфейтингом.

Задача 3. Визначити повну ціну товару, що реалізується за форфейтинговою угодою, суму, яку сплатить імпортер експортеру і суму, яку сплатить експортер форфейтеру, якщо відомо: загальна вартість товару, що реалізується за форфейтинговою угодою 450000 дол. США; кількість річних поставок товару – 3; щорічний відсоток—15%; розмір комісійних за оформлення позички банком – 5%.

Здійснити нарахування відсотків регресивним методом. Визначити суму, яку отримає форфейтер.

Задача 4. Форфейтер викупив в клієнта 10 векселів номіналом 100 тис.дол. Платіж за векселями проводиться через кожних 180 днів. Форфейтер надає термін 3 дні для розрахунку. Облікова ставка встановлена на рівні 10% річних. Необхідно визначити дисконт та суму платежу форфейтера клієнту за викуплені в нього векселі.

Задача 5. Підприємство—експортер реалізувало продукцію з відстрочкою платежу на 9 місяців на суму 1 200 000 грн. Для поповнення оборотного капіталу підприємство розглядає три альтернативні варіанти фінансування:

1. Банківський кредит на 9 місяців під 24 % річних; разова комісія банку – 1,5 % від суми кредиту. Погашення основної суми та відсотків здійснюється в кінці строку.

2. Факторинг без права регресу: аванс – 80 % від суми дебіторської заборгованості; резерв – 20 %; комісія – 2,5 % від номіналу; відсоткова ставка – 19 % річних, що нараховується на суму авансу за фактичний строк фінансування (9 місяців).

3. Форфейтинг: викуп векселів строком на 9 місяців; дисконтна ставка – 21 % річних; комісія форфейтера – 1,8 % від номіналу; операція здійснюється без права регресу.

Необхідно:

1. Визначити суму коштів, яку фактично отримає підприємство за кожним варіантом фінансування.

2. Розрахувати повну вартість фінансування (у гривнях).

3. Визначити ефективну ставку фінансування за кожним інструментом.

4. Порівняти альтернативи з точки зору вартості та рівня ризику і обґрунтувати вибір оптимального варіанту.

Тематика есе

1. Форфейтинг як стратегічний інструмент фінансування експорту та управління ризиками міжнародної торгівлі

2. Методика визначення вартості форфейтингового фінансування та розрахунок дисконту

3. Порівняльна характеристика форфейтингу, факторингу та банківського кредитування

4. Переваги та недоліки форфейтингу для експортера

5. Ризики форфейтингових операцій та способи їх мінімізації

6. Значення форфейтингу у забезпеченні ліквідності та управлінні фінансовими потоками суб'єктів господарювання

Основні терміни і поняття

Форфейтинг, безрегресний вексель, дисконт, номінальна вартість, комісія форфейтера, ризик неплатежу, експортер, імпортер.

6.6. Комерційний (товарний) кредит

План

1. Економічна сутність комерційного (товарного) кредиту.
2. Форми та механізми надання товарного кредиту.
3. Вартість комерційного кредиту та методика її визначення.
4. Ризики та їх мінімізація при використанні товарного кредиту.
5. Порівняння комерційного кредиту з банківським кредитуванням і факторингом.
6. Роль товарного кредиту в управлінні оборотним капіталом підприємства.

Питання для контролю

1. У чому полягає економічна природа комерційного кредиту?
2. Які основні форми товарного кредиту використовуються у господарській практиці?
3. Як розраховується ефективна ставка комерційного кредиту за умов надання знижки за дострокову оплату?
4. Які ризики супроводжують надання відстрочки платежу?
5. За яких умов підприємству доцільніше використовувати товарний кредит, а не банківський?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Комерційний (товарний) кредит є формою фінансування, що виникає у процесі реалізації товарів або послуг з відстрочкою платежу. Його економічна сутність полягає у тимчасовому перерозподілі оборотного капіталу між суб'єктами господарювання без участі фінансового посередника. Основними формами є продаж із відстрочкою платежу, надання авансу, відкритий рахунок та вексельна форма розрахунків. Вартість товарного кредиту може бути прихованою і проявлятися через втрату знижки за дострокову оплату або через підвищення ціни товару. Оцінка ефективної ставки здійснюється шляхом порівняння вартості відмови від знижки з альтернативною вартістю залучення коштів. Використання комерційного кредиту впливає на структуру дебіторської та кредиторської заборгованості, ліквідність та фінансову стійкість підприємства.

Практичні завдання

Задача 1. Підприємство—імпортер закуповує товар у постачальника на суму 200000 дол. США. Постачальник надає комерційний (товарний) кредит на таких умовах:

- якщо імпортер оплатить товар протягом перших 15 календарних днів з дати виставлення рахунку, він отримає знижку 3% від суми рахунку;
- якщо знижкою не скористатися, повна сума має бути сплачена не пізніше ніж через 60 календарних днів.

Необхідно визначити суму, яку сплатить імпортер у разі оплати на 15-й день, визначити суму, яку сплатить імпортер у разі оплати на 60-й день, розрахувати фактичну вартість відмови від знижки у річному вимірі (ефективну річну ставку комерційного кредиту), зробити висновок щодо доцільності використання знижки.

Задача 2. Підприємство закуповує сировину на суму 500000 грн. Постачальник пропонує такі умови оплати:

- 4% знижки при оплаті протягом 10 днів;
- повна оплата без знижки через 50 днів.

Якщо підприємство вирішить оплатити рахунок протягом 10 днів, воно може залучити банківський кредит під 20% річних строком на 40 днів (з 10-го до 50-го дня).

Необхідно визначити суму знижки, визначити суму до сплати у разі використання знижки, розрахувати витрати на банківський кредит за 40 днів, визначити ефективну річну ставку відмови від знижки, прийняти обґрунтоване рішення.

Задача 3. Підприємство реалізує продукцію на суму 24 млн грн на рік. Середній термін оплати покупцями становить 30 днів. Собівартість продукції становить 70% від обсягу реалізації.

Керівництво планує змінити кредитну політику та надати покупцям відстрочку платежу 60 днів, що дозволить збільшити обсяг продажу на 15%.

Вартість залучення додаткового фінансування оборотного капіталу – 18% річних.

Необхідно визначити середній розмір дебіторської заборгованості до та після зміни політики, розрахувати додаткову потребу у фінансуванні, визначити додаткові витрати на фінансування дебіторської заборгованості, оцінити, чи компенсує зростання прибутку додаткові фінансові витрати.

Задача 4. Комерційний кредит як джерело фінансування оборотного циклу

Підприємство має такі показники:

- середній залишок запасів – 3000000 грн;
- середній період обороту запасів – 50 днів;
- середній період інкасації дебіторської заборгованості – 40 днів;
- середній період відстрочки платежу постачальникам – 30 днів;
- річний обсяг реалізації – 36000000 грн;
- собівартість реалізації – 75% від обсягу продажу.

Постачальники повідомили про скорочення строку комерційного кредиту з 30 до 15 днів.

Необхідно визначити тривалість фінансового циклу до та після зміни умов, розрахувати зміну потреби в оборотному капіталі, визначити суму додаткового фінансування, яку необхідно залучити. Якщо альтернативою є банківський кредит під 22% річних, розрахувати річні витрати на обслуговування цього кредиту.

Методичні рекомендації до виконання завдань

При виконанні розрахунків необхідно визначити період користування коштами, базу для нарахування відсотків та альтернативну вартість капіталу. Доцільно застосовувати формулу ефективної річної ставки комерційного кредиту та порівнювати її з вартістю банківських ресурсів. Аналіз доцільності слід проводити з урахуванням впливу на оборотність дебіторської заборгованості та фінансовий цикл підприємства.

Задача 1. Оплата на 15-й день із використанням знижки

Сума знижки: $200000 \times 3\% = 6000$ дол.

Сума до сплати: $200000 - 6000 = 194000$ дол.

Отже, якщо імпортер платить протягом 15 днів, він сплачує 194000 дол.

2. Оплата на 60-й день без знижки

В цьому випадку імпортер сплачує повну суму: 200000 дол.

3. Вартість відмови від знижки

Фактично імпортер, не скориставшись знижкою, «позичає» 194000 дол. на період з 15-го по 60-й день, тобто на 45 днів, і переплачує 6000 дол.

Відносна ставка за 45 днів: $6000 / 194000 = 0,03093$ (3,093%)

Переведемо в річну ставку: $0,03093 \times (360 / 45) = 0,2474 = 24,74\%$ річних

Висновок. Фактична вартість відмови від знижки становить приблизно 24,7% річних. Якщо підприємство може залучити банківський кредит дешевше ніж під 24–25% річних, економічно доцільніше взяти кредит і оплатити товар у перші 15 днів, скориставшись знижкою.

Задача 2. Порівняння комерційного кредиту з банківським кредитом

Вихідні дані:

Сума закупівлі – 500000 грн

Знижка – 4% при оплаті за 10 днів

Повна оплата – 50 днів

Банківський кредит – 20% річних на 40 днів

1. Сума знижки: $500000 \times 4\% = 20000$ грн

2. Сума до сплати при використанні знижки: $500000 - 20000 = 480000$ грн

3. Вартість банківського кредиту на 40 днів

Формула простих відсотків:

$$I = P \times r \times t$$

$$I = 480000 \times 0,20 \times (40/360) = 480000 \times 0,20 \times 0,1111 = 10667 \text{ грн}$$

Отже, витрати на кредит – 10667 грн.

Ефективна ставка відмови від знижки

Фактична переплата – 20000 грн

Сума «позики» – 480000 грн

Період – 40 днів

Ставка за 40 днів: $20000 / 480000 = 0,04167$ (4,167%)

Річна ставка: $0,04167 \times (360 / 40) = 0,375 = 37,5\%$

Висновок. Банківський кредит коштує 10667 грн, відмова від знижки – еквівалент 37,5% річних. Оскільки $20\% < 37,5\%$, економічно вигідніше залучити банківський кредит і скористатися знижкою.

Задача 3. Зміна кредитної політики

Вихідні дані:

Реалізація – 24000000 грн

Собівартість – 70%

Новий обсяг продажу: +15%

Вартість фінансування – 18%

1. Дебіторська заборгованість до зміни

Середньоденний продаж: $24000000 / 360 = 66667$ грн

За місяць: $66667 \times 30 = 2000000$ грн

2. Новий обсяг продажу $24000000 \times 1,15 = 27600000$ грн

Середньоденний продаж: $27600000 / 360 = 76667$ грн

При 60 днях: $76667 \times 60 = 4600000$ грн

3. Додаткова потреба: $4600000 - 2000000 = 2600000$ грн

4. Витрати на фінансування: $2600000 \times 18\% = 468000$ грн

5. Додатковий прибуток: Новий продаж: +3600000 грн

6. Маржа (30%): $3600000 \times 30\% = 1080000$ грн

6. Чистий ефект: $1080000 - 468000 = 612000$ грн

Висновок. Зміна кредитної політики є економічно доцільною, оскільки додатковий прибуток перевищує витрати на фінансування.

Задача 4. Фінансовий цикл

Дані:

Запаси – 50 днів

Дебітори – 40 днів

Кредиторська заборгованість – 30 днів (після зміни – 15 днів)

Реалізація – 36000000 грн

Собівартість – 75%

1. Фінансовий цикл до зміни: $50 + 40 - 30 = 60$ днів

2. Після зміни: $50 + 40 - 15 = 75$ днів

Збільшення циклу на 15 днів

3. Середньоденна собівартість

$36000000 \times 75\% = 27000000$ грн

$27000000 / 360 = 75000$ грн

4. Додаткова потреба: $75000 \times 15 = 1125000$ грн

5. Витрати на кредит: $1125000 \times 22\% = 247500$ грн

Висновок. Скорочення строку комерційного кредиту збільшує потребу в оборотному капіталі на 1125000 грн та спричиняє додаткові фінансові витрати 247500 грн на рік.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Підприємство–імпортер отримує комерційний кредит на умовах 3/15, net 60. Річний обсяг закупівель – 12 млн грн, собівартість реалізованої продукції – 9 млн грн, середній період обороту запасів – 45 днів, середній період інкасації дебіторської заборгованості – 38 днів. Банківська альтернатива фінансування оборотного капіталу – кредит під 22% річних.

Необхідно: розрахувати ефективну річну ставку відмови від знижки; визначити вплив вибору варіанта фінансування на тривалість фінансового циклу; оцінити зміну потреби у чистому оборотному капіталі; сформулювати обґрунтоване фінансове рішення з урахуванням вартості капіталу підприємства ($WACC = 19\%$).

Задача 2. Постачальник планує змінити кредитну політику з умов net 30 на 2/10, net 45. Очікується, що обсяг продажу зросте на 18%, але частка прострочених платежів збільшиться з 3% до 6%. Середній рівень маржі – 28%, ставка альтернативних витрат капіталу – 20% річних, адміністративні витрати на обслуговування дебіторської заборгованості – 2,5% від її обсягу.

Необхідно: розрахувати зміну середнього періоду інкасації; визначити додаткову потребу в фінансуванні дебіторської заборгованості; оцінити чистий ефект від зміни кредитної політики; встановити граничний рівень знижки, за якого зміна політики буде нейтральною.

Задача 3. Підприємство використовує товарний кредит як основне джерело фінансування оборотних активів. Частка кредиторської заборгованості у структурі короткострокових зобов'язань – 62%. У разі скорочення строку відстрочки платежу з 60 до 30 днів необхідно: розрахувати зміну коефіцієнтів ліквідності (поточної, швидкої, абсолютної); оцінити вплив на показники фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, фінансового левереджу); змодельовати потребу в заміщенні джерел фінансування (банківський кредит або факторинг); порівняти вартість кожного варіанта фінансування з урахуванням податкового щита.

Задача 4. Підприємство–експортер працює з іноземним покупцем на умовах відкритого рахунку (net 90). Обсяг контракту – 2 млн дол. США. Очікувана інфляція в країні імпортера – 12%, валютний ризик – 9% девальвації на рік. Альтернатива – використання факторингу або форфейтингу. Необхідно: розрахувати реальну вартість комерційного кредиту з урахуванням інфляційної та валютної складової; визначити премію за ризик неплатежу; провести порівняльний аналіз із факторингом та форфейтингом; обґрунтувати вибір інструмента фінансування з позиції мінімізації вартості капіталу та ризику.

Задача 5. Підприємство має запаси на 60 днів, дебіторську заборгованість – 45 днів, кредиторську заборгованість – 35 днів. Продажі становлять 30000000 грн на рік, собівартість – 68,7%. Планується скоротити кредиторську заборгованість до 18 днів. Вартість банківського кредиту для покриття додаткової потреби в оборотних коштах – 22% річних.

Визначте зміни фінансового циклу, додаткову потребу в оборотних коштах; витрати на покриття цих потреб; економічну доцільність зміни кредиторської заборгованості.

Тематика есе

1. Комерційний кредит як інструмент стимулювання збуту.
2. Роль товарного кредиту в оптимізації оборотного капіталу.
3. Ризики комерційного кредитування в умовах економічної нестабільності.

Основні терміни і поняття

Комерційний кредит, товарний кредит, відстрочка платежу, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, знижка за дострокову оплату, ефективна ставка, фінансовий цикл, оборотний капітал.

6.7. Ефект фінансового важеля

План

1. Поняття фінансового важеля, його вплив на рентабельність власного капіталу
2. Методика розрахунку ефекту фінансового важеля
3. Застосування для прийняття фінансових рішень підприємством.

Питання для контролю

1. Що таке фінансовий важіль і як він впливає на рентабельність власного капіталу?
2. Як розраховується ефект фінансового важеля?
3. Які ризики пов'язані з використанням позикового капіталу?
4. Як визначити оптимальний рівень заборгованості для підвищення рентабельності власного капіталу?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Фінансовий важіль – це співвідношення між позиковим та власним капіталом підприємства, що дозволяє збільшити рентабельність власного капіталу (ROE) за рахунок залучення боргового фінансування. Використання позикового капіталу збільшує потенційний прибуток для акціонерів, проте одночасно підвищує фінансові ризики у випадку падіння прибутковості.

Ефект фінансового важеля оцінюється за формулою:

$$ROE = ROA + (ROA - K_D) \times D/E$$

де: ROE – рентабельність власного капіталу,

ROA – рентабельність активів,

K_D – ставка відсотка за позиковим капіталом,

D – сума позикового капіталу,

E – сума власного капіталу.

Практичні завдання

Задача 1: Розрахувати ROE для підприємства з активами 1000000 USD, власним капіталом 600000 USD, позиковим капіталом 400000 USD, ROA = 12%, ставка позики $K_D = 8\%$.

Задача 2: Визначити ефект фінансового важеля при збільшенні позикового капіталу до 500000 USD, залишаючи ROA та K_D незмінними.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

1. Визначаємо співвідношення боргу до власного капіталу:

$$D/E = 400000 / 600000 = 0,6667$$

2. Розрахунок ефекту фінансового важеля:

$$ROE = 12\% + (12\% - 8\%) \times 0,6667 = 14,667\%$$

Задача 2.

1. Нове співвідношення боргу до власного капіталу:

$$DE = 500000 / 500000 = 1$$

2. Розрахунок нового ROE:

$$ROE = 12\% + (12\% - 8\%) \times 1 = 16\%$$

Отже, збільшення позикового капіталу підвищує рентабельність власного капіталу, але водночас збільшує фінансовий ризик у разі зниження ROA.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Розрахувати ROE для підприємства з активами 2000000 USD, власним капіталом 1200000 USD, позиковим капіталом 800000 USD, ROA = 10%, ставка позики $K_D = 6\%$.

Визначити, яким має бути оптимальний рівень D/E для підвищення ROE до 15%, якщо ROA та K_D залишаються незмінними.

Задача 2. Підприємство має активи в розмірі 12000 тис. грн, з яких 7000 тис. грн сформовано за рахунок власного капіталу, а 5000 тис. грн – за рахунок довгострокового банківського кредиту. Середня ставка за кредитом становить 18 % річних. Очікуваний операційний прибуток (EBIT) – 3000 тис. грн. Ставка податку на прибуток – 20 %.

Необхідно визначити рентабельність активів (ROA), визначити рентабельність власного капіталу (ROE), розрахувати ефект фінансового важеля; зробити висновок про доцільність використання позикового капіталу.

Задача 3. Підприємство має власний капітал у розмірі 6000 тис. грн та планує залучити додатково 4000 тис. грн позикового капіталу. Очікувана рентабельність активів (ROA) становить 22 %.

Необхідно визначити максимальну процентну ставку за кредитом, за якої ефект фінансового важеля буде нульовим; визначити, за якої ставки фінансовий важіль стане негативним; розрахувати ROE за умов ставки 15 %; зробити висновок щодо меж безпечного залучення позичкового капіталу.

Тематика есе

1. Ефект фінансового важеля як інструмент підвищення рентабельності власного капіталу суб'єктів господарювання
2. Взаємозв'язок між вартістю позичкового капіталу та ефектом фінансового важеля: умови позитивного і негативного впливу
3. Оптимальна структура капіталу підприємства та межі використання фінансового важеля
4. Фінансовий ризик і платоспроможність підприємства в умовах активного застосування позичкового капіталу
5. Практичні аспекти управління ефектом фінансового важеля в умовах нестабільності фінансового ринку

Основні терміни і поняття

Фінансовий важіль, рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), позиковий капітал, власний капітал, ставка відсотка за кредитом, ефект фінансового важеля, фінансовий ризик.

Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства

План

1. Поняття та сутність реорганізації підприємства
2. Цілі, мотиви та завдання реструктуризації
3. Етапи проведення реорганізації
4. Законодавче регулювання реорганізації суб'єктів господарювання
5. Форми реорганізації: укрупнення, розукрупнення, аквізиція
6. Складання передатного та роздільного балансу
7. Фінансові наслідки та оцінка ефективності реорганізації

Питання для контролю

1. Які основні цілі та завдання фінансової реорганізації підприємства?
2. Які мотиви спонукають до проведення реструктуризації?
3. Назвіть основні етапи процесу реорганізації.
4. Яке законодавство регулює порядок реорганізації підприємств в Україні?
5. В чому полягає різниця між укрупненням і розукрупненням підприємства?
6. Що таке аквізиція, передатний та роздільний баланс?
7. Які фінансові показники варто оцінювати під час реорганізації?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Цілі, мотиви, завдання, етапи реструктуризації підприємств, сутність та значення реорганізації як специфічного напрямку фінансової діяльності підприємства, . законодавче регулювання питань, пов'язаних з реорганізацією суб'єктів господарювання, передумови проведення реорганізації, в якому випадку і як проводиться реорганізація через укрупнення підприємств, сутність аквізиції, коли проводиться розукрупнення підприємства, сутність передатного та роздільного балансу при реорганізації

Реорганізація підприємства – це комплекс заходів, спрямованих на зміну його організаційно–правової форми, структури активів та пасивів, управлінських функцій та фінансових потоків. Основна мета реорганізації полягає у підвищенні ефективності діяльності, оптимізації ресурсів та забезпеченні стійкого розвитку.

Мотиви реорганізації можуть бути економічними (оптимізація витрат, підвищення рентабельності), стратегічними (розширення ринку, інтеграція з іншими підприємствами) або правовими (потреба привести структуру під нове законодавство).

Етапи реорганізації зазвичай включають: підготовчий аналіз, розробку плану реструктуризації, узгодження з власниками та органами управління, затвердження передатного або роздільного балансу, юридичне оформлення змін та оцінку результатів.

Законодавчо порядок реорганізації регулюється Цивільним кодексом України, Господарським кодексом, Законом України «Про господарські товариства», а також нормативними актами про аквізиції та злиття підприємств.

Укрупнення підприємств (merger) передбачає об'єднання двох або більше підприємств в одне, часто із формуванням нової юридичної особи. Аквізиція – купівля контрольного пакету акцій іншого підприємства для отримання управлінського впливу.

Розукрупнення підприємства (spin-off) проводиться для виділення окремих структурних підрозділів або активів у самостійні юридичні особи. При цьому складаються передатний баланс (для переданої частини активів і зобов'язань) та роздільний баланс (для обох утворених суб'єктів), що забезпечує прозорість фінансового стану після реструктуризації.

Фінансова діяльність на етапі реорганізації включає оцінку вартості активів, ліквідності, капіталізації, а також прогнозування майбутніх фінансових потоків для прийняття обґрунтованих рішень щодо форм реорганізації.

Практичні завдання

Задача 1. Підприємство А має активи 5000 тис. грн, зобов'язання 2000 тис. грн, власний капітал 3000 тис. грн. Підприємство Б має активи 3000 тис. грн, зобов'язання 1000 тис. грн, власний капітал 2000 тис. грн. Планується приєднання підприємства Б до А.

Необхідно: скласти передатний баланс підприємства Б, обчислити загальний баланс після приєднання, визначити ефект на власний капітал і боргове навантаження.

Задача 2. Реорганізація шляхом злиття та визначення коефіцієнта обміну акцій.

Підприємство «Альфа» приймає рішення про злиття з підприємством «Бета». Балансова вартість чистих активів підприємства «Альфа» становить 18000 тис. грн, підприємства «Бета» – 6000 тис. грн. Ринкова вартість «Альфа» оцінена у 24000 тис. грн, «Бета» – у 9000 тис. грн.

Статутний капітал «Альфа» складається з 12000 простих акцій, «Бета» – з 3000 простих акцій.

Необхідно: визначити вартість однієї акції кожного підприємства за ринковою оцінкою, розрахувати коефіцієнт обміну акцій при злитті, визначити кількість нових акцій, які повинні отримати власники «Бета»,

оцінити зміну часток власників у статутному капіталі об'єднаної компанії.

Задача 3. Реорганізація шляхом поділу та складання роздільного балансу

Підприємство «Гамма» здійснює поділ на два самостійні підприємства – «Гамма-1» і «Гамма-2». На дату реорганізації активи підприємства становлять 20000 тис. грн, зобов'язання – 8000 тис. грн. Частка активів, що передається «Гамма-1», становить 60 %, зобов'язань – 55 %. Решта передається «Гамма-2».

Необхідно: визначити обсяг активів і зобов'язань кожного новоствореного підприємства; розрахувати власний капітал кожного підприємства; оцінити зміну фінансової стійкості (коефіцієнт автономії) для кожного суб'єкта після поділу.

Задача 4. Фінансова санація в процесі реорганізації

Підприємство перебуває у стані фінансової кризи. Активи становлять 15000 тис. грн, зобов'язання – 18500 тис. грн. Кредитори погодилися на реструктуризацію боргу: 4000 тис. грн конвертуються у статутний капітал; 3500 тис. грн списуються; решта зобов'язань підлягає погашенню протягом 5 років.

Необхідно: визначити нову величину зобов'язань після реструктуризації; розрахувати зміну власного капіталу; визначити коефіцієнт фінансової незалежності до і після санації; зробити висновок щодо відновлення платоспроможності підприємства.

Задача 5. Реорганізація через приєднання та оцінка синергетичного ефекту

Підприємство «Дельта» приєднує підприємство «Епсілон». Очікуваний щорічний операційний прибуток «Дельта» – 4000 тис. грн, «Епсілон» – 1200 тис. грн. Після приєднання прогнозується зростання операційного прибутку до 6000 тис. грн за рахунок економії витрат та збільшення обсягів реалізації. Вартість капіталу – 14 %.

Необхідно: визначити величину синергетичного ефекту у грошовому вираженні; розрахувати поточну вартість синергії (якщо вона має постійний характер); оцінити доцільність приєднання з фінансової точки зору.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

Об'єднання балансів:

Активи А+Б=Активи А+Активи Б=5000+3000=8000

Зобов'язання А+Б=2000+1000=3000

Власний капітал А+Б=3000+2000=5000

Таблиця 7.1.

Зведений баланс

Показник	До приєднання А	Приєднане Б	Після приєднання А
Активи	5000	3000	8000
Зобов'язання	2000	1000	3000
Власний капітал	3000	2000	5000

Аналіз ефекту: Власний капітал збільшився на 2000 тис. грн.

Боргове навантаження (зобов'язання/власний капітал)

До приєднання А: $2000/3000=0,667$ (66,7%)

До приєднання Б: $1000/2000=0,5$ (50%)

Після приєднання стало: $3000/5000 = 0,6$ (60%).

Висновки: Власний капітал збільшився на 2000 тис. грн, боргове навантаження знизилось у порівнянні з А, але зросло у порівнянні з Б. Приєднання збалансувало фінансову структуру та підвищило фінансову стійкість.

Задача 2. Злиття та коефіцієнт обміну акцій

1. Ринкова вартість однієї акції

Підприємство «Альфа»: 24000 тис. грн / 120000 акцій = 200 грн/акція

Підприємство «Бета»: 9000 тис. грн / 30000 акцій = 300 грн/акція

2. Коефіцієнт обміну акцій

Коефіцієнт обміну = $300 / 200 = 1,5$. Тобто за 1 акцію «Бета» власник отримує 1,5 акції «Альфа».

3. Кількість нових акцій для власників «Бета» $30000 \times 1,5 = 45000$ акцій

4. Нова структура капіталу

Загальна кількість акцій після злиття: $120000 + 45000 = 165000$

Частка колишніх власників «Альфа»: $120000 / 165000 = 72,73 \%$

Частка колишніх власників «Бета»: $45000 / 165000 = 27,27 \%$

Висновок: частки відповідають співвідношенню ринкових вартостей ($24000 : 9000$).

Задача 3. Поділ підприємства

Активи – 20000 , Зобов'язання – 8000

1. Розподіл активів і зобов'язань

«Гамма-1»: Активи: $20000 \times 60\% = 12000$, Зобов'язання: $8000 \times 55\% = 4400$

«Гамма-2»: Активи: 8000, Зобов'язання: 3600

2. Власний капітал

«Гамма-1»: $12000 - 4400 = 7600$

«Гамма-2»: $8000 - 3600 = 4400$

3. Коефіцієнт автономії

До поділу: $(20000 - 8000) / 20000 = 12000 / 20000 = 0,6$

«Гамма-1»: $7600 / 12000 = 0,633$

«Гамма-2»: $4400 / 8000 = 0,55$

Висновок: фінансова стійкість «Гамма-1» зросла, «Гамма-2» – зменшилась.

Задача 4. Фінансова санація

Початково:

Активи – 15000

Зобов'язання – 18500

Власний капітал = -3500

1. Нові зобов'язання: $18500 - 4000 - 3500 = 11000$

2. Новий власний капітал: $15000 - 11000 = 4000$

3. Коефіцієнт фінансової незалежності

До санації: $-3500 / 15000 = -0,233$

Після санації: $4000 / 15000 = 0,267$

Висновок: підприємство відновило позитивний власний капітал та часткову фінансову незалежність.

Задача 5. Синергетичний ефект

1. Синергія в прибутку

Без об'єднання: $4000 + 1200 = 5200$

Після приєднання: 6000

Синергія = $6000 - 5200 = 800$ тис. грн

2. Поточна вартість синергії

$PV = 800 / 0,14 = 5714,29$ тис. грн

Висновок. Поточна вартість синергетичного ефекту становить 5714,29 тис. грн. За відсутності додаткових витрат на приєднання угода є економічно доцільною, оскільки створюється додана вартість.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Злиття підприємств (обмін акцій)

Підприємство «Дельта» має 80000 простих акцій номіналом 100 грн. Ринкова ціна однієї акції становить 250 грн. Ринкова капіталізація підприємства «Епсилон» дорівнює 10500 тис. грн, кількість акцій – 35000 шт., ринкова ціна однієї акції – 300 грн.

Передбачається злиття шляхом обміну акцій без грошових виплат. Після об'єднання нове підприємство зберігає бренд «Дельта».

Необхідно: визначити коефіцієнт обміну акцій; розрахувати кількість нових акцій, які отримають акціонери «Епсилон»; визначити загальну кількість акцій після злиття; обчислити частку власності колишніх акціонерів кожного підприємства.

Задача 2. Поділ підприємства

Підприємство «Омега» має активи на суму 32000 тис. грн та зобов'язання 18000 тис. грн. Прийнято рішення про поділ на два самостійні підприємства: «Омега-1» та «Омега-2». Згідно з розподільчим балансом: «Омега-1» отримує 65 % активів і 70 % зобов'язань; «Омега-2» отримує решту майна та боргових зобов'язань.

Необхідно: визначити величину активів, зобов'язань і власного капіталу кожного нового підприємства; розрахувати коефіцієнт фінансової незалежності до та після поділу; оцінити, яке з новостворених підприємств має вищу фінансову стійкість.

Задача 3. Фінансова санація

Підприємство «Сігма» має активи на суму 25000 тис. грн, зобов'язання – 29000 тис. грн. Для відновлення платоспроможності кредитори погодились списати 6000 тис. грн боргу, а власники внесли додатковий пайовий внесок у розмірі 3000 тис. грн грошовими коштами.

Необхідно: визначити нову величину зобов'язань та власного капіталу після проведення санаційних заходів; розрахувати коефіцієнт автономії до і після санації; оцінити, чи досягнуто фінансового оздоровлення підприємства.

Задача 4. Приєднання та оцінка синергії

Підприємство «Ламбда» планує приєднати підприємство «Тета».

Очікувані річні чисті грошові потоки: «Ламбда» – 5500 тис. грн; «Тета» – 2000 тис. грн.

Після приєднання прогнозується сукупний річний грошовий потік 9000 тис. грн. Витрати на реорганізацію становлять 2500 тис. грн одноразово. Ставка дисконту – 16 %. Грошові потоки вважаються безстроковими.

Необхідно: визначити річний синергетичний ефект; розрахувати його поточну вартість; визначити чисту теперішню вартість угоди з урахуванням витрат на придбання; зробити висновок щодо економічної доцільності реорганізації.

Тематика есе

1. Роль фінансової реорганізації у забезпеченні стійкого розвитку підприємства
2. Ефективність укрупнення та розукрупнення підприємств: фінансові аспекти
3. Аквізиція як інструмент зростання підприємств: фінансовий та стратегічний погляд
4. Фінансові аспекти реорганізації підприємства: баланс між ризиками та ефективністю
5. Вплив фінансової реструктуризації на власний капітал та ліквідність підприємства

Основні терміни і поняття

Реорганізація підприємства, реструктуризація, укрупнення (merger), розукрупнення (spin-off), санація, аквізиція, передатний баланс, роздільний баланс, фінансовий важіль, goodwill.

Тема 8. Фінансові інвестиції підприємств

План

1. Поняття фінансових інвестицій підприємств: види та класифікація.
2. Спільні інвестиції: договори кооперації, франчайзинг, субпідряд, венчурне фінансування.
3. Законодавче регулювання фінансових інвестицій та спільної діяльності в Україні.
4. Управління та контроль за умовами спільної діяльності.
5. Лізингові угоди: переваги, недоліки та фінансові аспекти.
6. Ризики фінансового інвестування та методи їх оцінки.
7. Критерії доцільності фінансових інвестицій.
8. Відображення вартості фінансових інвестицій у фінансовій звітності.

Питання для контролю

1. Що таке фінансові інвестиції і чим вони відрізняються від реальних інвестицій?
2. Які види спільної діяльності та інвестиційних договорів існують в Україні?
3. Які законодавчі акти регулюють спільну інвестиційну діяльність?
4. Які ризики пов'язані з фінансовими інвестиціями?
5. Як оцінюється доцільність фінансових інвестицій підприємства?
6. Які переваги та недоліки лізингових угод для підприємств?
7. Як відображається вартість фінансових інвестицій у фінансовій звітності?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Фінансування спільних інвестицій на основі договорів кооперації, законодавче забезпечення спільної діяльності, розвиток субпідряду, франчайзингу та венчурного фінансування в Україні, управління та контроль за умовами спільної діяльності, відповідальність учасників спільної діяльності, переваги та недоліки лізингових угод, основи венчурного фінансування в Україні, відмінності між фінансовими і реальними інвестиціями, ризики пов'язані з інвестуванням, критерії оцінки доцільності фінансових інвестицій, вартість фінансових інвестицій у звітності

Фінансові інвестиції підприємств – це вкладення коштів у фінансові активи з метою отримання прибутку у вигляді доходів від цінних паперів, дивідендів, процентів або приросту капіталу. Вони поділяються на

фінансові (цінні папери, пайові участі) та реальні (інвестиції у виробничі потужності, об'єкти нерухомості).

Спільні інвестиції здійснюються на підставі договорів кооперації, франчайзингу, субпідряду та венчурного фінансування. У кооперативних договорах підприємства об'єднують ресурси для спільного проекту, зберігаючи відповідальність за внески і розподіл прибутку. Франчайзинг передбачає передачу прав на бізнес-модель та бренд, а венчурне фінансування – вкладення в стартапи на ранніх стадіях з високим ризиком, але потенційно високим доходом.

Законодавче забезпечення спільної діяльності в Україні регулюється Цивільним кодексом України, Законом України «Про господарські товариства», Законом України «Про інвестиційну діяльність», а також окремими нормативами щодо франчайзингу та венчурного фінансування.

Управління фінансовими інвестиціями включає планування вкладень, контроль виконання умов договору, аналіз ризиків і оцінку ефективності проекту. Лізингові угоди дозволяють отримати обладнання чи майно без повної передоплати, але передбачають регулярні платежі та можливі додаткові комісії.

Ризики фінансових інвестицій: ринковий (зміна курсу акцій, цінних паперів), кредитний (невиконання зобов'язань контрагентом), ліквідності (неможливість швидко продати актив). Доцільність оцінюється за коефіцієнтом прибутковості, внутрішньою ставкою доходності (IRR), чистою приведеною вартістю (NPV).

Вартість фінансових інвестицій у звітності відображається за первісною вартістю, справедливою вартістю або методом участі в капіталі залежно від типу вкладення та ступеня контролю.

Практичні завдання

Задача 1. Інвестиції у цінні папери

Підприємство купило облігації на 500000 грн з купонною ставкою 10% річних, виплата купону щокварталу. Розрахувати суму купонних виплат за рік.

Задача 2. Спільна діяльність

Підприємство А та підприємство Б уклали договір кооперації. А інвестує 600000 грн, Б – 400000 грн. Через рік прибуток склав 200000 грн. Розподіл прибутку відповідно до часток інвестицій.

Задача 3. Венчурне фінансування

Інвестор вкладає 1000000 грн у стартап, оцінка компанії до інвестицій – 4000000 грн. Через рік оцінка компанії зростає до 6000000 грн, дивіденди склали 50000 грн. Обчислити частку інвестора та загальний фінансовий результат.

Задача 4. Оцінка доцільності фінансових інвестицій

Підприємство розглядає купівлю акцій компанії на суму 800000 грн. Прогнозований річний дивіденд 60000 грн, очікуване зростання ринкової ціни акцій – 5%. Визначити очікувану дохідність інвестицій.

Задача 5. Венчурне фінансування стартапу

Підприємство інвестує 500000 грн у стартап, оцінка стартапу до інвестицій – 2000000 грн. Через рік оцінка зростає до 3000000 грн.

Розрахувати: Частку інвестора після фінансування. Потенційний прибуток у разі продажу стартапу.

Задача 6. Ситуаційне завдання (інтегрований кейс)

Підприємство має 3 млн грн для інвестування:

1. Цінні папери:

- Облігації А: 800000 грн, купон 9% річних, щоквартально
- Акції Б: 700000 грн, дивідендна дохідність 7% річних, очікуване зростання ринкової ціни 5%

2. Спільний проект:

- Інвестує 1000000 грн разом із підприємством–партнером
- Партнер А інвестує 500000 грн
- Загальний прибуток проекту через рік – 300000 грн
- 10% прибутку – бонус керуючому партнеру (підприємство)

3. Венчурне фінансування:

- Інвестор вкладає 500000 грн у стартап
- До інвестиції оцінка стартапу 2000000 грн, через рік – 3000000 грн
- Дивіденди виплачені: 20000 грн

Завдання:

1. Розрахувати купонний дохід облігацій і очікуваний дохід по акціях.

2. Розподіл прибутку у спільному проекті та загальний дохід підприємства від проекту.

3. Визначити частку підприємства у стартапі після конвертації та загальний фінансовий результат від венчурної інвестиції.

4. Обчислити загальний дохід підприємства від усіх інвестицій та загальну очікувану дохідність.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

Сума купонних виплат:

$$C=N \times i \times t / T$$

де $N=500000$ грн – номінал, $i=10\%$, $t=1$ рік.

Квартальна виплата: $500000 \times 0,1 \times 1/4 = 12500$ грн

За рік: 50000 грн

Задача 2.

Частки інвестицій: А – 60%, Б – 40%

Розподіл прибутку:

• А: $200000 \times 0,6 = 120000$ грн

• Б: $200000 \times 0,4 = 80000$ грн

Задача 3.

Частка інвестора:

Частка = Інвестиція / Оцінка до інвестицій + Інвестиція

$$1000000 / (4000000 + 1000000) = 0,2 = 20\%$$

Фінансовий результат:

Дохід = Дивіденди + (частка \times (Оцінка_{після} – Оцінка_{до}))

$$50000 + (0,2 \times (6000000 - 4000000)) = 450000 \text{ грн}$$

Задача 4.

Очікувана дохідність:

$R = \text{Дивіденди} + \text{Зростання вартості} / \text{Вкладена сума}$

$$60000 + 800000 \times 0,05 / 800000 = 60000 + 40000 / 800000 = 0,125 = 12,5\%$$

Задача 5.

1. Частка інвестора = вклад / (оцінка до + вклад) = $500000 / (2000000 + 500000) = 20\%$

2. Прибуток при продажу стартапу = $20\% \times (3000000 - 2500000) = 100000$ грн.

Задача 6. Ситуаційне завдання (інтегрований кейс)

1. Цінні папери

Облігації А:

$$C_{\text{кварт}} = N \times i \times t / T = 800000 \times 0,09 \times 1/4 = 18000 \text{ грн/квартал}$$

За рік: $18000 \times 4 = 72000$ грн

Акції Б:

Дивіденди: $700000 \times 0,07 = 49000$ грн

Приріст ринкової ціни: $700000 \times 0,05 = 35000$ грн

Загальний дохід по акціях: $49000 + 35000 = 84000$ грн

2. Спільний проект

Бонус підприємства:

$$\text{Бонус} = 300000 \times 0,10 = 30000 \text{ грн}$$

Залишок для пропорційного розподілу: $300000 - 30000 = 270000$ грн

Пропорційний розподіл:

Підприємство: $270000 \times 1000000 / 1500000 = 180000$

Партнер: $270000 \times 500000 / 1500000 = 90,000$

Загальний дохід підприємства від проекту: $180000 + 30000 = 210000$

грн

3. Венчурне фінансування

Частка підприємства у стартапі після конвертації:
 $500000 / 2000000 + 500000 = 0,2 = 20\%$

Приріст капіталу:

$0,2 \times (3000000 - 2000000) = 200000$ грн

Фінансовий результат від венчурної інвестиції:

$200000 + 20000 = 220000$ грн

Таблиця 8.1.

Загальна оцінка інвестицій підприємства

Інструмент	Сума інвестицій	Дохід, грн
Облігації А	800000	72000
Акції Б	700000	84000
Спільний проект	1000000	210000
Венчурне фінансування	500000	220000
Всього	3000000	586000

Загальна очікувана дохідність інвестиційного портфеля:

$R = 586000 / 3000000 = 19,53\%$

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Моделювання інвестиційного портфеля

Підприємство має 2500000 грн для інвестування у три напрямки:

1. Цінні папери:

– Облігації “А”: 9% річних, виплати купонів щоквартально

– Акції “Б”: дивідендна дохідність 6% річних, очікуване зростання ринкової ціни 4%

2. Спільний проект:

– Підприємство інвестує 800000 грн разом із партнером, який вкладає 400000 грн

– Очікуваний річний прибуток проекту – 180000 грн

– Бонус керуючому партнеру – 10% прибутку

3. Венчурне фінансування:

– Інвестується 500000 грн у стартап

– Початкова оцінка стартапу – 2500000 грн, річна оцінка після інвестиції – 3500000 грн

– Виплата дивідендів – 15000 грн

Завдання:

– Розрахувати купонний дохід облігацій та очікуваний дохід по акціях.

– Розподіл прибутку у спільному проєкті та загальний дохід підприємства від проєкту.

– Визначити частку підприємства у стартапі після конвертації та загальний фінансовий результат від венчурної інвестиції.

– Обчислити загальний дохід підприємства від усіх інвестицій та загальну очікувану дохідність портфеля.

Задача 2.

Таблиця 8.2.

Інвестиційний портфель підприємства

Інструмент	Сума інвестицій	Дохідність	Основні ризики
Облігації “А”	600000	8%	кредитний ризик боржника
Акції “Б”	700000	7%	коливання ринку, дивідендні ризики
Спільний проєкт	500000	12%	ризик контрагентів, операційний ризик
Венчурне фінансування	700000	20%	високий ризик невдачі проєкту, ліквідність

Завдання:

– Оцінити відносний рівень ризику для кожного інструмента.

– Запропонувати способи диверсифікації портфеля для зменшення загального ризику.

– Розрахувати, як зміниться очікувана дохідність портфеля при зменшенні венчурних інвестицій на 50 000 грн із заміною на облігації.

Задача 3.

Підприємство планує сформувати портфель на суму 3000000 грн із такими умовами:

– Облігації: дохідність 9% річних, без значних ризиків

– Акції: дивідендна дохідність 6%, очікуване зростання 5%

– Венчурні інвестиції: дохідність 20%, ризик високий

Завдання:

- Визначити максимально допустиму частку венчурних інвестицій у портфелі, щоб забезпечити мінімальну очікувану загальну доходність 15%.
- Розрахувати дохід по кожному інструменту та загальну очікувану доходність портфеля.
- Сформулювати рекомендації щодо балансу між високоризиковими та низькоризиковими інвестиціями.

Тематика есе

1. Переваги та недоліки фінансових інвестицій для розвитку підприємства.
2. Ризики та способи управління фінансовими інвестиціями в умовах нестабільної економіки.
3. Порівняння фінансових і реальних інвестицій: ефективність та ризики.
4. Роль спільних інвестицій у розвитку малого та середнього бізнесу.
5. Венчурне фінансування як інструмент інноваційного розвитку підприємства.

Основні терміни і поняття

Фінансові інвестиції, реальні інвестиції, спільна діяльність, франчайзинг, субпідряд, венчурне фінансування, інвестиційний портфель, УТМ (доходність до погашення), NPV (чиста приведена вартість), IRR (внутрішня ставка доходності), бонус керуючого партнера, конвертовані інвестиції.

Тема 9. Оцінювання вартості підприємства

План

1. Визначення та цілі оцінювання підприємства
2. Дохідний підхід: методи та алгоритми розрахунку
3. Майновий підхід: об'єкти оцінки та специфіка
4. Метод порівняльних мультиплікаторів: переваги та обмеження
5. Метод відносної вартості підприємства
6. Метод ліквідаційної вартості
7. Вибір оптимального підходу залежно від цілей оцінки

Питання для контролю

1. Які підходи використовуються для оцінки вартості підприємства та в чому їх ключові відмінності?
2. Які основні етапи застосування дохідного підходу?
3. Як визначається майнова вартість підприємства та які активи підлягають оцінці?
4. Що таке мультиплікатори і як їх використовують при порівнянні з іншими компаніями?
5. У чому суть методу ліквідаційної вартості?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Особливості застосування дохідного підходу до оцінювання вартості підприємства, майновий підхід до оцінювання вартості підприємства, метод зіставлення мультиплікаторів, основні об'єкти методу порівняння продажу, метод відносної вартості підприємства, метод ліквідаційної вартості підприємства.

Оцінка вартості підприємства є ключовим інструментом для прийняття фінансових рішень у процесі купівлі–продажу компаній, залучення інвестицій, реструктуризації або підготовки до виходу на ринок цінних паперів. Існує кілька основних підходів до оцінювання:

Дохідний підхід ґрунтується на прогнозі майбутніх доходів підприємства та їх дисконтуванні до теперішньої вартості. Використовують метод дисконтованих грошових потоків (DCF – Discounted Cash Flow), де ключовими елементами є прогноз доходів, ставка дисконту та період прогнозу.

Майновий підхід враховує баланс підприємства та оцінює суму вартості його активів за мінусом зобов'язань. Це дозволяє визначити реальну ринкову або відновлювальну вартість майна, включаючи основні засоби, запаси, нематеріальні активи.

Метод порівняння мультиплікаторів базується на зіставленні підприємства з аналогічними компаніями за певними показниками (P/E, EV/EBITDA). Використовують середні ринкові мультиплікатори для оцінки вартості.

Метод відносної вартості підприємства враховує ринкові умови та співвідношення капіталізації підприємств у галузі.

Метод ліквідаційної вартості застосовується при розрахунку мінімальної вартості активів у разі припинення діяльності або банкрутства. Визначають суму, що може бути отримана від продажу активів, мінус витрати на ліквідацію зобов'язань.

Вибір методу залежить від цілей оцінки, характеру діяльності підприємства та наявності даних. Наприклад, для стратегічної покупки переважно використовують доходний та мультиплікаторний підхід, а для ліквідації або реструктуризації – майновий або ліквідаційний.

Практичні завдання

Задача 1. Дохідний підхід (DCF).

Прогнозовані грошові потоки підприємства на 5 років (тис. грн): 2026 – 1200, 2027 – 1300, 2028 – 1400, 2029 – 1500, 2030 – 1600. Ставка дисконту 12%.

Розрахувати приведену вартість грошових потоків та підсумувати для отримання вартості підприємства.

Задача 2. Майновий підхід

Баланс підприємства (тис. грн): основні засоби – 5000, запаси – 2000, дебіторська заборгованість – 1000, грошові кошти – 500, заборгованість – 2000.

Оцінити підприємство, скоригувавши основні засоби коефіцієнтом ринкової вартості 1,13.

Задача 3. Метод мультиплікаторів (EV/EBITDA)

EBITDA підприємства – 1500 тис. грн. Середній EV/EBITDA по галузі – 6.

Оцінити вартість підприємства за цим методом.

Задача 4. Метод ліквідаційної вартості

Активи підприємства (тис. грн): основні засоби – 5000 (ліквідаційна вартість 70%), запаси – 2000 (50%), дебіторська заборгованість – 1000 (80%), грошові кошти – 500, заборгованість – 2000.

Розрахувати ліквідаційну вартість підприємства.

Задача 5. Метод відносної вартості (порівняння продажу)

Підприємство, що оцінюється: EBITDA = 1000 тис. грн.

Продані аналоги:

Компанія А: EBITDA = 900, продаж – 5400

Компанія Б: ЕВІТДА = 1200, продаж – 7200

Розрахувати вартість підприємства за методом порівняння продажу.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Здача 1.

1. Розрахунок PV для кожного року:

$$PV_t = CF_t / (1+r)^t,$$

де CF – грошовий потік, r – ставка дисконту, t – рік.

$$PV_{2026} = 1200 / (1+0,12)^1 = 1071,4$$

$$PV_{2027} = 1300 / (1+0,12)^2 = 1036,2$$

...

Підсумок PV = 1071,4 + 1036,2 + 1056,9 + 1072,0 + 1094,5 = 5331 тис. грн

Здача 2.

Розрахунок чистої вартості активів: $V_{net} = \text{Активи} - \text{Заборгованість}$

$$V_{adj} = 5000 \cdot 1,1 + 2000 + 1000 + 500 - 2000 = 6500 \text{ тис. грн}$$

Здача 3.

$$EV = \text{ЕВІТДА} \cdot \text{мультиплікатор} = 1500 \cdot 6 = 9000 \text{ тис. грн}$$

Здача 4.

Перевести активи у ліквідаційну вартість:

$$\text{Основні засоби}_{liq} = 5000 \cdot 0,7 = 3500$$

$$\text{Запаси}_{liq} = 2000 \cdot 0,5 = 1000$$

$$\text{Дебіторська}_{liq} = 1000 \cdot 0,8 = 800$$

Підсумувати ліквідаційну вартість активів і відняти заборгованість

$$V_{liq} = 3500 + 1000 + 800 + 500 - 2000 = 3800 \text{ тис. грн}$$

Здача 5.

Мультиплікатори:

$$A = 5400 / 900 = 6,$$

$$B = 7200 / 1200 = 6$$

Середній мультиплікатор = 6

$$\text{Вартість підприємства} = 1000 \cdot 6 = 6000 \text{ тис. грн}$$

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Здача 1. Ви є фінансовим аналітиком підприємства «Альфа», яке планує залучити інвесторів. Необхідно оцінити вартість підприємства, використовуючи два підходи: дохідний (DCF) та майновий (Net Asset Value).

Вихідні дані (для розрахунків):

1. Прогноз чистого грошового потоку (CF) на наступні 5 років:

- 2026: 1200600 грн
- 2027: 1333300 грн
- 2028: 1444000 грн
- 2029: 1523000 грн
- 2030: 1677000 грн

Ставка дисконту: 12%

2. Баланс підприємства (на 31.12.2025):

- Основні засоби: 5000000 грн
- Запаси: 1200000 грн
- Дебіторська заборгованість: 800000 грн
- Боргові зобов'язання: 2500000 грн

Задача 2. Знайти фінансові звіти будь-якого українського підприємства (Публічні дані з відкритого доступу мережі Інтернет). Розрахувати вартість підприємства за методами: DCF, майновий, мультиплікатори, ліквідаційна вартість. Порівняти результати та зробити висновки щодо різниці оцінок

Тематика есе

1. Порівняльний аналіз оцінки підприємства різними методами: дохідний, майновий, мультиплікатори
2. Використання оцінки вартості підприємства для прийняття стратегічних фінансових рішень
3. Ризики та переваги застосування ліквідаційної вартості для малого бізнесу
4. Порівняльна оцінка вартості підприємства за доходним та майновим підходами.
5. Особливості застосування мультиплікаторів для оцінки стартапів та малих підприємств.
6. Вибір оптимального методу оцінки вартості підприємства залежно від його фінансового стану та галузевих особливостей

Основні терміни і поняття

Дохідний підхід, приведена вартість (PV), майновий підхід, EV/EBITDA, ліквідаційна вартість, метод порівняння продажу, мультиплікатор, балансова вартість

Тема 10. Фінансова діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин

План

1. Поняття фінансової діяльності у зовнішньоекономічних відносинах
2. Зовнішньоекономічні контракти: структура, види, значення
3. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності та методи їх мінімізації
4. Експорт та реекспорт: відмінності та особливості
5. Валютні операції, розрахунки та страхування валютних ризиків
6. Практичне застосування фінансових механізмів у зовнішньоекономічній діяльності

Питання для контролю

1. Що таке фінансова діяльність у сфері зовнішньоекономічних відносин?
2. Яка роль зовнішньоекономічного контракту у фінансовій безпеці підприємства?
3. Які основні ризики при експортно-імпортних операціях?
4. Чим відрізняється експорт від реекспорту?
5. Які фінансові інструменти допомагають мінімізувати валютний та кредитний ризик?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Сутність здійснюваної суб'єктом господарювання фінансової діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин, роль зовнішньоекономічного контракту в забезпеченні фінансових інтересів підприємства в експортно-імпортних операціях, ризики, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності та способи їх уникнення, відмінність експорту від реекспорту

Фінансова діяльність у сфері зовнішньоекономічних відносин охоплює всі операції підприємства, пов'язані з міжнародною торгівлею: експорт, імпорт, реекспорт, інвестиції та валютні розрахунки. Основним інструментом забезпечення фінансових інтересів підприємства є зовнішньоекономічний контракт, який визначає предмет поставки, ціну, умови оплати, строки та відповідальність сторін.

Основні ризики, з якими стикається підприємство: валютні ризики, ризики неплатежу контрагента, політичні та економічні ризики, ризики транспортування та митного оформлення. Для їх мінімізації

застосовують валютне хеджування, авансові платежі, банківські гарантії, страхування експорту.

Експорт – це продаж товарів/послуг на зовнішньому ринку власного виробництва, тоді як реекспорт передбачає продаж товарів, імпортованих раніше без суттєвої обробки, на інший зовнішній ринок. Різниця впливає на митне оформлення, оподаткування та валютні операції.

Фінансова діяльність також включає аналіз платіжних умов контрактів, прогноз валютного ризику, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю при зовнішньоекономічних операціях.

Вибір форми фінансування залежить від балансу між ризиком і прибутковістю. Інструменти хеджування (форвард, страхування) підвищують прогнозованість результатів. Форфейтинг і факторинг знижують ризик, але мають вищу вартість. Комерційний кредит у ЗЕД часто є дешевшим за банківське фінансування.

Практичні завдання

Задача 1. Підприємство уклало зовнішньоекономічний контракт на постачання обладнання вартістю 120000 USD. Контрагент погоджується на оплату через банківський документарний акредитив з терміном дії 60 днів. Банк стягує комісію 0,5% від суми акредитиву за відкриття та 0,25% за обслуговування на кожен місяць дії акредитиву.

– Розрахуйте загальні витрати підприємства на обслуговування акредитиву.

– Визначте, скільки в гривнях має отримати банк, якщо курс USD на момент відкриття акредитиву 40 грн/USD.

Задача 2. Підприємство уклало контракт на постачання обладнання на суму 75000 USD. Платіж через документарний акредитив, який передбачає:

- Авансовий платіж 30% після відкриття акредитиву,
- Решта суми – після постачання товару.

Банк стягує:

- 0,5% від суми акредитиву за відкриття,
- 0,2% щомісячно за обслуговування акредитиву.

Термін дії акредитиву – 3 місяці, курс долара – 42 грн/USD.

Необхідно: розрахувати суму авансового платежу в USD та грн, розрахувати комісію банку за відкриття та обслуговування акредитиву, визначити загальні витрати підприємства на акредитив у USD та грн.

Задача 3. Підприємство уклало зовнішньоекономічний контракт на постачання партії комплектуючих на суму 200000 USD. Контракт передбачає:

– Оплата через документарний акредитив з частковим авансом 25%,

– Основна сума – після отримання товару,

– Термін дії акредитиву – 2 місяці, курс USD – 39,8 грн/USD.

Банк стягує комісію:

– 0,4% від суми акредитиву за відкриття,

– 0,15% щомісячно за обслуговування акредитиву.

Необхідно: визначити авансовий платіж у USD та грн. Розрахувати комісію банку за відкриття та обслуговування акредитиву. Порахувати загальні витрати підприємства на обслуговування акредитиву в USD та грн. Оцінити ризики підприємства у разі зміни курсу долара на $\pm 2\%$ під час дії акредитиву.

Задача 4. Українське машинобудівне підприємство уклало експортний контракт на постачання обладнання до Польщі на суму 2400000 євро з відстрочкою платежу 3 роки (щорічні рівні платежі). Умови контракту передбачають оплату рівними річними векселями.

Поточний курс – 42,00 грн/євро. Очікуваний курс через 1 рік – 40,50 грн/євро, через 2 роки – 39,00 грн/євро, через 3 роки – 38,00 грн/євро.

Підприємство може:

1. залишити заборгованість без хеджування;

2. укласти форвардні контракти на кожний рік за курсом 41,20 грн/євро;

3. продати векселі форфейтеру під 8% річних (дисконтування регресивним методом), комісія – 2,5%.

Виробнича собівартість обладнання становить 1650000 євро. Адміністративні та логістичні витрати – 180000 євро. Підприємство фінансує 40% оборотного капіталу кредитом під 20% річних у гривні.

Необхідно: визначити гривневу виручку за кожним сценарієм; розрахувати суму, яку отримає експортер у разі форфейтингу; оцінити вплив валютних коливань на чистий фінансовий результат; визначити найбільш економічно доцільний варіант.

Задача 5. Підприємство імпортує технологічну лінію з Німеччини вартістю 1 200000 дол. США.

Умови: Мито – 7%, ПДВ – 20%, транспортні витрати – 60000 дол., монтаж – 45000 дол.

Постачальник пропонує:

1. оплату одразу;

2. комерційний кредит на 2 роки під 10% річних;

3. використання банківського кредиту в Україні під 21% річних.

Поточний курс – 38,50 грн/дол. Прогноз курсу через 2 роки – 42,00 грн/дол.

Підприємство планує фінансувати проєкт за рахунок 50% власних коштів і 50% позикових.

Необхідно: визначити повну митну вартість; розрахувати суму митних платежів; визначити повну вартість імпортного фінансування за кожним варіантом; оцінити вплив валютного ризику; визначити, який варіант мінімізує фінансове навантаження.

Задача 6. Експортер аграрної продукції здійснює поставку до Туреччини на суму 3000000 дол. США з оплатою через 180 днів.

Ймовірність комерційного ризику неплатежу – 5%. Страхування експортного ризику – 2,2% від суми контракту. Факторинг без регресу – комісія 1,8%, процент 13% річних. Вартість короткострокового кредиту в Україні – 19% річних. Собівартість продукції – 2100000 дол. Підприємство має дефіцит обігових коштів у розмірі 1500000 дол.

Необхідно: визначити очікуваний фінансовий результат без страхування; розрахувати реальну вартість факторингу; порівняти з банківським кредитуванням; визначити оптимальну модель фінансування з урахуванням ризику.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

– Розрахунок комісії за відкриття акредитиву: Комісія
 $\text{відкр.} = 120000 \cdot 0,5\% = 600 \text{ USD}$

– Розрахунок комісії за обслуговування на 2 місяці: Комісія
 $\text{обсл.} = 120000 \cdot 0,25\% \cdot 2 = 600 \text{ USD}$

– Загальні витрати на акредитив: Витрати $\text{загальні} = 600 + 600 = 1200 \text{ USD}$

– Переведення у гривні за курсом 40 грн/USD

– Витрати $\text{грн} = 1200 \cdot 40 = 48000 \text{ грн}$

Висновок: Підприємство має врахувати додаткові витрати 1200 USD (48000 грн) на обслуговування акредитиву при укладанні контракту.

Задача 2.

1. Розрахунок авансового платежу:

Аванс = Сума \times Авансовий%/100, Аванс = $75000 \times 0,30 = 22500 \text{ USDA}$

Переведення в гривні: Аванс $\text{грн} = 22500 \times 42 = 945000 \text{ грн}$

2. Комісія банку за відкриття акредитиву: Комісі-
 $\text{я}_{\text{відкр}} = \text{Сума} \times 0,5100 = 75000 \times 0,005 = 375 \text{ USD}$

3. Щомісячна комісія за обслуговування:

Комісія $\text{обсл} = \text{Сума} \times 0,2\% \times 3 \text{ місяці} = 75000 \times 0,002 \times 3 = 450 \text{ USD}$

4. Загальні витрати підприємства на акредитив:

Витрати_{USD}=Комісія_{відкр}+Комісія_{обсл}+Аванс=375+450+22500=23325 USD

Витрати_{грн}=23325×42=979650 грн

Висновок: підприємство сплачує аванс 22500 USD (945000 грн) та комісію банку 825 USD (35700 грн), загальні витрати на акредитив – 23325 USD (979650 грн).

Задача 3.

1. Авансовий платіж:

Аванс=200000×0,25=50000 USD

Аванс_{грн}=50000×39,8=1990000 грн

2. Комісія за відкриття акредитиву:

Комісія_{відкр}=200000×0,004=800 USD

3. Щомісячна комісія за обслуговування:

Комісія_{обсл}=200000×0,0015×2=600 USD

4. Загальні витрати підприємства на акредитив:

Витрати_{USD}=50000+800+600=51400 USD

Витрати_{грн}=51400×39,8=2045720 грн

5. Оцінка валютного ризику:

Якщо курс зростає на 2%: 1 USD = 39,8 × 1,02 = 40,596 грн

Витрати_{грн}=51400×40,596=2085434 грн

Якщо курс падає на 2%: 1 USD = 39,8 × 0,98 = 38,996 грн

Витрати_{грн}=51400×38,996=2003234 грн

Висновок: загальні витрати підприємства на акредитив 51400 USD (2045720 грн). Валютний ризик ±2% призводить до коливань витрат від 2003234 грн до 2085434 грн.

Задача 4.

1. Сценарій без хеджування

Очікувана гривнева виручка:

1 рік: 800000 × 40,50 = 32400000 грн

2 рік: 800000 × 39,00 = 31200000 грн

3 рік: 800000 × 38,00 = 30400000 грн

Загальна гривнева виручка: 94000000 грн

Перерахунок витрат за поточним курсом 42 грн: 1830000 × 42 = 76860000 грн

Очікуваний прибуток: 94000000 – 76860000 = 17140000 грн

Висновок: через ревальвацію гривні виручка зменшується.

2. Сценарій з форвардним контрактом (41,20 грн/євро)

800000 × 41,20 = 32960000 грн щороку

Загальна виручка: 32960000 × 3 = 98880000 грн

Прибуток: 98880000 – 76860000 = 22020000 грн

Форвард забезпечує стабільність і більший фінансовий результат.

3. Сценарій з форфейтингом

Платежі: $800000 \text{ євро} \times 3 \text{ роки}$

Регресивний метод дисконтування 8%:

1 рік: $800000 / 1,08 = 740741$

2 рік: $800000 / 1,08^2 = 685871$

3 рік: $800000 / 1,08^3 = 635066$

Сума теперішньої вартості: 2061678 євро

Комісія 2,5%: $2400000 \times 0,025 = 60000 \text{ євро}$

Сума до отримання: $2061678 - 60000 = 2001678 \text{ євро}$

В гривнях за поточним курсом 42,00: $2001678 \times 42 = 84070476 \text{ грн}$

Прибуток: $84070476 - 76860000 = 7210476 \text{ грн}$

Висновок. Найвигідніший варіант – форвард. Форфейтинг мінімізує ризик, але зменшує прибутковість. Відсутність хеджування призводить до втрати доходу через зміцнення гривні.

Задача 5.

Митна вартість: $1200000 + 60000 = 1260000 \text{ дол.}$

Мито 7%: $1260000 \times 0,07 = 88200$

База для ПДВ: $1260000 + 88200 = 1348200$

ПДВ 20%: 269640

Повна первісна вартість: $1260000 + 88200 + 269640 + 45000 = 1662840 \text{ дол.}$

1. Комерційний кредит 10% \times 2 роки

Відсотки: $1200000 \times 0,10 \times 2 = 240000$

Разом: 1440000

Якщо курс зросте до 42 грн: $1440000 \times 42 = 60480000 \text{ грн}$

2. Банківський кредит 21% \times 2 роки

Відсотки: $1200000 \times 0,21 \times 2 = 504000$

Разом: 1704000

$1704000 \times 42 = 71568000 \text{ грн}$

Висновок. Комерційний кредит значно дешевший. За умов девальвації вигідніше фіксувати валютне зобов'язання одразу.

Задача 6.

1. Без страхування

Очікуваний збиток: $3000000 \times 0,05 = 150000$

Очікувана виручка: 2850000

Прибуток: $2850000 - 2100000 = 750000$

2. Страхування – 2,2%

$3000000 \times 0,022 = 66000$

Чистий дохід: $3000000 - 66000 = 2934000$

Прибуток: 834000

3. Факторинг (180 днів = 0,5 року)

Процент: $3000000 \times 0,13 \times 0,5 = 195000$

Комісія: $3000000 \times 0,018 = 54000$

Загальні витрати: 249000

Чистий дохід: 2751000

Прибуток: 651000

4. Кредит 19%

$1500000 \times 0,19 \times 0,5 = 142500$

Прибуток: $3000000 - 2100000 - 142500 = 757500$

Висновок. Найбільш економічно вигідним є страхування. Факторинг найдорожчий, але повністю ліквідує ризик неплатежу. Кредит дешевший за факторинг, але залишає кредитний ризик.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Підприємство уклало контракт на постачання товару на суму 120000 USD. Авансовий платіж становить 20%. Акредитив відкрито на термін 3 місяці. Комісія банку за відкриття – 0,5%, щомісячна комісія за обслуговування – 0,2%. Курс валюти – 41 грн/USD.

Завдання: Розрахувати суму авансового платежу в USD та грн. Визначити комісію за відкриття та обслуговування акредитиву. Обчислити загальні витрати підприємства на акредитив у USD та грн.

Задача 2. Підприємство експортує продукцію на 90000 USD. Авансовий платіж – 30%. Акредитив відкрито на 2 місяці. Комісія за відкриття – 0,4%, щомісячна комісія – 0,15%. Поточний курс – 40 грн/USD, можливі коливання $\pm 3\%$.

Завдання: Розрахувати авансовий платіж та комісії в USD і грн. Визначити загальні витрати підприємства на акредитив. Обчислити вплив валютного ризику на загальні витрати при підвищенні та зниженні курсу на 3%.

Задача 3. Підприємство імпортує обладнання на суму 150000 USD. Авансовий платіж – 25%. Термін акредитиву – 4 місяці. Комісія за відкриття – 0,6%, щомісячна комісія – 0,25%. Курс валют – 39,5 грн/USD.

Завдання: Розрахувати суму авансового платежу та комісій. Визначити загальні витрати підприємства в USD та грн. Скласти таблицю з усіма розрахунками: аванс, комісія за відкриття, щомісячні комісії, загальні витрати.

Задача 4. Підприємство уклало експортний контракт на постачання продукції до Німеччини на суму 3200000 євро з оплатою через 9 місяців одноразовим платежем. Собівартість контракту становить 11800000 грн. Поточний курс – 41,80 грн/євро.

Аналітики прогнозують три можливі сценарії курсу через 9 місяців:

1. 39,50 грн/євро
2. 42,00 грн/євро
3. 44,50 грн/євро

Підприємство може придбати валютний put-опціон зі страйком 41,50 грн/євро. Премія – 2,2% від суми контракту.

Необхідно: Визначити фінансовий результат за кожним сценарієм без хеджування. Розрахувати результат при використанні опціону. Оцінити доцільність страхування валютного ризику з позиції мінімізації втрат та збереження потенціалу прибутку.

Задача 5. Українське підприємство планує імпорт виробничої лінії зі США вартістю 2800000 дол. Додаткові витрати на доставку і монтаж – 150000 дол. Мито – 6%, ПДВ – 20%. Поточний курс – 40 грн/дол.

Розглядаються два варіанти фінансування:

1. Банківський кредит на 3 роки під 18% річних із рівномірним погашенням основної суми.
2. Фінансовий лізинг на 3 роки з авансовим платежем 20% та ставкою 15% річних.

Прогнозований щорічний чистий грошовий потік від використання обладнання – 52000000 грн.

Необхідно: Розрахувати повну первісну вартість імпорту. Визначити загальні витрати за кожним варіантом фінансування. Порівняти вплив обраної форми фінансування на рентабельність інвестиції.

Задача 6. Підприємство експортує продукцію до Польщі на суму 4500000 євро з відстрочкою платежу 2 роки. Собівартість – 3100000 євро. Імовірність дефолту покупця – 4%. Очікувані втрати у випадку дефолту – 70% суми контракту.

Розглядаються варіанти:

1. Залишити дебіторську заборгованість на балансі.
2. Застосувати факторинг без регресу під 14% річних плюс комісія 2%.
3. Застосувати форфейтинг під 9% річних із комісією 1,8%.

Необхідно: Розрахувати очікуваний фінансовий результат без страхування ризику. Визначити суму коштів, що отримає підприємство за факторингом та форфейтингом. Обґрунтувати вибір оптимального інструменту з урахуванням співвідношення ризику та прибутковості.

Задача 7. Підприємство має довгостроковий валютний кредит у розмірі 6000000 дол. під 11% річних. Курс на момент отримання кредиту – 28 грн/дол., поточний курс – 41 грн/дол. Власний капітал підприємства – 160000000 грн. Очікувана рентабельність активів (ROA) – 17%.

Банк пропонує реструктуризацію:

1. Конвертація кредиту в гривню під 22% річних.
2. Подовження строку кредиту до 7 років зі зниженням ставки до 9%, але з одноразовою комісією 3%.

Необхідно: Визначити поточний рівень боргового навантаження. Розрахувати ефект фінансового важеля за кожним варіантом. Оцінити, який варіант мінімізує валютний ризик та забезпечує зростання рентабельності власного капіталу.

Тематика есе

1. Управління фінансовими ризиками підприємства у зовнішньоекономічній діяльності
2. Порівняння фінансових наслідків експорту та реекспорту для українського підприємства
3. Значення зовнішньоекономічних контрактів для забезпечення фінансових інтересів підприємства
4. Фінансова стратегія підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності: баланс між валютним ризиком і прибутковістю
5. Управління дебіторською заборгованістю в міжнародній торгівлі: порівняльний аналіз факторингу, форфейтингу та комерційного кредиту
6. Вплив валютних коливань на фінансову стійкість експортно-орієнтованих підприємств та механізми хеджування ризиків
7. Оптимізація структури позичкового капіталу в умовах зовнішньоекономічної діяльності: ефект фінансового важеля та боргове навантаження
8. Фінансування імпорتنих операцій: вибір між банківським кредитом, лізингом та комерційним кредитом у системі управління грошовими потоками підприємства.

Основні терміни і поняття

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД), експорт, реекспорт, валютний ризик, авансовий платіж, акредитив, банківська гарантія, митне оформлення, страхування експорту валютні операції, курсові різниці, хеджування валютного ризику, форми міжнародних розрахунків, експортне кредитування, трансфертне ціноутворення в міжнародних групах.

Тема 11. Бюджетування на підприємстві

План

1. Принципи та способи бюджетування.
2. Система бюджетів на підприємстві.
3. Традиційне та процесно-орієнтоване бюджетування (АВВ).
4. Планування прибутків і збитків.
5. Планування показників балансу.
6. Прогноз руху грошових коштів.
7. Бюджетний контроль та аналіз відхилень.

Питання для контролю

1. Які принципи традиційного та процесно-орієнтованого бюджетування?
2. Чим АВВ відрізняється від класичного підходу до складання бюджетів?
3. Які бюджети формуються на підприємстві та яка їх структура?
4. Як ідентифікуються драйвери витрат у АВВ?
5. Яким чином плануються прибутки, збитки та грошові потоки?
6. Як оцінюється ефективність бюджетного контролю?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Принципи та способи бюджетування, система бюджетів на підприємстві, планування прибутків і збитків, планування показників балансу, прогноз руху грошових коштів, бюджетний контроль та аналіз відхилень.

Бюджетування на підприємстві – це процес фінансового планування та контролю, який забезпечує оптимальне використання ресурсів і досягнення стратегічних цілей. Сучасна практика відходить від традиційного формування бюджетів через простий перерозподіл коштів між підрозділами. Натомість зростає значення процесно-орієнтованого бюджетування (Activity-Based Budgeting, АВВ), яке базується на аналізі витрат за бізнес-процесами, що створюють цінність для підприємства.

АВВ дозволяє:

- формувати бюджети за ключовими процесами, а не лише функціональними центрами;
- визначати основні драйвери витрат та шляхи оптимізації непрямих витрат;
- підвищувати прозорість і гнучкість фінансового управління;

- корелювати планові витрати з фактичними процесними показниками, що підвищує ефективність використання ресурсів;
- інтегрувати підходи Activity-Based Costing (ABC) та Activity-Based Management (ABM) для контролю витрат і управління бізнес-процесами.

Традиційне бюджетування базується на прогнозах минулого періоду та нормативних статтях витрат, тоді як АВВ дозволяє планувати ресурси відповідно до фактичного створення вартості, що особливо ефективно для підприємств із високою часткою непрямих витрат або складними процесами.

Система бюджетів підприємства включає:

- Операційні бюджети (виручка, собівартість, операційні витрати, прибуток).
- Фінансові бюджети (грошові потоки, баланс, капітальні витрати).
- Консолідований бюджет, що агрегує всі операційні та фінансові бюджети.

Прогнозування грошових потоків та аналіз відхилень дозволяють своєчасно виявляти фінансові ризики та оптимізувати ресурсні витрати, а впровадження АВВ підвищує ефективність управління оборотним капіталом і операційними результатами.

Практичні завдання

Задача 1. Формування бюджету прибутків і збитків (АВВ)

Підприємство виробляє 4000 одиниць продукції. Продажна ціна – 250 грн/од., змінні витрати – 150 грн/од. Постійні витрати за процесами: виробництво – 300000 грн, управлінські процеси – 80000 грн, підтримка продажів – 50000 грн.

Завдання: Розрахувати виручку від реалізації. Визначити валову маржу та прибуток за кожним процесом. Скласти прогнозний бюджет прибутків і збитків із розподілом по процесах.

Задача 2. Планування показників балансу з урахуванням процесів

Поточні активи: грошові кошти – 120000 грн, дебіторська заборгованість – 90000 грн, запаси – 60000 грн. Поточні зобов'язання – 100000 грн, довгострокові зобов'язання – 140000 грн, власний капітал – 130000 грн.

Завдання: Скласти плановий баланс підприємства. Визначити коефіцієнт фінансової стійкості. Ідентифікувати процеси, що створюють найбільше навантаження на обіг активів.

Задача 3. Прогноз руху грошових коштів (АВВ)

Надходження від реалізації – 600000 грн, виплати постійних витрат по процесах – 350000 грн, змінні витрати – 180000 грн, капітальні витрати – 40000 грн.

Завдання: Розрахувати чистий рух грошових коштів із деталізацією за процесами. Визначити надлишок або потребу у фінансуванні. Визначити, які процеси можна оптимізувати для підвищення грошового потоку.

Задача 4. Інтегроване бюджетування операційної діяльності підприємства

Підприємство планує діяльність на I квартал наступного року та формує систему операційних і фінансових бюджетів. Основна продукція реалізується за ціною 1250 грн за одиницю. Прогнозований обсяг продажу становить: січень – 4000 од., лютий – 4500 од., березень – 5000 од.

Умовно-змінні виробничі витрати на одиницю продукції становлять 720 грн, у тому числі матеріали – 420 грн, пряма заробітна плата – 180 грн, змінні накладні витрати – 120 грн. Постійні виробничі витрати – 1350000 грн на місяць.

Політика управління запасами передбачає, що залишок готової продукції на кінець кожного місяця має становити 15% від обсягу продажу наступного місяця. На початок січня залишок готової продукції – 600 од.

Матеріали закупаються за ціною 210 грн за одиницю. Норма витрат матеріалів – 2 одиниці матеріалу на 1 одиницю продукції. Запас матеріалів на кінець місяця має становити 20% потреби наступного місяця. Початковий запас матеріалів – 1800 од.

60% продажів здійснюється з відстрочкою платежу на один місяць, 40% – за готівку в поточному місяці. Заборгованість покупців на початок січня – 2800000 грн.

Оплата матеріалів здійснюється так: 50% – у місяці закупівлі, 50% – у наступному. Кредиторська заборгованість на початок січня – 1200000 грн.

Адміністративні та збутові витрати становлять 600000 грн на місяць, з них 70% – постійні, 30% – змінні (пропорційно до обсягу реалізації).

Підприємство планує придбати в лютому обладнання вартістю 2500000 грн (оплата одноразово). Мінімальний залишок грошових коштів – 1000000 грн. У разі дефіциту коштів підприємство може залучити короткостроковий кредит під 18% річних із нарахуванням відсотків щомісяця.

Необхідно:

1. Скласти бюджет продажів та виробництва на I квартал.

2. Сформувати бюджет закупівлі матеріалів.
3. Розрахувати бюджет доходів і витрат (прибутків і збитків) за квартал.
4. Скласти бюджет руху грошових коштів за кожний місяць кварталу.
5. Визначити потребу в зовнішньому фінансуванні та суму можливого короткострокового кредиту.
6. Оцінити очікуваний фінансовий результат та ліквідність підприємства за результатами бюджетування.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

1. Виручка = $4000 * 250 = 1000000$ грн
2. Змінні витрати = $4000 * 150 = 600000$ грн
3. Валова маржа = Виручка – Змінні витрати = 400000 грн
4. Розподіл прибутку за процесами:
 - Виробництво: $400000 - 300000 = 100000$ грн
 - Управлінські процеси: $0 - 80000 = -80000$ грн
 - Підтримка продажів: $0 - 50000 = -50000$ грн

Таблиця 11.1.

Бюджет прибутків і збитків за процесами

Процес	Витрати, грн	Прибуток/Збиток, грн
Виробництво	300000	100000
Управління	80000	-80000
Продажі	50000	-50000
Разом	430000	-30000

Висновок: виробничий процес забезпечує позитивний фінансовий результат і є основним джерелом прибутку підприємства, тоді як управлінські процеси та підтримка продажів створюють значне навантаження на фінансовий результат, формуючи збитки. Загальна оцінка бюджету показує, що при поточному рівні витрат підприємство отримує незначний збиток, що підкреслює необхідність контролю за витратами та оптимізації непрямих процесів для підвищення фінансової ефективності.

Задача 2.

Таблиця 11.2.

Баланс

Актив	Сума, грн	Пасив	Сума, грн
Грошові кошти	120000	Поточні зобов'язання	100000
Дебіторська заборгованість	90000	Довгострокові зобов'язання	140000
Запаси	60000	Власний капітал	130000
Разом	270000	Разом пасиви	270000

Фінансова стійкість = Власний капітал / Загальні активи = 130000 / 270000 = 0,48 → помірно висока.

Висновок: підприємство має помірно високу фінансову стійкість, адекватну для забезпечення операційної діяльності. Найбільше навантаження на активи створюють виробничий процес через запаси та управління дебіторською заборгованістю, що вказує на можливості оптимізації оборотного капіталу та підвищення ефективності використання активів. Плановий баланс демонструє необхідність постійного контролю за співвідношенням власного капіталу та зобов'язань для підтримки стабільності фінансового стану підприємства.

Задача 3.

Чистий рух грошових коштів = Надходження – Виплати – Капітальні витрати = 600000 – (350000 + 180000) – 40000 = 30000 грн → невеликий надлишок.

Процеси для оптимізації: управління постійними витратами та оптимізація виробничих та операційних витрат для збільшення грошового потоку.

Задача 4.

Таблиця 11.3.

Бюджет продажів підприємства

Показник	Січень	Лютий	Березень
Обсяг реалізації, од.	4000	4500	5000
Ціна за одиницю, грн	1250	1250	1250
Виручка, грн	5000000	5625000	6250000
40% готівкою	2000000	2250000	2500000
60% у кредит	3000000	3375000	3750000

Таблиця 11.4.

Бюджет виробництва

Показник	Січень	Лютий	Березень
План продажу, од.	4000	4500	5000
Запас на кінець (15%)	675	750	750
Запас на початок	600	675	750
Обсяг виробництва	4075	4575	5000

Формула: Виробництво = Продаж + Кінцевий запас – Початковий запас

Кінцеві запаси: Січень: $15\% \times 4\,500 = 675$ од.

Лютий: $15\% \times 5\,000 = 750$ од.

Березень: $15\% \times 5\,000 = 750$ од.

Таблиця 11.5.

Бюджет матеріалів

Показник	Січень	Лютий	Березень
Виробництво, од.	4075	4575	5000
Потреба матеріалу, од.	8150	9150	10000
Кінцевий запас (20%)	1830	2000	2000
Початковий запас	1800	1830	2000
Закупівля, од.	8180	9320	10000
Вартість закупівель, грн	1717800	1957200	2100000

Норма: 2 од. матеріалу на 1 од. продукції

Ціна одиниці матеріалу: 210 грн.

Політика запасів: 20% потреби наступного місяця

Кінцеві запаси:

Січень: $20\% \times 9150 = 1830$

Лютий: $20\% \times 10000 = 2000$

Березень: 2000 (умовно)

Таблиця 11.6.

Бюджет виробничих витрат

Показник	На одиницю	Разом за квартал
Матеріали	420	5733000
Пряма зарплата	180	2457000
Змінні накладні	120	1638000
Разом змінні витрати	720	9828000
Постійні витрати (1350000 × 3)	–	4050000
Виробнича собівартість	–	13878000

Змінні витрати = $30\% \times$ виручка

Постійні витрати = 420000 грн/міс.

Таблиця 11.7.

Бюджет адміністративних та збутових витрат

Показник	Січень	Лютий	Березень
Змінні (30%)	1500000	1687500	1875000
Постійні	420000	420000	420000
Разом	1920000	2107500	2295000

Таблиця 11.8.

Бюджет доходів і витрат

Показник	Сума, грн
Виручка	16875000
Виробнича собівартість	13878000
Валовий прибуток	2997000
Адміністративні та збутові	6322500
Фінансовий результат	-3325500

Таблиця 11.9.

Бюджет руху грошових коштів

Показник	Січень	Лютий	Березень
Надходження коштів			
40% поточних продажів	2000000	2250000	2500000
60% попереднього місяця	–	3000000	3375000
Погашення дебіторської заборгованості	2800000	–	–
Разом надходження	4800000	5250000	5875000
Грошові виплати			
Виробничі витрати	3200000	3600000	4000000
Змінні адм. та збутові	1500000	1687500	1875000
Постійні адм. та збутові	420000	420000	420000
Інвестиція в обладнання	–	2500000	–
Відсотки за кредитом	–	19800	79163
Разом виплати	5120000	8227300	6374163
Чистий грошовий потік	-320000	-2977300	-499163
Фінансування			
Залучення кредиту	1320000	3977300	499163
Залишок коштів на кінець місяця	1000000	1000000	1000000

Таблиця 11.10.

Розрахунок точки безбитковості та маржинального прибутку

Показник	Розрахунки	Значення
Обсяг реалізації, од.	$4000 + 4500 + 5000$	13500
Ціна за одиницю, грн	умова	1250
Виручка, грн	13500×1250	16875000
Виробнича собівартість, грн	умова	13878000
Валовий прибуток (маржинальний дохід), грн	$16875000 - 13878000$	2997000
Змінні витрати на 1 од., грн	$13878000 / 13500$	1028
Маржинальний дохід на 1 од., грн	$1250 - 1028$	222
Коефіцієнт маржинального доходу	$222 / 1250$	0,1776 (17,76%)
Постійні витрати, грн	$2997000 + 3325500$	6322500
Фінансовий результат, грн	$2997000 - 6322500$	-3325500
Точка безбитковості, од.	$6322500 / 222$	28480
Точка безбитковості, грн	28480×1250	35600000
Запас фінансової міцності, од.	$13500 - 28480$	-14980
Рівень покриття безбитковості	$13500 / 28480$	47,4%

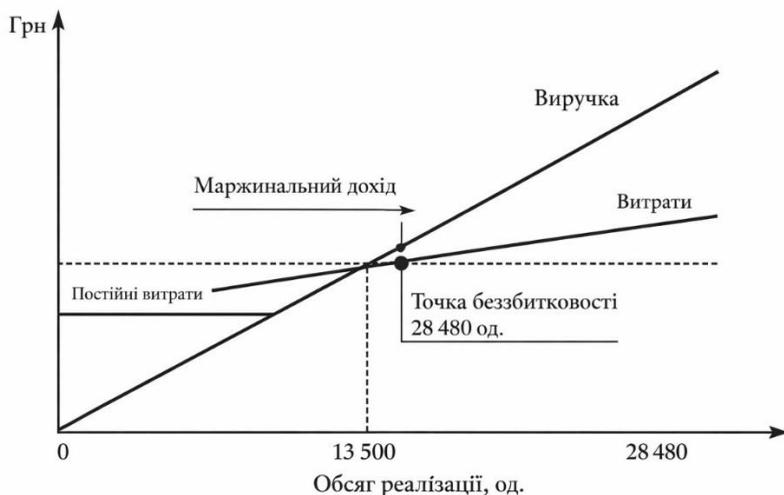

Рис.11.1 Графік точки безбитковості та фактичний обсяг продажу із маржинальним доходом

Висновок: за результатами складання операційних та фінансових бюджетів встановлено, що при запланованому обсязі реалізації 13500 одиниць продукції та ціні 1250 грн за одиницю підприємство формує виручку в обсязі 16875000 грн. Разом з тим структура витрат свідчить про надмірно високу собівартість виробництва, що становить 13878000 грн, а адміністративні та збутові витрати – 6322500 грн. У підсумку фінансовий результат кварталу є від'ємним і складає –3325500 грн, що вказує на незбалансованість операційної моделі.

Ключовою проблемою є недостатній рівень маржинального доходу. Змінні витрати на одиницю продукції (720 грн) формують значне навантаження на валовий прибуток, а висока частка змінних адміністративно–збутових витрат додатково знижує операційну ефективність. Фактично підприємство працює з низьким рівнем операційного важеля, але при цьому має значний обсяг постійних витрат, що погіршує фінансовий результат при поточному рівні реалізації.

Аналіз бюджету руху грошових коштів показав, що попри від'ємний фінансовий результат, підприємство в окремих місяцях генерує позитивний грошовий потік за рахунок структури розрахунків із покупцями. Однак у лютому виникає дефіцит ліквідності через здійснення інвестиційного платежу в розмірі 2500000 грн, що свідчить про необхідність залучення короткострокового кредиту або перегляду графіка інвестицій.

Ситуація демонструє класичну проблему розриву між прибутковістю та ліквідністю. Підприємство може тимчасово підтримувати платоспроможність, однак за відсутності структурних змін у витратній політиці накопичуватиме збитки. Це підвищує ризик втрати фінансової стійкості в середньостроковій перспективі.

Для покращення фінансового стану доцільно:

- переглянути цінову політику з метою підвищення маржинального доходу;
- оптимізувати змінні витрати через роботу з постачальниками або зміну технології виробництва;
- зменшити частку змінних адміністративно–збутових витрат;
- синхронізувати інвестиційні рішення з прогнозом грошових потоків;
- оцінити точку беззбитковості та необхідний мінімальний обсяг реалізації для покриття постійних витрат.

Розрахунок маржинального доходу на одиницю продукції показує, що з кожної реалізованої одиниці підприємство отримує лише 222 грн покриття постійних витрат і формування прибутку, що відповідає

коефіцієнту маржинального доходу 17,76%. Такий рівень маржинальності є критично низьким з огляду на існуючу структуру витрат. Саме співвідношення між відносно невисоким маржинальним доходом і значним обсягом постійних витрат зумовлює виникнення збитку.

Точка беззбитковості становить 28480 одиниць продукції або 35600000 грн у вартісному вимірі, що більш ніж удвічі перевищує фактичний обсяг реалізації. Фактичний рівень діяльності забезпечує лише 47,4% необхідного беззбиткового обсягу, що означає від'ємний запас фінансової міцності. Це свідчить про високий рівень операційного ризику та чутливість підприємства до будь-яких коливань обсягів реалізації.

Отже, основна причина збитковості полягає не у відсутності попиту як такого, а у невідповідності масштабу виробництва та реалізації поточної структури витрат. Для досягнення беззбитковості підприємству необхідно або суттєво наростити обсяг продажів, або переглянути політику ціноутворення з метою підвищення маржинального доходу, або оптимізувати структуру змінних і постійних витрат. Найбільш реалістичним виглядає комбінований підхід, що передбачає одночасну роботу над збільшенням виручки та зниженням витратного навантаження, що дозволить зменшити точку беззбитковості та підвищити фінансову стійкість підприємства.

Таким чином, результати бюджетування свідчать, що при заданих параметрах діяльності підприємство не досягає цільового рівня фінансової ефективності, а тому управлінські рішення повинні бути спрямовані на коригування структури витрат, підвищення операційної рентабельності та забезпечення збалансованості між прибутковістю і ліквідністю.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. План продажів – 5500 од., ціна – 220 грн/од., змінні витрати – 140 грн/од., постійні витрати по процесах: виробництво – 280000 грн, управлінські – 90000 грн, підтримка продажів – 60000 грн. Складіть прогноз бюджету прибутків і збитків за процесами.

Задача 2. Активи: грошові кошти – 150000 грн, дебіторська заборгованість – 110000 грн, запаси – 70000 грн. Зобов'язання: поточні – 130000 грн, довгострокові – 180000 грн, власний капітал – 120000 грн. Складіть плановий баланс і визначте фінансову стійкість.

Задача 3. Надходження від реалізації – 700000 грн, виплати постійних витрат – 360000 грн, змінні – 250000 грн, капітальні витрати – 60000 грн. Розрахуйте чистий рух грошових коштів, визначте потребу або

надлишок, ідентифікуйте процеси, які створюють найбільше навантаження на грошові потоки.

Задача 4. Підприємство виробляє один вид продукції та планує діяльність на II квартал року. Ціна реалізації становить 980 грн за одиницю. Прогноз обсягу продажу: квітень – 6000 од., травень – 6500 од., червень – 7200 од.

Змінні виробничі витрати на одиницю – 540 грн, у тому числі матеріали – 300 грн, пряма заробітна плата – 150 грн, змінні накладні витрати – 90 грн. Постійні виробничі витрати – 1100000 грн на місяць.

Залишок готової продукції на кінець кожного місяця має становити 10% обсягу продажу наступного місяця. Початковий залишок готової продукції – 500 од.

Норма витрат матеріалів – 3 кг на одиницю продукції. Ціна 1 кг матеріалу – 70 грн. Запас матеріалів на кінець місяця – 15% потреби наступного місяця. Початковий запас матеріалів – 4000 кг.

70% продажів здійснюється з відстрочкою платежу на один місяць, 30% – за готівку. Дебіторська заборгованість на початок періоду – 3200000 грн.

Підприємство має довгостроковий кредит 4000000 грн під 16% річних (сплата відсотків щоквартально). У травні планується виплата дивідендів – 1200000 грн. Мінімальний залишок грошових коштів – 800000 грн.

Необхідно:

1. скласти бюджет продажів, виробництва та закупівлі матеріалів;
2. сформувати бюджет прибутків і збитків за квартал;
3. скласти бюджет руху грошових коштів;
4. визначити потребу в додатковому короткостроковому фінансуванні;
5. оцінити вплив кредитного навантаження на фінансовий результат і ліквідність.

Задача 5. Підприємство планує виробництво двох видів продукції – А та Б на I квартал року. Ціна реалізації: А – 1500 грн, Б – 2100 грн. Плановий обсяг продажу:

Січень: А – 2000 од., Б – 1200 од.

Лютий: А – 2300 од., Б – 1400 од.

Березень: А – 2500 од., Б – 1600 од.

Змінні витрати на одиницю: А – 900 грн; Б – 1 200 грн.

Підприємство застосовує процесно-орієнтоване бюджетування. Непрямі витрати формуються за двома процесами:

1. обробка замовлень – 1800000 грн за квартал (драйвер – кількість партій, 1 партія = 100 од.);

2. контроль якості – 900000 грн за квартал (драйвер – машино–години; А – 2 год/од., Б – 3 год/од.).

Адміністративні витрати – 1500000 грн за квартал.

60% реалізації – з відстрочкою платежу на 1 місяць. Капітальні інвестиції у березні – 3000000 грн.

Необхідно:

1. скласти бюджет продажів;
2. визначити виробничу програму;
3. розподілити непрямі витрати за принципами АВВ;
4. сформувати бюджет прибутків і збитків;
5. скласти прогноз руху грошових коштів;
6. оцінити рентабельність кожного виду продукції та доцільність зміни структури продажу.

Задача 6. Підприємство планує діяльність на півріччя. Середня ціна реалізації – 1100 грн. Плановий обсяг продажу – 36000 од. за півріччя (розподіл по місяцях рівномірний).

Змінні витрати на одиницю – 660 грн. Постійні витрати – 4200000 грн за півріччя.

Підприємство має короткостроковий кредит 2500000 грн під 20% річних (сплата відсотків щомісяця).

Політика дебіторської заборгованості: 50% – оплата в місяці продажу, 50% – у наступному місяці.

У квітні планується модернізація обладнання на суму 1800000 грн, що зменшить змінні витрати до 610 грн з травня.

Необхідно:

1. скласти бюджет доходів і витрат до та після модернізації;
2. визначити точку беззбитковості до і після змін;
3. сформувати бюджет руху грошових коштів;
4. оцінити запас фінансової міцності;
5. визначити, чи забезпечує модернізація зростання операційної рентабельності та фінансової стійкості.

Тематика есе

1. Трансформація бюджетування від традиційного до процесно–орієнтованого підходу (АВВ).

2. Вплив Activity–Based Budgeting на ефективність управління оборотним капіталом.

3. Система бюджетів підприємства: операційні, фінансові та консолідовані бюджети.

4. Вплив бюджетного контролю та аналізу відхилень на фінансову стійкість і платоспроможність суб'єктів господарювання

5. Цифровізація бюджетного процесу: автоматизація фінансового планування та її вплив на якість управлінських рішень

6. Узгодження стратегічних цілей підприємства з системою операційних бюджетів: теоретичні засади та практичні аспекти впровадження

Основні терміни і поняття

Традиційне бюджетування, процесно-орієнтоване бюджетування (Activity-Based Budgeting, ABB), Activity-Based Costing (ABC), Activity-Based Management (ABM), операційний бюджет, фінансовий бюджет, генеральний (консолідований) бюджет, валова маржа, чистий прибуток, грошові потоки, драйвер витрат, бюджетний контроль, відхилення (позитивні та негативні), точка беззбитковості, маржинальний дохід.

Тема 12. Фінансовий контролінг

План

1. Сутність фінансового контролінгу та його роль у підприємстві.
2. Методи контролінгу: Direct-Costing, ABC, XYZ, функціонально-вартісний аналіз.
3. Аналіз беззбитковості та оптимізація розмірів партій продукції.
4. Аналіз знижок та їх вплив на фінансові результати.
5. Аналіз сильних і слабких сторін, стратегічний баланс.
6. Портфельний аналіз та модель життєвого циклу продукції.
7. Організаційний аналіз та система раннього попередження.
8. Дискримінантний аналіз, аналіз shareholder-value, Balanced Scorecard, бенчмаркінг.

Питання для контролю

1. Що таке фінансовий контролінг і які його ключові функції?
2. Як застосовуються методи Direct-Costing, ABC та XYZ у практиці контролінгу?
3. Як розраховується точка беззбитковості та що вона показує?
4. Які методи функціонально-вартісного аналізу використовуються для оптимізації витрат?
5. Як здійснюється аналіз сильних і слабких сторін та стратегічний баланс?
6. Що таке Balanced Scorecard і як її інтегрують у фінансовий контролінг?
7. Як використовуються портфельний аналіз та модель життєвого циклу продукції для прийняття стратегічних рішень?

Розгорнуте обговорення основних положень теми

Фінансовий контролінг – це система управління, спрямована на планування, моніторинг та оптимізацію фінансових і операційних показників підприємства. Він дозволяє забезпечити прозорість ресурсів, оцінку ефективності бізнес–процесів та підтримку стратегічних рішень менеджменту.

Методи фінансового контролінгу включають:

- Direct–Costing (директ–костинг) – облік тільки змінних витрат для розрахунку маржинального доходу, що дозволяє оцінити внесок продукту у покриття постійних витрат.

- ABC–аналіз (Activity–Based Costing) – визначення витрат за бізнес–процесами та продуктами для точнішого розподілу непрямих витрат.

- XYZ–аналіз – аналіз стабільності попиту на продукцію, що дозволяє планувати запаси.

- Функціонально–вартісний аналіз – виявлення витратних центрів та оптимізація ресурсів за функціональними групами.

- Аналіз безбитковості (Break–Even Analysis) – визначає обсяг продажів, при якому прибуток дорівнює нулю.

- Оптимізація розмірів партій продукції – баланс між витратами на зберігання та витратами на перевиробництво.

- Аналіз знижок – оцінка впливу знижок на маржу та грошові потоки.

- SWOT–аналіз (аналіз сильних та слабких сторін) та стратегічний баланс – інструменти для оцінки конкурентних позицій підприємства.

- Портфельний аналіз та модель життєвого циклу продукту – допомагають визначити пріоритети у розвитку продуктів та ресурсів.

- Організаційний аналіз та система раннього попередження – контроль за фінансовими ризиками та їх мінімізація.

- Дискримінантний аналіз – прогноз фінансового стану підприємства на основі ключових показників.

- Shareholder–Value Analysis – оцінка вартості компанії з точки зору власників капіталу.

- Balanced Scorecard (BSC) – інтегрує фінансові та нефінансові показники для стратегічного управління.

- Бенчмаркінг – порівняння показників підприємства з кращими практиками ринку.

Фінансовий контролінг поєднує ці інструменти для забезпечення:

- прозорого обліку витрат;

- ефективного планування грошових потоків;
- оптимізації прибутку та витрат;
- підтримки стратегічних рішень менеджменту.

Практичні завдання

Задача 1. Direct–Costing та Break–Even Analysis

Підприємство випускає 1000 одиниць продукції. Ціна продажу – 500 грн/од., змінні витрати – 300 грн/од., постійні витрати – 120000 грн.

Завдання:

1. Розрахуйте маржинальний дохід.
2. Визначте точку беззбитковості в одиницях продукції та в грошовому виразі.

Задача 2. ABC–аналіз витрат

Підприємство має три основні процеси: виробництво (200000 грн), маркетинг (80000 грн), логістика (50000 грн). Обсяг виробленої продукції – 1000 од.

Завдання:

1. Розподіліть непрямі витрати на одиницю продукції за процесами.
2. Визначте, який процес створює найбільше навантаження на собівартість продукції.

Задача 3. XYZ–аналіз та оптимізація запасів

Середньомісячні продажі продукції: А – 500 од., В – 120 од., С – 30 од. Стандартне відхилення попиту: А – 10%, В – 40%, С – 90%.

Завдання:

1. Класифікуйте товари за стабільністю попиту (X, Y, Z).
2. Визначте рекомендації щодо обсягів запасів кожного товару.

Задача 4. Комплексний кейс: Фінансовий контролінг у підприємстві «АгроТех»

Ситуація

Підприємство «АгроТех» займається виробництвом та продажем трьох типів обладнання для агросектору:

- Продукт А – основна продукція, стабільний попит;
- Продукт В – продукція зі змінним попитом;
- Продукт С – продукція з нестабільним попитом, сезонна.

Таблиця 12.1.

Вихідні дані

Показник	Продукт А	Продукт В	Продукт С
Обсяг виробництва (одиниць)	1000	500	100
Ціна продажу (грн/од.)	500	600	1200
Змінні витрати (грн/од.)	300	400	800

Постійні витрати (грн)	200000 (на всі продукти)		
Непрямі витрати (маркетинг, логістика, адміністрування, грн)	150000 (розподіл АВС)		
Стандартне відхилення попиту (%)	10%	35%	80%

Менеджмент планує оптимізувати запаси, витрати та розробити систему контролю за ефективністю бізнес–процесів за допомогою Balanced Scorecard.

Завдання

1. Direct–Costing: Розрахуйте маржинальний дохід для кожного продукту та для підприємства загалом.

Визначте точку безбитковості (одиниць та у грошах) для підприємства.

2. АВС–аналіз: Розподіліть непотрібні непрямі витрати (150000 грн) між продуктами пропорційно витратам на виробництво.

Визначте, який продукт створює найбільше навантаження на собівартість.

3. XYZ–аналіз та оптимізація запасів: Класифікуйте продукцію за стабільністю попиту (X, Y, Z).

Розробіть рекомендації щодо обсягів запасів для кожного продукту.

4. Balanced Scorecard (BSC): Розробіть 4 ключові показники для підприємства «АгроТех»:

- Фінансові показники (рентабельність, маржинальний дохід)
- Показники для клієнтів (своєчасність поставок, задоволеність клієнтів)
- Показники внутрішніх процесів (ефективність виробничих та логістичних процесів)
- Показники навчання та росту (ефективність персоналу, впровадження інновацій)

Задача 5. Бенчмаркінг фінансово–операційних показників підприємства

Підприємство «ТехМаш» здійснює виробництво сільськогосподарського обладнання та планує підвищити свою конкурентоспроможність шляхом впровадження системи фінансового контролінгу із застосуванням бенчмаркінгу. Для цього проведено порівняння ключових показників діяльності підприємства із середніми значеннями лідерів галузі (топ–3 компаній ринку).

Таблиця 12.2.

Вихідні дані

Показник	«ТехМаш»	Кращі практики ринку
Рентабельність продажів, %	12	18
Операційна маржа, %	15	22
Собівартість одиниці продукції, грн	8500	7600
Оборотність запасів, разів на рік	4	7
Тривалість виробничого циклу, днів	18	11
Частка адміністративних витрат у виручці, %	14	9
Коефіцієнт своєчасності поставок, %	89	96

Обсяг реалізації підприємства становить 1200 одиниць продукції на рік, середня ціна реалізації – 10000 грн за одиницю.

Необхідно:

1. Розрахувати абсолютні та відносні відхилення показників підприємства «ТехМаш» від кращих практик ринку.

2. Визначити потенційний резерв підвищення прибутку за умови досягнення рівня рентабельності продажів лідерів галузі.

3. Оцінити можливий економічний ефект від зниження собівартості до рівня галузевого бенчмарку.

4. Проаналізувати вплив прискорення оборотності запасів на потребу в оборотному капіталі (за умови, що середній обсяг запасів становить 5 000 000 грн).

5. Сформулювати управлінські рішення щодо підвищення ефективності діяльності підприємства на основі результатів бенчмаркінгу.

Завдання має на меті оцінити відставання підприємства від галузевих лідерів, визначити кількісні резерви підвищення ефективності та обґрунтувати стратегічні напрями вдосконалення фінансового та операційного управління.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Задача 1.

Маржинальний дохід = (Ціна – Змінні витрати) * Обсяг = (500 – 300) * 1000 = 200000 грн

Точка беззбитковості (од.) = Постійні витрати / Маржа на одиницю = 120000 / 200 = 600 од.

Точка беззбитковості (грн) = 600 * 500 = 300000 грн

Задача 2.

Витрати на одиницю:

Виробництво: 200000 / 1000 = 200 грн

Маркетинг: $80000 / 1000 = 80$ грн

Логістика: $50000 / 1000 = 50$ грн

Найбільше навантаження на собівартість – виробничий процес (200 грн/од.).

Задача 3.

Класифікація:

X: стабільний попит, $\sigma \leq 10\% \rightarrow A$

Y: помірна нестабільність, $10\% < \sigma \leq 50\% \rightarrow B$

Z: висока нестабільність, $\sigma > 50\% \rightarrow C$

Рекомендації:

A: великі запаси, регулярне поповнення

B: помірні запаси, контроль попиту

C: мінімальні запаси, виробництво на замовлення

Задача 4.

1. Direct–Costing

Маржинальний дохід = (Ціна – Змінні витрати) \times Обсяг виробництва

A: $(500 - 300) \times 1000 = 200000$ грн

B: $(600 - 400) \times 500 = 100000$ грн

C: $(1200 - 800) \times 100 = 40000$ грн

Загальний маржинальний дохід = $200000 + 100000 + 40000 = 340000$

грн

Точка беззбитковості (одиниць) = Постійні витрати / Середня маржа на одиницю:

Середня маржа на одиницю = $340000 / (1000 + 500 + 100) = 200$ грн

Точка беззбитковості = $200000 / 200 = 1000$ од.

Точка беззбитковості (грн) = $1000 \times$ середня ціна продажу (533 грн) = 533000 грн

2. ABC–аналіз

Пропорційний розподіл непрямих витрат:

Виробничі витрати:

A: $1000 \times 300 = 300000$

B: $500 \times 400 = 200000$

C: $100 \times 800 = 80000$

Загальні прямі витрати = 580000

Непрямі витрати на продукт:

A: $150000 \times 300000 / 580000 = 77586$ грн

B: $150000 \times 200000 / 580000 = 51724$ грн

C: $150000 \times 80000 / 580000 = 20690$ грн

Висновок: найбільше навантаження на собівартість – продукт A.

3. XYZ–аналіз

Класифікація за стабільністю попиту:

X ($\sigma \leq 10\%$) – А

Y ($10\% < \sigma \leq 50\%$) – В

Z ($\sigma > 50\%$) – С

Рекомендації щодо запасів:

А: великі запаси, регулярне поповнення

В: помірні запаси, контроль попиту

С: мінімальні запаси, виробництво на замовлення

4. Balanced Scorecard (BSC)

Фінанси: маржинальний дохід ≥ 340000 грн, рентабельність $\geq 15\%$

Клієнти: $\geq 95\%$ своєчасних поставок, рейтинг задоволеності $\geq 4,5/5$

Внутрішні процеси: оптимізація виробничого циклу ≤ 5 днів на замовлення

Навчання та ріст: $\geq 90\%$ персоналу пройшли тренінги, 2 нові інноваційні продукти на рік

Задача 5.

1. Визначення базових фінансових показників підприємства

Обсяг реалізації: $1200 \text{ од.} \times 10000 \text{ грн} = 12000000 \text{ грн}$ виручки

Фактична рентабельність продажів = 12%

Фактичний прибуток: $12000000 \times 0,12 = 1440000 \text{ грн}$

Собівартість одиниці: 8500 грн

Загальна собівартість: $1200 \times 8500 = 10200000 \text{ грн}$

Валовий прибуток = $12000000 - 10200000 = 1800000 \text{ грн}$ (різниця пояснюється наявністю адміністративних та інших витрат)

2. Абсолютні та відносні відхилення від кращих практик

Рентабельність продажів 12% проти 18%

Абсолютне відхилення: -6 в.п.

Відносне відставання: $-6 / 18 \times 100\% = -33,3\%$

Операційна маржа 15% проти 22%

Абсолютне відхилення: -7 в.п.

Відносне відставання: $-31,8\%$

Собівартість одиниці $8500 - 7600 = +900 \text{ грн}$

Відносне перевищення: $900 / 7600 \times 100\% = 11,8\%$

Оборотність запасів 4 проти 7 разів

Відставання: -3 обороти

Відносне відставання: $-42,9\%$

Тривалість циклу $18 - 11 = +7$ днів

Перевищення: $63,6\%$

Адміністративні витрати 14% проти 9%

Перевищення: $+5 \text{ в.п.}$

Відносно: $55,6\%$

Своєчасність поставок

89 % проти 96 %

Відставання: -7 в.п.

3. Потенційний резерв прибутку при досягненні рентабельності 18 %

Очікуваний прибуток при 18 %: $12000000 \times 0,18 = 2160000$ грн

Додатковий резерв прибутку: $2160000 - 1440000 = 720\ 000$ грн

Отже, підприємство недоотримує 720000 грн прибутку щороку.

4. Ефект від зниження собівартості до рівня бенчмарку

Нова собівартість: $1200 \times 7600 = 9120000$ грн

Економія витрат: $10200000 - 9120000 = 1080000$ грн

Це безпосередній приріст прибутку на 1080000 грн.

5. Вплив прискорення оборотності запасів

Поточний обсяг запасів: 5000000 грн

Оборотність = 4 рази

Річний обсяг реалізації через запаси = $5000000 \times 4 = 20000000$ грн

(умовний оборот)

За умови оборотності 7 разів необхідний обсяг запасів:

$20000000 / 7 = 2857000$ грн

Вивільнення оборотного капіталу: $5000000 - 2857000 = 2143000$ грн

Отже, підприємство може вивільнити понад 2,1 млн грн оборотних коштів.

Висновок: Підприємство має суттєве відставання від галузевих лідерів за всіма ключовими показниками. Найбільші резерви підвищення ефективності пов'язані із:

- зниженням собівартості продукції (економічний ефект 1,08 млн грн);
- підвищенням рентабельності продажів (додатковий прибуток 720 тис. грн);
- прискоренням оборотності запасів (вивільнення понад 2,1 млн грн оборотного капіталу);
- оптимізацією адміністративних витрат;
- скороченням виробничого циклу та підвищенням рівня сервісу.

Бенчмаркінг показав наявність значного внутрішнього потенціалу підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Direct-Costing та Break-Even Analysis

Обсяг виробництва – 2 000 од., ціна продажу – 450 грн, змінні витрати – 280 грн/од., постійні витрати – 250 000 грн. Розрахувати маржинальний дохід, точку беззбитковості в одиницях і в грошовому виразі.

Задача 2. ABC-аналіз

Процеси: виробництво – 300 000 грн, маркетинг – 120 000 грн, логістика – 60 000 грн. Обсяг продукції – 2 500 од. Розподілити витрати на одиницю та визначити основний драйвер собівартості.

Задача 3. XYZ-аналіз та оптимізація запасів

Середньомісячні продажі: D – 400 од., E – 90 од., F – 20 од. Відхилення попиту: D – 5%, E – 35%, F – 80%. Класифікувати товари та запропонувати оптимальні обсяги запасів.

Задача 4. Balanced Scorecard

Розробити 4 показники для BSC для підприємства виробничої галузі: фінансові, клієнтські, внутрішніх процесів, навчання та росту.

Задача 5. Фінансовий контролінг у підприємстві «АгроЛюкс»

Підприємство «АгроЛюкс» виробляє три види обладнання:

- Продукт X – стабільний попит;
- Продукт Y – середньозмінний попит;
- Продукт Z – сезонна продукція, нестабільний попит.

Таблиця 12.3.

Вихідні дані

Показник	Продукт X	Продукт Y	Продукт Z
Обсяг виробництва (одиниць)	1500	800	200
Ціна продажу (грн/од.)	400	550	1100
Змінні витрати (грн/од.)	250	350	750
Постійні витрати (грн)	250000 (на всі продукти)		
Непрямі витрати (логістика, маркетинг, адміністрація, грн)	120000 (розподіл ABC)		
Стандартне відхилення попиту (%)	5%	30%	70%

Менеджмент хоче оптимізувати витрати, скласти систему контролю за продукцією та побудувати Balanced Scorecard.

Завдання

1. Direct-Costing

Розрахуйте маржинальний дохід для кожного продукту та для підприємства загалом.

Визначте точку беззбитковості (в одиницях та в грошовому вираженні).

2. ABC-аналіз

Розподіліть непотрібні непрямі витрати (120000 грн) між продуктами пропорційно витратам на виробництво.

Визначте продукт з найбільшим навантаженням на собівартість.

3. XYZ–аналіз та оптимізація запасів

Класифікуйте продукцію за стабільністю попиту (X, Y, Z).

Запропонуйте рекомендації щодо обсягів запасів для кожного продукту.

4. Balanced Scorecard (BSC)

Сформууйте 4 ключові показники для підприємства:

- Фінансові
- Клієнтські
- Внутрішніх процесів
- Навчання та росту

Задача 6. Підприємство «АгроПром» виробляє три види продукції:

Продукт X – стабільний попит, великий обсяг виробництва;

Продукт Y – середній попит, середній обсяг виробництва;

Продукт Z – сезонний попит, невеликий обсяг виробництва.

Таблиця 12.4.

Вихідні дані

Показник	Продукт X	Продукт Y	Продукт Z	Разом
Обсяг реалізації (грн)	8500000	5000000	2000000	15500000
Собівартість (грн)	6000000	3800000	1600000	11400000
Адміністративні витрати (%)	12	10	15	–
Прибуток (грн)	1000000	500000	150000	1650000
Своєчасність поставок (%)	92	88	85	–

Галузевий лідер має наступні показники:

- Рентабельність продажів: 18 %
- Собівартість одиниці продукції: на 10 % нижче фактичної
- Адміністративні витрати: не більше 8 %
- Своєчасність поставок: ≥ 95 %

Завдання:

1. Визначити абсолютне та відносне відхилення ключових фінансово–економічних показників підприємства «АгроПром» від показників лідера ринку.

2. Розрахувати потенційний резерв прибутку при досягненні рентабельності продажів лідера.

3. Оцінити ефект оптимізації собівартості продукції на загальний прибуток.

4. Надати рекомендації щодо пріоритетних напрямів підвищення ефективності на основі бенчмаркінгу.

Тематика есе

1. Використання Direct–Costing та ABC–аналізу у фінансовому контролінгу підприємства.

2. Balanced Scorecard як інструмент стратегічного фінансового управління.

3. Оптимізація запасів за допомогою XYZ–аналізу та функціонально–вартісного аналізу.

4. Роль системи раннього попередження та дискримінантного аналізу у фінансовому контролінгу.

5. Впровадження бенчмаркінгу для підвищення ефективності діяльності підприємства: порівняння з кращими практиками ринку

Основні терміни і поняття

Фінансовий контролінг, Direct–Costing, ABC–аналіз, XYZ–аналіз, функціонально–вартісний аналіз, аналіз беззбитковості, оптимізація розмірів партій, SWOT–аналіз, стратегічний баланс, портфельний аналіз, модель життєвого циклу продукції, система раннього попередження, дискримінантний аналіз, Shareholder–Value, Balanced Scorecard (BSC), бенчмаркінг.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

Основні:

1. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч.–метод. посіб. для самост. вивч. дисц. за заг. ред. О. О. Терещенко. К.: КНЕУ, 2022. 312 с
2. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. 2–ге вид., перероб. та допов., К.:ЦНУЛ, 2022. – 320 с.
3. Терещенко О.О. Фінансовий контролінг : навч.посіб. / О.О. Терещенко, Н.Д. Бабяк. – К.: КНЕУ, 2023. – 407 с.
4. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: практикум / Скоропад І.С., Чубка О.М. К.: Видавничий дім «Кондор», 2023. 140 с.
5. Крутько М.А., Рижик І.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. П., Міжн. наук.–техн. ун–т ім. академ. Ю. Бугая, Полтав. ін–т бізн., 2021. 151 с.
6. Ставерська Т. О., Андрющенко І. С., Лисак Г. Г., Жилякова О. В. Бюджетування діяльності суб'єктів господарювання : навч.–метод. посіб. для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування і кредит». Електрон. дані. Харків: ДБТУ, 2022. 93 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/4462>
7. Фінанси у бізнесі : навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Козика ; Н. Є. Селюченко. – Львів : «Новий Світ–2000», 2025. – 158 с.
8. Фінансова звітність : англо–український термінологічний словник / Л. П. Бондаренко, О. О. Коць. – Львів : «Новий Світ–2000», 2025. – 140 с.
9. Goldratt Eliyahu M., Cox, Jeff. The Goal:A Process of Ongoing Improvement. North River Press; 3rd Revised Edition / 20 th Anniversary Edition, 2022.– 384 p.
10. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F., Edmans A. Principles of Corporate Finance. New York : McGraw. Hill Education, 2022. .1056 p. – ISBN 978–1–265–07415–9 (14 edition).
11. Дранус В. В., Дранус Л. С. Маркетингова складова при розробці бюджету діяльності суб'єктів господарювання. Агросвіт. 2021. № 15. С. 36–43. DOI: 10.32702/2306–6792.2021.15.36
12. Дранус В. В., Биченко Є. О. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами фармацевтичних підприємств. Modern Economics. 2022. № 36(2022). С. 51–58. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V36\(2022\)–08](https://doi.org/10.31521/modecon.V36(2022)–08).
13. Дранус В.В., Бурих А.Г. Аналіз ефективності фінансової діяльності закладів охорони здоров'я. Ефективна економіка. № 2/2024. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307–2105.2024.1.69>

14. Лункіна Т., Дранус Л., Дранус В., Сметана А. (2023) Управління експортоорієнтованою стратегією сучасної ІТ-сфери. Аграрна економіка. С. 103–112. URL : <https://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/index.php/en/archive/68-arkhiv-meriv/2024-t-17-1/557-1011>

15. Дранус В. В., Дранус Л. С., Лункіна Т. І., Прокопишин О. С. Особливості фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах. Успіхи і досягнення у науці. № 3(13).(2025). DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-373-384](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-373-384) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/21690>

Додаткові:

1. Цивільний кодекс України, 16.01.2003 № 435-IV
2. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р.
3. Податковий кодекс України, від 02.12.2010 № 2755-VI
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності/ Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 року № 433
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні » від 16.07.99 р. № 996-XIV
7. Закон України «Про акціонерні товариства»
8. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
9. Рішення НКЦПФР «Про затвердження Порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства»

Інформаційні ресурси в мережі інтернет

12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://mof.gov.ua/uk>
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
4. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
5. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу. URL: <http://www.uaib.com.ua>.
6. Система розкриття інформації на фондовому ринку України URL: www.smida.gov.ua.
7. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року). Міжнародний документ від 01.01.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

Валентин Вікторович Дранус

Методична серія
Випуск № 479

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Методичні рекомендації

До вивчення дисципліни
для здобувачів вищої освіти спеціальності
073 «Менеджмент»

*Друкується в авторській редакції
Комп'ютерна верстка В. Шевченко.
Друк С. Волинець. Фальцювальню-палітурні роботи О. Мішалкіна.*

Підп. до друку 05.03.2026.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк різнограф.
Ум. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 5,90.
Тираж 10 пр. Зам. № 7200.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003 м. Миколаїв, вул. 68 Десантиків, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №6124 від 05.04.2018